

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİR KÜRESEL GÜÇ OLARAK
AVRUPA BİRLİĞİ
Yüksek Lisans Tezi

HÜSEYİN KAHYA

İstanbul, 2008

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİR KÜRESEL GÜÇ OLARAK
AVRUPA BİRLİĞİ
Yüksek Lisans Tezi

HÜSEYİN KAHYA

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER

İstanbul, 2008

ÖNSÖZ

Soğuk Savaşın sona ermesi ve Küreselleşmenin artan etkisi dünya sistemini değiştirdiği gibi Avrupa Birliği'ni de derinden etkilemiştir. Bu yeni dönemde Ulus-devletin zayıflaması, etnik-dini çatışmalar ve ülkelerin birbirine bağımlılığının artması karşısında Avrupa Birliği kendi içerisinde hem derinleşmesini hem de genişlemesini hızlandırmıştır. Bu çalışma ile yeni konjunktürde Avrupa Birliği'nin ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel gücü anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER' e ve desteğini esirgemeyen değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Aylin Şeker GÖRENER ve Doç. Dr. M. Seyhan OKSAY' a teşekkürlerimi sunarım.

Hüseyin KAHYA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL AÇIDAN GÜÇ VE KÜRESELLEŞME	
2.1. GÜÇ KAVRAMI.....	4
2.1.1 GÜÇ VE NÜFUZ.....	6
2.1.2 GÜÇ VE KAPASİTE.....	10
2.1.3 SERT GÜÇ VE YUMUŞAK GÜÇ	11
2.2. KÜRESELLEŞME.....	12
2.2.1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME.....	13
2.2.2. SİYASAL KÜRESELLEŞME.....	15
2.2.3. KÜRESEL TEHDİT VE GÜVENLİK SORUNLARI VE ALGILAMALARI.....	15
3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL BOYUTU	
3.1. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN AŞAMALARI.....	17
3.1.1. ABD'NİN VE SOVYETLER BİRLİĞİNİN AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNE BAKIŞI.....	20
3.1.2. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNE DOMİNO YAKLAŞIMI.....	21
3.1.3. 1965'DEN 1985'E BÜTÜNLEŞMEDE DURAKSAMA.....	23
3.1.4. ORTAK PAZARDAN AVRUPA BİRLİĞİ'NE.....	24
3.2. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ ÜZERİNE TEORİLER.....	25
3.2.1. ULUSÜSTÜCÜLÜK.....	25
3.2.2. HÜKÜMETARASICILIK.....	27
3.3. AB'DE REFORMUN ZORLUKLARI, DEĞİŞİMİN SANCILARI.....	28
3.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİNİN NEDENLERİ.....	29

3.5. AB’NİN KURUMSAL YAPISI.....	31
3.5.1. NE DEVLET NE DE ULUSLAR ARASI KURUM.....	32
3.5.2. LİZBON ANTLAŞMASININ AVRUPA BİRLİĞİ KURUMSAL YAPISINA GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER.....	34
4. EKONOMİK GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ	
4.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN EKONOMİK BÜTÜNLEŞMESİ.....	37
4.1.1. PARASAL BİRLİK.....	42
4.2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KÜRESEL AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ	
4.2.1. AB-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	44
4.2.1.1. AB-RUSYA ENERJİ DİYALOĞU.....	45
4.2.2. AB-ÇİN EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	48
4.2.2.1. AB’NİN ORTA VE GÜNEY DOĞU ASYA’YA AÇILIMI.....	50
4.2.3. AB-ABD EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	52
4.2.3.1. AB-ABD EKONOMİK SORUNLARI.....	54
4.2.3.1.1. ÇELİK SORUNU.....	54
4.2.3.1.2. MUZ SORUNU.....	55
4.2.4. AB-JAPONYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	55
5. SİYASAL GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ	
5.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN SİYASAL BÜTÜNLEŞMESİ.....	59
5.2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KÜRESEL AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ	
5.2.1. AB-RUSYA İLİŞKİLERİ.....	64
5.2.1.1. AB-RUSYA İŞBİRLİĞİ’NİN YAPISI.....	66
5.2.1.2. RUSYA’YLA DÖRT TEMEL ALANDA İŞBİRLİĞİ: DÖRT ORTAK ALAN.....	67
5.2.1.3. AB’NİN RUSYA İLE YAŞADIĞI BAZI SİYASİ SORUNLAR.....	68
5.2.2. AB-ÇİN İLİŞKİLERİ.....	69

5.2.3. AB-ABD İLİŞKİLERİ.....	71
5.2.3.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AB-ABD İLİŞKİLERİ.....	72
5.2.4. AB-JAPONYA İLİŞKİLERİ.....	75
6. ASKERİ GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ	
6.1. SOĞUK SAVAŞ VE SAVUNMA BÜTÜNLEŞME- SİNİN BAŞARISIZLIĞI.....	79
6.1.1. BATI AVRUPA BİRLİĞİNİN YENİDEN CANLANIŞI.....	81
6.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA'DA GÜVENLİK YAPISI.....	82
6.2.1 ORTAK AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASINA DOĞRU.....	85
6.2.1.1. THE PÖRSTSCHACH ZİRVESİ.....	85
6.2.1.2. ST. MALO DEKLERASYONU.....	85
6.2.1.3. COLOGNA ZİRVESİ.....	86
6.2.1.4. HELSİNKİ SONRASI GÜVENLİK VE ASKERİ BOYUT.....	87
6.2.1.5. KOSOVA KRİZİNİN AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK PERSPEKTİFİNE ETKİSİ.....	87
6.3. TERÖRİZMLE SAVAŞTA AVRUPA BİRLİĞİ.....	88
6.4. IRAK'TA SAVAŞ AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TUTUMU.....	88
6.5. AGSP'NİN POLİTİK YAPISI VE ZAYIFLIĞI.....	89
6.5.1. AVRUPA BİRLİĞİ KONVANSİYONU VE LİZBON ANTLAŞMASININ AGSP'YE ETKİSİ.....	92
7. KÜLTÜREL VE SOSYAL GÜÇ BAKIMINDAN AVRUPA BİRLİĞİ	
7.1. AVRUPA'NIN SINIRLARI VE TÜRKİYE'Yİ DİŞLAMA SÜREÇLERİ.....	94

7.1.1. AVRUPA ’NİN İSLAMA BAKIŞ AÇISINDAN DİĞER ANLAYIŞI.....	96
7.1.2. 11 EYLÜL ’ÜN AVRUPA ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK ANLAYIŞINA ETKİSİ.....	98
7.1.3. AVRUPA KİMLİĞİ: TÜRKİYE ÜYELİĞİNİN ETKİSİ.....	102
7.2. HİRİSTİYANLIĞIN AVRUPA BİRLİĞİ ÜZERİNDE ETKİSİ.....	105
7.2.1. AVRUPA ANAYASASINDA HİRİSTİYANLIK TARTIŞMALARI.....	106
7.3. AVRUPA ’DAKİ ETNİK ÇATIŞMALAR.....	107
7.3.1. BALKANLARDA ETNİK ÇATIŞMALAR.....	109
7.4. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KÜLTÜREL KİMLİĞİ.....	110
8. SONUÇ.....	114
EKLER	117
EK 1: AB-ÇİN İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ	117
EK 2: AB-JAPONYA İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ	119
EK 3: AB-RUSYA İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ	122
EK4: AB-ABD İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ	124
KAYNAKÇA	126

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Avrupa Bütünleşmesinde Tarihsel Süreçler.....	17
Tablo 2: Avrupa Birliği'nin Sütunları.....	34
Tablo 3: Rusya'nın Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti.....	47
Tablo 4: Rusya'nın Ana Ticari Ortakları.....	47
Tablo 5: Rusya'nın AB ile olan Ticareti.....	47
Tablo 6: Çin'in Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti.....	49
Tablo 7: Çin'in Ana Ticari Ortakları.....	49
Tablo 8: Çin'in AB ile olan Ticareti.....	50
Tablo 9: ABD'nin Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti.....	53
Tablo 10: ABD'nin Ana Ticari Ortakları.....	53
Tablo 11: ABD'nin AB ile Ticareti.....	53
Tablo 12: Japonya'nın Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti.....	58
Tablo 13: Japonya'nın Ana Ticari Ortakları.....	58
Tablo 14: Japonya'nın AB ile Ticareti.....	58
Tablo 15: Avrupa'da Müslüman Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı.....	99

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Dış Politika'da Güç Dizisi.....	11

KISALTMALAR

AAD	Avrupa Adalet Divanı
AB	Avrupa Birliği
APİ	Avrupa Politik İşbirliği
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AEİT	Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
AGSK	Avrupa Savunma ve Güvenlik Kimliği
AKM	Avrupa Kur Mekanizması
AP	Avrupa Parlamentosu
AT	Avrupa Topluluğu
AMB	Avrupa Birliği Merkez Bankası
AP	Avrupa Parlamentosu
APB	Avrupa Para Birimi
APS	Avrupa Para Sistemi
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
ASTB	Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Toplantısı
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
BAB	Batı Avrupa Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü

EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
GKRK	Güney Kıbrıs Rum Kesimi
ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OTP	Ortak Tarım Politikası
ODAÜ	Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Hüseyin KAHYA
Anabilim Dalı	: Uluslararası İlişkiler
Programı	: Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – 2008
Anahtar Kelimeler	: Güç, Küreselleşme, Siyasi Bütünleşme, Ekonomik Bütünleşme, Askeri Bütünleşme, Kültürel kimlik

ÖZET

BİR KÜRESEL GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ

Soğuk Savaş sonrası dönemde Dünya’da yaşanan değişim Avrupa Birliği’ni de etkilemiştir. Bu döneme kadar ekonomik bütünleşmeyle sınırlı kalan Avrupa Birliği bu tarihten sonra Avrupa’da değişen siyasi durum, ekonomik bütünleşmenin üst seviyeye ulaşması gibi bir takım nedenlerden dolayı siyasi ve askeri alanlarda da bütünleşme içine girmiştir. Avrupa Birliği 90’lı yıllardaki etnik ve dini çatışmalarda ve Irak Savaşında Birliğin duruşu siyasi ve askeri açıdan iyi bir sınav vermemiştir. Bu çalışmada Avrupa Birliği’nin Dünya’daki yeni konjonktürde ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel bakımdan gücü anlatılmaya çalışılmıştır. Küreselleşmenin Avrupa Birliği üzerindeki etkileri anlatılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Hüseyin KAHYA
Field	: International Relations
Programme	: International Relations and Globalization
Supervisor	: Assistant Professor Uğur ÖZGÖKER
Degree Awarded and Date	: Master – 2008
Keywords	: Power, Globalization, Political Integration, Economic Integration, Military Integration, Cultural Identity

ABSTRACT

THE EUROPEAN UNION AS A GLOBAL POWER

The political change in the world after the Cold War also has also effects on the European Union. The European Union remain limited to economic integration until that time; but since then The European Union embarked on integration in the fields of politics and military because of some reasons like the changing political structure in Europe, economic integration at highest level in The European Community. The European Union did not manage the process in ethnic and religious conflicts in 90's and the position of the European Union during Iraq War in terms of politic and military. With this study the economic, politic, military and cultural power of the European Union in the new conjuncture in the world is explained. The effects of globalization on the European Union are explained.

GİRİŞ

Tarihte uzun yıllar güç merkezi olarak kalan Avrupa I. ve II. Dünya Savaşlarının kıtaya getirdiği felaket, ağır tahribat güç merkezini Avrupa'dan Amerika'ya ve Asya'ya taşımıştır. II. Dünya Savaşından sonra kıta ülkeleri kaybettikleri gücü yeniden kazanmak ve dünya sisteminde küresel güç olarak yer edinmek için ulus devlet anlayışından ziyade ortak Avrupa anlayışıyla olacağı konusunda mutabakata varmışlardır. Yine Soğuk Savaş döneminde Avrupa bu sefer etken değil ama edilgen bir şekilde iki kutbun mücadele ettiği ortak alan olmuştur.

Ortak Avrupa fikri yalnızca 20. yüzyılın ikinci yarısında değil tarihsel olarak yüzyıllardır tartışılan üzerinde fikir yürütülen bir konudur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'da söz sahibi olmaya başlaması ve büyük güçlerden biri olması Avrupa'yı Osmanlı İmparatorluğuna karşı ortak bir kimlikte birleştirmiş ve Osmanlı'ya karşı İttifak arayışında olmuşlardır. Diğer yandan Avrupa Birliği daha önce kurulan veya hala mevcut uluslararası örgütler arasına koyamayacağımız kadar ulusüstü özellikleri olan bir devlete benzeyen, diğer yandan bir devletin olması gereken unsurları barındırmadığından devlet kategorisine de koyulamamaktadır. Bu bakımdan Avrupa Birliği projesi dünyada bir ilk konumundadır. Avrupa Birliği'nin hala devam eden bütünleşme süreçleri uluslararası ilişkilerde incelemeye değer bir konudur. Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle dünyada yeni sistem arayışları açısından Avrupa Birliği'nin nasıl bir yer edineceği, tekrar edilgen konumundan etken konuma geçip geçemeyeceği de uluslararası ilişkiler sistematğinde tartışılan bir konudur.

Uluslararası ilişkilerde kendine has konumu itibarıyla her zaman üzerinde teoriler geliştirilen, tartışılan Avrupa Birliği'nin tahlil edildiği bu çalışmada Avrupa Birliği'nin tarihi boyutu, ekonomik bütünleşmesi ve küresel aktörlerle ekonomik bakımdan ilişkileri, siyasi bütünleşme ve yine küresel aktörlerle siyasi süreçleri ele alınmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği'nin askeri ve kültürel olarak dünyadaki yeri ele alınmıştır.

Avrupa Birliği'nin Soğuk Savaş sonrasında artık sadece bir ekonomik birlik olmaktan ziyade Birlik Antlaşması olan Maastricht'le birlikte siyasi,

güvenlik ve kültürel olarak yeni sütunlar ortaya koymuştur. Bu tabii ki Avrupa'nın dünyanın değişen konjonktürüne karşı kendisini yenilemesi buna karşı yapmış olduğu bir hamledir. Ancak Avrupa'nın Avrupa Anayasası'nı rafa kaldırması ve Lizbon Antlaşması'nda da İrlanda'nın ret vermesi Avrupa Birliği'nin önümüzdeki dönemde nasıl bir yol alacağı merak konusudur. Bu bakımdan bu çalışma küresel güç olan Avrupa Birliği'nin ekonomik, siyasal, güvenlik ve kültürel bakımdan durumu ve küresel sistemde neler yapabileceği açısından önemlidir.

Avrupa Birliği üzerine özellikle küresel güç olarak olumlu ve olumsuz birçok akademik çalışma yapılmıştır. Avrupa Birliği'nin bir küresel aktör olduğu konusunda John Vogler'in yazmış olduğu "The European Union as a Global Actor" kitabında küreselleşmenin ortaya çıkardığı insan hakları, ticaret ve küresel ısınma gibi konularda AB'nin buna dahil ve birçok açıdan ABD'ye rakip olduğunu söylemektedir. Bu bakımdan Avrupa Birliği küresel sisteminde yerini aramaktadır. Yine Mark Leonard'ın kaleme aldığı "Why Europe will run the 21st Century" kitabında yeni bir güç anlayışından bahsetmektedir. ABD'nin askeri güç kullanarak sadece rejimleri değiştirdiğini fakat toplumlar üzerinde etkili olmadığını dile getirmektedir. Diğer yandan ise Avrupa Birliği'nin dönüştürücü bir güce sahip olduğunu etrafındaki ülkeleri ve ilişkide olduğu ülkeleri kendi yasal ve ekonomik yörüngesine sokup onları içeriden değiştirdiğini söylemektedir.

Diğer yandan "Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order" kitabında Avrupa Birliği'ni ABD ile mukayeseli şekilde değerlendiren Amerikalı akademisyen Robert Kagan Avrupa Birliği'nin dünyadaki çatışmalara karşı diplomasi ve hukuk yoluyla bir nevi Kant Barışı sağlamaya çalıştığını; diğer yandan ABD'nin ise hukukun güvenilmez olduğu tehditlere karşı askeri gücün kullanıldığı Hobbes dünyasını ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Avrupa Birliği'nin Soğuk Savaş sonrası bu yolu seçmesini kendi zayıflığından dolayı bir bakıma zorunlu yol olduğunu söylemektedir.

Bu çalışmada bir küresel aktör olan Avrupa Birliği'nin daha iyi anlayabilmek için ilk önce güç kavramı ve Soğuk Savaş sonrası etkisi artan küreselleşme açıklanacaktır. Sonraki bölümlerde ise Avrupa Birliği'nin

tarihsel, ekonomik, siyasal, askeri ve kültürel açılardan irdelenecektir. Avrupa Birliği'nin küresel bir güç olduğunu fakat klasik bir askeri bir güç olmadığını gösteren bu çalışma Avrupa Birliği'nin henüz tamamlanmamış bir proje olduğunu ve ileride atacağı adımların kendi kaderini belirleyeceğini göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL AÇIDAN GÜÇ VE KÜRESELLEŞME

2.1. GÜÇ KAVRAMI

Güç, siyaset bilimin temel kavramlarından biridir ve uluslararası ilişkilerin temel sütunudur. Adalet, kültür, eşitlik ve birçok kavram politikanın doğasını anlamak için önemlidir. Fakat eski Yunan kaynaklarından beri siyaset teorisi ve siyaset bilimi tarihinde güç, devamlı surette en önemli açıklayıcı bir kavram olarak göze çarpmıştır. Güç kavramı çok yönlü ve karmaşık bir kavramdır. Hiçbir zaman tek boyutlu güç yoktur. İnsanların az güçlü, çok güçlü veya güçlü olmadıklarından bahsedilebilir. Fakat tüm bunlar değerlendirme ve tahmindir. Gücü iyi değerlendirmek siyasi durumu anlamak içindir. Gücü iyi değerlendiremeyen siyasetçiler büyük ihtimalle başarılı olamazlar. Siyaset bilimciler, gücün nerede olduğunu, nasıl kullanıldığını ve nasıl bölündüğünü kendi kabiliyetlerine göre tespit edebilmektedirler. Gücün tarifinin bu kadar zor olmasının nedeni gücün kullanımının perde arkasında olmasındandır. Gücü elinde tutanlar kendilerinin ne kadar güce sahip olduklarının açığa çıkmasını genellikle istemezler. Algılar yanıltabilmektedir. Güce sahip olmamasına rağmen bazıları güçlü gözükabilir.¹

Bir amaç olarak güç; aktörlerin şan, şöhret, para, diğerlerini kontrol etmek ve bunlarla gelen fırsatların verdiği psikolojik tatmin için kişisel güçlerini artırmaya çalışanlar olarak görülmektedir. Aktörlerin kendi devletleri adına hareket ettiklerinde kendi güçlerini arttırmakla devletininkini arttırmak arasındaki fark bulanıklaşmaktadır. Devletin kaderini kendisiyle tanımlamaktadır. Bu güç tanımının her ne kadar modern öncesi zamana ait olduğu iddia edilse de yirminci yüzyıl da Hitler ve Stalin'in aşırılıkları kadar Saddam Hüseyin ve Pol Pot gibi politikacılar bunun böyle olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, güce tapınma her zaman baskı ve hükmetme arzusu ile ilgilidir.²

¹ Haugaard, Mark, Power in Contemporary Politics, SAGE, 2000, s. 1

² Hill, Christopher, The Changing Politics of Foreign Policy, Pelgrave, 2003, s. 130

Güç bir niteliktir. Ona sahip olan kişi, grup veya devletler dünyada uygulama gücüdür. Güç bir ilişkidir. İnsanlar, gruplar veya devletlerin dünyada kendi çıkarları doğrultusunda ikna ederek başkalarını etkilemek isteme gücüdür. Gücün bu iki boyutu arasında ayırım yapılamaz.

Gücün devletlerin bir özelliği olduğu fikri uluslararası ilişkilerin geleneksel tanımlarında bilinen bir kavramdır. Birçok eski ve yeni ders kitabında devletlerin ulusal gücünün bileşenlerinden biri, büyük, orta ölçekte veya süper güç olarak kategorilendirilmiş olabilirler. Bu listeler bir takım farklı çeşitte özelliğe sahip devletleri dünya güç sıralamasında bir pozisyona koymaktadır. Bunlar: silahlı gücünün boyutu ve niteliği, doğal kaynakları, coğrafi konumu ve ölçeği, üretimi, altyapısı, nüfusunun ölçeği ve yetenekleri, hükümet kurumlarının etkinliği ve liderlik kalitesi olarak sıralayabiliriz. Bu faktörlerin bazıları değişmez sabittir. Coğrafi konum ve ölçeği buna en iyi örnektir. Bazıları tedrici bir şekilde değişebilir. Nüfus oranı ve ekonomik büyüklük buna örnektir. Bazıları ise hızlıca değişebilir. Silahlı gücün oranının artırılması buna örnektir. Bu hususlar bize gerçek güçle potansiyel güç arasındaki farkı göstermesine yardım eder. Nüfus oranı ve coğrafi ölçek devletin gücüne idari, iletişim ve ulaşım altyapısı izin verdiği ölçüde katkıda bulunur. Göreceli olarak hayli yüksek üretken ekonomisi olan küçük bir ülke az üretken olan daha büyük bir ülkeden daha güçlü olabilir. Fakat bunun da sınırları vardır. Mesela; Singapur ve Hong Kong ne kadar ekonomik olarak güçlü olsalar da yeterli derecede nüfusu olmadığından askeri bir güç olamazlar. Modern mekanize savaşın doğasında belki de teknik olarak yetenekli siviller eski tarzdaki savaşçılardan daha etkili olabilir. Nükleer silahlar askeri gücün büyük ölçüde dengeleyicileri olabilirler.

Aslında yukarıda sayılan özellikler ancak ilişkiler bütünü olan bir yapıya koyulduğunda anlamlı olmaktadır. Böylece bir ülkenin büyük veya küçük nüfusu olup olmaması ancak bir başka ülkeyle karşılaştırıldığında anlaşılabilir.

Güç bir nevi ilişki olarak düşünülebilir. Güç bir devletin bir diğer devlete karşı davranışını etkilemektedir. ABD’li siyaset bilimci Robert Dahl bir

bağlamsal güç formülasyonu önermektedir.³ Ona göre Güç, başka bir aktörü başka türlü yapmayacağını yaptırma veya başka zaman yapacağı şeyi yaptırmama kabiliyetidir. Her iki ilişkide de güç tek başına devletin bir özelliği olarak değerlendirilemez; ancak bir başka devlet üzerinde etkisiyle değerlendirilebilir. Yalnızca iki aktör de olmayabilir. Genellikle ikiden fazla aktör olmaktadır. Mesela Irak Savaşında sadece ABD ile Irak arasında bir güç gösterisi yoktu. Aynı zamanda AB ülkeleri, İran, Türkiye, Rusya, Çin vs. gibi ülkeler bu güç gösterisinin içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak yer alıyordu.

Her devlet yalnızca kendi güç kabiliyetleri, hedefleri, politikaları ve faaliyetleriyle sınırlanmaz veya etkilenmez. Kendisinin diğer devletleri etkilemesi ve başka devletlerin kendisini etkilemesi de etkendir. Devletler arasında ilişki iki biçimde görülebilir. İlk olarak; iki devlet bir takım ulusal özellikleri ve karakteri üzerinden karşılaştırılarak bakılabilir. İkinci olarak; bir takım gerçek etkileşimleri üzerinden bakılabilir.

Bir takım ulusal vasıf veya kapasite olarak güç ve nüfuz etme süreci bakımından gücü ikiye ayırabiliriz. Kapasite ve nüfuz etme yalnızca diğerlerinin kapasiteleri ve onların neticeleri etkileme teşebbüsleri karşılaştırıldığında anlamlı olmaktadır. ABD'nin atom bombasını atma kararına baktığımızda anahtar unsurlar silahın gerçekten var olması (kaynaklar, bilgi ve yeteneğin oluşturduğu atom bombası ve askeri kapasite) ve bombanın nasıl Japonya'nın davranışını etkileyeceği üzerine verilerdi.

2.1.1. GÜÇ VE NÜFUZ

Karşılıklı bağımlılığın arttığı bir dönemde güç belki de en basit şekilde küçük veya nispeten zayıf bir aktör olsa bile diğer aktörlerin davranışları üzerinde bir etkiye sahip olma kabiliyeti olarak anlamlandırılabilir. Bazı insanlar gücü çevredeki belirsizliği azaltma kabiliyeti olarak görmektedir. Bazıları için ise netice için bir araç olarak anlamlandırmaktadır. Bazıları için ise bir illiyet anlamı taşımaktadır. Çünkü kim güce sahipse olayların neden

³ Brown, Chris, Understanding International Relations, Macmillan, 2001, s. 88

olduğunu açıklayabilir. Bir görüşe göre güç bir bakıma para gibidir. O saklanabilir ve harcanabilir.⁴

Realizm, uluslararası politikanın bir kuramı olarak insanların gücü aradığını ve diğer insanlara hükmetme arzusunda olduğunu kabul etmektedir. Hans Morgenthau, bu görüşün en fazla bilinen savunucusu olarak, kendi klasik kitabında- Milletler arasında politika (Politics Among Nations) bu konuyu az ve öz şekilde ifade etmiştir. “Güç için Mücadele bağlamında Uluslararası Politika” başlıklı bölümde: Uluslararası politika diğer politikalar gibi güç için mücadeledir. Uluslararası politikanın nihai amacı ne olursa olsun, güç her zaman en acil amaç olmuştur.⁵Gücün bu açıdan görüşü anarşik uluslararası sistem içerisinde egemen devletlerarasındaki mücadele merkezlidir. Askeri kaynakların kullanılması ile nitelenmektedir.

Diğer araştırmacılar, gücün devamlı surette mücadele ve çatışmacı, baskıcı ve askeri yorumuna karşı çıkmaktadırlar. Bu araştırmacıların iddiasına göre güç, uluslararası politikanın merkezinde olmasına rağmen, farklı şekillerde alabilmektedir. Çatışma ve mücadelenin askeri yönünü vurgulamak devletlerin uluslararası politikada hedeflerine nasıl ulaşacakları ve nasıl davranacakları konusunu çarpıtmaktadır. Güç yalnızca askeri çatışmalarda veya potansiyel çatışma durumlarında sergilenen bir şey değildir. Güç ortak bir dünya görüşünü paylaşan, benzer ekonomileri olan, kendi etkileşimlerinde askeri tercihleri dışlayan aktörler arasında nasıl değerlendirilir? Realist kuramın güce vurgusu Avrupa ülkeleri, Kuzey Amerika ve diğer sanayileşmiş ülkelere (Japonya, Avustralya gibi) uygun gözükmemektedir. Realist kuramın zayıflığı askeri boyutun çok fazla rol oynamadığı Soğuk savaş sonrası dönemde büyümüştür.⁶

O zaman güç ile neyi kastediyoruz? Güç, engellerin üstesinden gelmek ve sonuçlara nüfuz etme kabiliyeti diyebiliriz. Bu tanımla güç yapmak

⁴ Güç kavramı üzerine çeşitli görüşler için, bakınız Baldwin, David A., Paradoxes of Power, Oxford, 1989

⁵ Morgenthau, Hans J., Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, McGraw-Hill, s. 31

⁶ Bruce, Russett, World Politics, Thomson/Wadsworth, 2003, s. 89-90

istediğini yapma ve insani veya insani olmadan çevreni kontrol ederek istenilen sonuçları başarmaktır.

Uluslararası etkileşimde dahil sosyal etkileşimin bir çok alanında sonuçları etkilemek şiddet tehdidi veya şiddet içeren çatışmalarda galip ayrılma anlamında değildir. Devletler insanlar gibi her gün birçok çeşitli konu yüzünden başkalarıyla çatışmaya girerler. Devamlı surette kendilerini bir çeşit uyuşmazlık veya çıkar çatışması durumunda bulurlar. Japonya'yla ticari dengesizlikler konusunda müzakereler, ABD'nin Kyoto Antlaşmasının imzalaması için yapılan müzakereler sadece birkaç misaldir. Bir çok çıkar ve hedefte uyuşmazlık olduğunda çatışma baş gösterir. Fakat bu uyuşmazlıklar her zaman askeri yöntemler kullanılarak çözülmez. Bir çeşit nüfuz etmeyle çözülebilir.

Nüfuz etme (etkileme) insanlar ve devletlerin yapmak istedikleri şeyler için kullandıkları yöntemdir. Eğer bir devlet bir şey yaptırmışsa bunun yansımaları diğer devletin yaptıramamasıdır. Gücün bu bağlamsal şekli Robert Dahl'in klasik tanımında vardır: A'nın B'ye başka zaman yapamayacağı bir şeyi yaptırmaya iradesidir.⁷ Nüfuz etme birçok şekilde olabilir. Bir tanesi diğer aktörün var olan politikasını değiştirmektir: Birleşmiş Milletler' de (BM) oylama pozisyonunu değiştirme, bir anlaşmadan ayrılma ve diğerine katılma, yabancı otomobil ithali üzerindeki sınırlamaları kaldırma buna örnek gösterilebilir. Çünkü nüfuz etme diğer devletin davranışını değiştirmek için kullanılır. Bu yüzden bazen davranışsal güç olarak tanımlanabilir.⁸ Bir ülkeyi bir sonuca zorlamak için hali hazırda sürdürdüğü politikayı sona erdirmek suretiyle ona nüfuz etme- etkileme- anlamındadır. Japonya'ya karşı atılan atom bombasıyla Japonları teslim olmaya zorlama, Körfez Savaşıyla Irak'ı Kuveyt'ten geri çekilmeye zorlama buna örnek gösterilebilir. Ayrıca başarısız örnekler olarak ABD'nin 1960'ların başından 1975'e kadar Kuzey Vietnam'ı Güney Vietnam'dan geri çekilmeye zorlaması, Amerikan tutsaklarının 1979'da İran tarafından serbest bırakılması girişimlerini sayabiliriz. Çünkü oturmuş bir politikayı tersine döndürmeyi başarmak zor olabilir.

⁷ Dahl, Robert A., The Concept of Power, Behavioral Science, s. 201-205

⁸ Ward, Michael Don ve House, Lewis, A Theory of the Behavioral Power of Nations, Journal of Conflict Resolution, 1988, s. 3-36

Davranışsal güce mukabil caydırıcılık başka zaman yapacağı bir şeyi yaptırmamak üzere etkilemeyi amaçlamaktadır. Modern sistemde, Nükleer caydırıcılık ABD'nin Sovyetler Birliği'ni kendisine ve müttefiklerine nükleer silahlarla saldırmaması için (misilleme korkusuyla) etkilemektedir. Caydırıcılık konusunda bir çok teori ve spekülasyon vardır. Pratikte ise kavramı tatmin edici bir şekilde değerlendirmek zordur. Çünkü bir eylemin yapılmaması onun caydırıldığından dolayı olduğunu bilemeyiz.

Aynı derecede değerlendirmesi zor olan fakat dünya politikasını anlamamız için önemli olan bir kavram da potansiyel etkidir. Nüfuz etme-etkileme- diğer devletlerin kapasiteleri ve amaçlarının algılamaları üzerine kurulu psikolojik bir olgudur. Potansiyel etki diğer politikacıların etkileme algıları üzerine kuruludur. Eğer bir devlet potansiyel etkiye sahipse diğer devletler birtakım faaliyetlere bile teşebbüs edemez. Çünkü bu devletler böyle faaliyetlerin ya başarısız olacağını ya da çok maliyetli olduğunu bilirler.

Dünya politikasında güç kullanımına baktığımızda yalnızca bir devletin diğer devletin hareketini etkileyen bir durum olarak sınırlanmamaktadır. Bazı durumlarda devletler kendi çıkarları doğrultusunda politikalar sürdürme fırsatı bulamazlar. Güçlü devletler diğer devletlerin tercihlerinden daha fazla etkide bulunabilirler. Bu ülkeler ayrıca diğer devletlerin alışık faaliyetlerini bile etkileyebilirler. Buna yapısal güç denir. Çünkü A devletinin gücü B devletinin kararlarının etrafındaki yapıyı veya çevreyi etkilemektedir.⁹

Tartışılan gündemdeki konuları etkileme yapısal gücü kullanan devletlerin önemli yollarından biridir. Bu durum sıklıkla bazı konuların uluslararası gündemden uzak tutulması şekliyle olmaktadır. İngiltere ve ABD hegemonyası zamanında devletlerin sınırları arasında malların ve sermayenin akışını serbest pazarın yönetmesi dışında bir fikir çok nadir tartışılan bir konudur. Bunun yerine uluslararası politikanın tartıştığı konular bu liberal ekonomik düzeni en iyi nasıl başarabiliriz üzerine olmaktadır. İngiltere ve Amerikan hegemonyası etkisi azaldıkça serbest pazara alternatifler uluslararası gündemde yerini aldı. Bu nedenle Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü' nün

⁹ Strange, Susan, What About International Relations?, Allen&Unwin, 1984, s. 191

1970'lerde artan etkisi BM' de nasıl Pazar dışı mekanizmaların fiyatların istikrarı için kullanılabileceği ve çok uluslu şirketlerin sömüren uygulamalarının engellenebileceği tartışmalarına yol açmıştır.

Dış politika yapıcılarını gündemi kontrol etmenin önemini çok iyi bilmektedir. Uluslararası eleştiriye maruz kalan devletler insan hakları ihlalleri ve diğer demokratik olmayan uygulamaları genellikle devletin iç işleri (Ulusal egemenlik konusu) olarak deklare ederler. İnsan hakları konusu gerçekten özellikle AB ülkeleri için devletlerin yapısal gücü kullandıklarına dair göstergelerdir.

2.1.2. GÜÇ VE KAPASİTE

Ulusal özellikler veya kapasiteler devletlerin yapabileceği faaliyet alanlarını etkilemektedir. Bir devletin tasarrufundaki araçların kullanımını ne kadar mümkündür? Bu durum özellikle davranışları ve devletlerin tepkilerini önemli ölçüde etkileyecektir. Kapasiteler, herhangi fiziksel obje, kabiliyet veya özelliğın diğerlerinin davranışları veya isteklerini etkilemeyi içermektedir. Devletlerin kapasiteleri önemlidir. Çünkü diğerlerinin algılarını etkilemektedir.

Tehdit ve vaatler nüfuz etmenin genel enstrümanlarıdır. Fakat bunlar inanılır olmalıdır. Devletin kapasitesi devletin inanırılığının iki farklı yüzü için çok önemlidir. İlk olarak, bir tehdidin veya vadin inanılır olması için hedeflenen taraf diğer tarafın bunu yerine getireceğine inanması gerekmektedir. ABD'nin Japonya'ya karşı bomba kullanması ve eğer Japonların teslim olmazlarsa ABD'nin bomba kullanma tehdidi inanılır bir tehditti. Çünkü ABD'nin bunu yapma kapasitesi vardı.¹⁰

Eğer tehditler ve vaatler işe yaramazsa sıklıkla cezalandırmalar (siyasi, ekonomik veya askeri) yapılır. Devletlerin diğer devletleri kendi istekleri doğrultusunda hareket etmeye zorlamak, gerekli maliyetleri veya acıları empoze etme kapasitesi olması gerekir. Böyle etkili bir şekilde yaparak bir devlet netice almak için bir şekilde tehditkar olduğunu göstererek inanırılığın artırılmaktadır. Eğer böyle olursa bir açıdan gelecek tehditlerin yapılmasına gerek kalmayabilir. Cezalandırmanın tek amacı istenilen neticeye

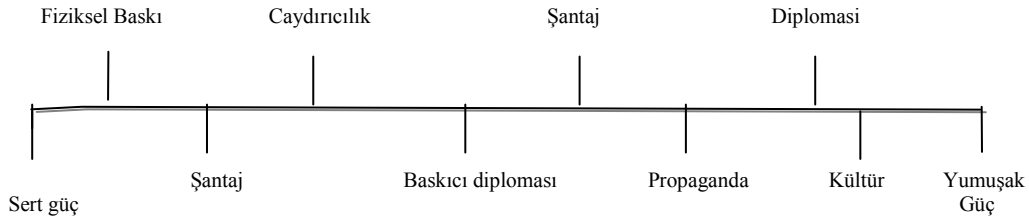
¹⁰ Bruce, s. 92

yol açmasıdır. Dış politikada fiili olarak askeri güç kullanımını nüfuz etmenin başarısızlığı olarak görülebilir. Askeri güç kullanımını bir devletin bir başka devleti bir şeye ikna etmede başarısız olmasıdır. Bu yüzden silahlı tehdit yoluna gitmiştir.

2.1.3. SERT GÜÇ VE YUMUŞAK GÜÇ

Sert güç (Hard power), hedefe yöneltilmiş, baskıcı, sık sık ani ve fiziksel bir güçtür. Yumuşak güç (Soft power), doğrudan olmayan, uzun dönem süren, güç kullanmaktan ziyade ikna ile çalışmaktadır. Başkalarını istediği hale getirmektir. Josep Nye: “İnsanları bir şeye zorlamak yerine onları yanına almaktır.” olarak tarif eder. Nye’ a göre yumuşak gücün temelinde değerler yatmaktadır. Bazı araştırmacılar; sert gücün gittikçe gereksiz olduğunu yumuşak gücün ise gelecekte dış politikanın bu yolla yapılacağını söylemektedirler. Bir bakıma havuçlar sopanın yerini almaktadır.¹¹

Şekil 1: Dış Politikada Güç Dizisi

Kaynak: Hill, Christopher, The Changing Politics of Foreign Policy, Pelgrave, 2003, s. 135

Eski Kanada dış işleri bakanı Lloyd Axworthy : “ Yumuşak güç çekingen güç anlamına gelmemektedir.” diye ifade etmektedir.

Sert güç hedefin kendisine odaklanmaktadır. Yumuşak güç ise öncelikle hedefin çevresini değiştirmeye çabalamaktadır. Mesela; ABD’nin Irak operasyonundan önce kitle imha silahları ve Saddam Hüseyin hedefti. Diğer yandan Kosova krizinden sonra ise AB bu bölgede diplomasi ve bir

¹¹ Hill, s. 135

takım kurumsal hamleler yaptı. (Adli ve polis teşkilatı göndermesi gibi). Ülkeler gittikçe değerlerin ve imajların şekil verme kapasitesini anlamaya başlamışlardır. Bu durum artık devletler tarafından sert güç kullanılmayacağı anlamına gelmemektedir. Fakat şimdi bir çok enstrüman mümkün hale gelmektedir. Mesela; Güney Afrika Eski Başkanı Nelson Mandela'nın 1995 Nükleer Silahların Azaltılması Antlaşması gözden geçirme toplantısının sonucunu etkili diplomasiyle başarılı hale getirmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu konuda ABD karşı bir öneri getiremediğinden başarısız olmuştur. Bazı toplumlarda başarısızlık riski mümkün olduğunca yüksek olmasına rağmen sivil araçların kullanılması için siyasi baskılar olabilmektedir. Maliyet ve zaman da önemli konulardır: Askeri güç katlanarak masraflı hale gelebilmektedir. Bir kültür veya dili yabancı bir ülkeye karşı tasarlamakta kamu maliyesi için maliyetli olabilir. Diplomatlar karşılaştığımızda ucuz maliyetlidir. Fakat yatırım ile kazanç arasında asla bir bağlantı olması kesin değildir. Halbuki masraflı silahlı güç kullanmak yerine caydırma daha işe yarayabilir. Güç tercihi açısından alternatifi çok olan birçok aktör sert güçten yumuşak güce onları birbirine karıştırarak kendi himayesinde tercih yapacaktır.

Dış politika perspektifinden baktığımızda devletler kendileri için koydukları hedefler ve ülküler uyarınca çevrelerini değiştirmeye çalışırlar. Yapısal perspektiften ise devletler sistemin kendisine dağıttığı kartları en iyi hale getirip çevresine adapte olmaya çalışmaktadır.

2.2. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme döneminde yaşamaktayız. Neredeyse tüm ulus devletler küresel dönüşümün ve akışın bir parçası olmuştur. Mallar, Sermaye, insanlar, bilgi, iletişim kadar suç, çevre kirliliği, moda, inançlar sınırlar boyunca hızlı bir şekilde hareket etmektedir. Böylece tamamıyla birbirine bağlantılı küresel bir düzen olmuştur.¹²

Soğuk Savaşın sona ermesinden beri devlet merkezli siyasi ve askeri güç rekabetlerinin uluslararası ilişkilere tahakküm etmesi azalmıştır. Ulusal

¹² Held, David, McGrew, A., The End of the Old Order?, Review of International Studies, s. 230

sınırlar bilgi ve bilgi teknolojisi gelişmeleri akışını durduramamaktadır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikada devletlerarası ilişkilerden çok küresel hayatta önemli boyutlar oluşmaktadır. Gerçekten, günümüz dünyasında kabul etmeliyiz ki sosyal ve ekonomik dinamiklerde bir dönüşüm yaşanmaktadır. Yeni gerçekler ortaya çıkmaktadır. Bu gerçekliklerden biri sanayi toplumundan bilgi toplumuna bir değişimin veya sanayi sonrası topluma geçiştir.¹³ Teknolojik ilerlemeler ekonomik, siyasal ve sosyal hayatta derin değişikliklere yol açmıştır. Mesela, ekonomik faaliyetlerin, rekabetin doğası, üretim süreçlerinin karakteri dönüşüm yaşamaktadır. Gelişen teknolojik değişikliklerin en güçlüsü bilgi devrimidir. Bilgisayarlarda ve küresel iletişim sistemlerindeki gelişmeleri kapsayan Bilgi devrimi ve teknolojik ilerleme son yirmi beş yılda küreselleşmeyi hızlandırmıştır.

Küreselleşme nedir? Küreselleşme sınırlar boyunca ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin bütünleşmesi olarak tarif edilebilir.¹⁴ Günümüzde, birçok yorumcu ekonomik küreselleşme hakkında temel tartışmaları yeniden ifade etmenin ötesine gitmişlerdir. Şimdi siyasal küreselleşme ve askeri/ güvenlik açılarından küreselleşme vardır.

2.2.1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME

Ekonomik küreselleşme üretim, dağıtım, yönetim, ticaret ve finansı içine almaktadır.¹⁵ Ekonomik küreselleşmenin önemli özellikleri çok iyi bilinmektedir. İlk olarak Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) küresel ekonominin bütünleşmesini büyük ölçüde hızlandırmıştır. 1960'lerde ve 70'lerde, Amerikan ÇUŞ' larının doğrudan dış yatırımları çarpıcı bir şekilde artmıştır. 1980'lerde Japonya ve Batı Avrupa'nın doğrudan dış yatırımları ABD yatırımlarına paralel olarak artmıştır. Nispeten kısa bir zaman diliminde yeni sanayileşmiş ülkelerin ÇUŞ' ları (Tayvan ve Güney Kore) ana oyuncular olmuşlardır.¹⁶ Denizaşırı büyümeler diğer ülkelerden şirket birleşmeleriyle devam etmiştir. Doğrudan dış yatırımların ve şirket birleşmelerinin 1980'lerde

¹³ Drucker, P., *Managing For the Future: The Nineties and Beyond*, New York, Dutton, 1992

¹⁴ Keohane, R.O., Nye, J.S., *Globalisation: What's New? What's Not?*, Foreign Policy, İlkbahar 2000, s.104

¹⁵ Sorenson, George, *IR Theory after the Cold War*, *Review of International Studies*, 24,s. 83-100

¹⁶ Dunning, J. H., *Multinational Enterprises and the Global Economy*, London, 1993

ve 90'larda artması ÇUŞ' un küresel ekonomideki rolünü vurgulamıştır. Çünkü küreselleşme ÇUŞ' un gücünü arttırmıştır. Güç devletlerden firmalara kaymaktadır.¹⁷

İkinci olarak finansal pazarda önemli bir dönüşüm vardır. Portfölyo tipi işlemler dahil finansal akışlar artmaktadır. Ulusal sermaye uluslararası finansal sermaye ile bütünleşmektedir. Finansal küreselleşme şirket birleşmelerini daha kolay hale getirmiştir. Ulusal sermaye ülke içerisinde olduğu gibi dışarıda da kolayca dolaşabilmektedir. Yüksek hızda iletişim ve bilgi teknolojisi finansal küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Devletler için Doğu Asya'da 1997'de çıkan krizde gösterdiği gibi bu hareketlenmeyi kontrol etmek çok zordur.

Üçüncü olarak, pazarların karakterleri, hammaddeler, üretim ve işletme organizasyonu küresel perspektife göre tamamıyla değişmiştir. Yüksek ölçekte ticaret, birçok mal ve hizmetler için küresel pazarlar (üretimin uluslararasılaşması, dünya çapında ulaşım ve iletişim altyapısı, ticaretin liberalleşmesinin vermiş olduğu kolaylık), küresel rekabet ticarete küreselleşmenin işaretleridir. Bundan dolayı küreselleşmeden dolayı bir çok meydan okuma ortaya çıkmıştır: Ulusal hükümetler fikirlerin, sermayenin, teknolojinin, emeğin, ticaretin veya ekonomik değerlerin yayılmasına artık kontrol edememektedir. Ulusal hükümetler ticari işlemlerde daha az etkilidirler. Küreselleşme artan şekilde birbirine bağımlılığa ve daha fazla uluslararası rekabete yol açmıştır. Ulusal hükümetler ulusal ekonomi politikaları ve kendi ekonomik geleceklerinin kontrolünü kaybetmişlerdir.

Aşırı yorumlarda, ekonomik küreselleşme bağımsız devletler sisteminin sonunu getirdiğini ve devletin erozyonuna yol açtığı şeklinde yorumlanmaktadır.¹⁸ Bu iddiaya göre ekonomik küreselleşme ekonomik pazarın ulus devlete karşı zaferini işaret etmektedir. Bu kabul edişin temelindeki görüş küreselleşmenin artık ulus devletlerin kontrolünün ötesinde olduğudur.

¹⁷ Strange, Susan, The Erosion of the State, Current History, s. 365-369

¹⁸ Strange, Susan, The Retreat of the State: The Diffusion of Power in The World Economy, Cambridge, New York: Cambridge University Pres, 1996, s. 3-15

2.2.2. SİYASAL KÜRESELLEŞME

Siyasal küreselleşme siyasi gücün, otoritenin ve kural koyma şeklinin değişen noktasıdır.¹⁹ Siyasal küreselleşmenin özelliklerine baktığımızda ilk olarak siyasi ilişkiler daha yakın ve derin oluşmaktadır. Bu durum eskiden var olan siyasetin iç / uluslararası ayırımına karşı ciddi bir meydan okumadır.

İkinci olarak, uluslararası organizasyonlar ve rejimler, devlet dışı aktörler, uluslararası birimler veya ulusal baskı gruplarının faaliyetleri uluslararası arenaya doğru kaymaktadır. ÇUŞ gibi devlet dışı aktörler, uluslararası hükümet dışı örgütler ve etnik gruplar karmaşık birbirine bağımlılığın olduğu bir durumda devletin otoritesini etkilemektedir.²⁰ Küresel politikadaki konular ekonomik, sosyal ve çevre problemleri (güvenlik konularını içermeyen düşük profilli politika olarak addedeceğimiz konular) jeopolitik endişeleri de içine dahil ederek genişlemektedir.

Üçüncü olarak, küresel politikanın şimdiki hali bölgesel ve küresel bir hukuku (kozmpolit hukuk veya küresel insani bir hukuk olarak da adlandırılabilir) içermektedir.

2.2.3. KÜRESEL TEHDİT, GÜVENLİK SORUNLARI VE ALGILAMALARI

Geleneksel olarak, ulusal güvenlik ulusal hedefleri başarmak için askeri güce sahip olma, konuşlandırma ve kullanma olarak anlaşılır.²¹ Askeri ve güvenlik açısından küreselleşmeye baktığımızda ulusal güvenlik geleneksel gündemi uluslararası güvenlik veya yeni işbirliği güvenlik toplumu olarak yeniden ifade edilmiştir. Küreselleşme güvenlik alanını genişletmiştir. Uluslararası güvenlik küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi ve asid yağmuru gibi çevresel konuları da içine almaktadır.

¹⁹ Held, s. 219-243

²⁰ 1970'lerden beri "birbirine bağımlılık" olgusu çok tartışılmıştır. Birbirine bağımlılık tartışması gelişmiş ülkeler arasında artan ilişkinin devletin gücünü azalttığını öne sürmektedir. Bakınız Robert O. Keohane ve Joseph Nye, Power ve Interdependence , New York: Harper Collins

²¹ Held, s. 226

Küreselleşmeyle ulus devletler artık bilginin korunması ve teknoloji varlıkları gibi fiziksel olmayan güvenlik ihtiyaçlarını kontrol edememektedir. Tehdidin vasıtaları devletler olabildiği gibi devlet dışı gruplar ve etnik militanlar, tarikatlar, organize suç örgütleri ve teröristler gibi bireyler de olabilir. Devletler diğer bölgelerdeki güvenlik ve askeri gelişmelere artan finansal, ticari ve ekonomik ilişkiler nedeniyle daha fazla hassas olmaktadır.²² NATO gibi örgütler yüzünde devlet otonomisi ve egemenliği sınırlanmıştır.²³ Küreselleşme bir olay değildir. O, tedrici olarak ve devamlı surette ilişkilerin büyümesi ve bütünleşmesidir. Şimdi küreselleşmeyi karakterize eden derin bütünleşme 1980'lerde doğmuş; 90'larda özellikle iletişim ve ulaşım teknolojisinde yaşanan ilerlemelerle hızlanmıştır. Bu derin bütünleşme yeni realiteleri getirmiştir.

²² Chan, Victor D., Globalisation and the Study of International Security, Journal of Peace, 2000

²³ Held, David, Political Theory and The Modern State, Stanford California: Stanford University Pres, s. 231

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL BOYUTU

3.1. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN AŞAMALARI

Avrupa bütünleşme politikası hem ilgi çekici hem de karışık bir konudur. Uluslararası organizasyon ve çok uluslu politikaların olduğu AB geleneksel akademik kategoriler içerisine konamaz. Son 20–25 yıl içerisinde AB'nin yapısında, yetkisinde muazzam bir değişiklik yaşanmaktadır. Üye ülkeler arasındaki işbirliği kömür ve çelik üretiminde başladıktan sonra şimdi tarımdan üretime birçok konuda politikalar üretmeye yetkin duruma gelmiştir. 6 devletle başlayan süreç şu anda 27 üye ülkeye ulaşmış, adaylık statüsünde Türkiye ve Hırvatistan ve tam üyelik perspektifi verilen diğer Balkan devletleri vardır.

Tablo1: Avrupa Bütünleşmesinde Tarihsel Süreçler

1	Serbest Ticaret Bölgesi: Üyeler arasında hiçbir ticari kısıtlanmanın olmaması
2	Gümrük Birliği: Serbest ticaret bölgesi ve ortak gümrük vergisi
3	Tek Pazar: Gümrük Birliği ve malların serbest dolaşımı (Hiçbir devlet sınırlaması veya gümrük dışı sınırlama olmaması)
4	Ortak Pazar: Tek Pazar ve sermayenin, emeğin ve hizmetlerin serbest dolaşımı
5	Parasal Birlik: Ortak Pazar ve ortak para
6	Ekonomik Birlik: Parasal birlik ve ortak ekonomik politika

Kaynak: Bromley, Simon, Governing the European Union, SAGE, 2001, s.28

Bazı araştırmacılara göre Avrupa, ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde daha iyi halledilebilecek birçok konuda etkinliği artan bir takım kurumlarla müdahale eden bir canavara dönüşmüştür. Bazı araştırmacılara göre, AB çok zayıftır. Kendisini güçlendirmeyi bulabildiği yollara tabi olmuş; açık, belli

gücüyle, kendi kaynakları ve meşru politika üzerinde tek söz sahibi gerçek bir devlet olamamıştır. Bu iki görüşe baktığımızda; AB’ni iki uç görüşün ortasında bir yere koyabiliriz. AB en azından tüm konularda politika yapmada en azından bazı rollere sahip olduğunu görmekteyiz; fakat gücüne bazı sınırlamalar olduğu da bir gerçektir. Bu şartlar Brüksel’in güç gaspından ziyade üye ülkelerin tercihleriyle olmuştur.

Sistemin kurallarına geldiğimizde, hangi alanlarda AB’nin yetkisi olacağına üye ülkeler karar verir. Günlük yasama konularında üye ülkeler bazı alanlarda Avrupa Parlamentosuyla yasama gücünü paylaşmaktadır. Eğer AB konusu geçmiştekinde daha fazla üye ülke vatandaşlarının hayatlarında yer ediyorsa; diğer uluslararası örgütlerden daha güçlüyse bunun sebebi üye ülkelerin bunun olmasına izin vermeleridir.

Avrupa bütünleşmesinin manası iki boyutta işlenebilir. Bütünleşme kişinin değerlerine göre istenilen veya karşı koyulan bir siyasi idealdir. Pratik boyutta ise Avrupa projesi belli projeleri içermektedir. Her iki boyutta savaş sonrası yıllarda Avrupa bütünleşmesi tartışmalarına uzun ve dinamik bir katkıda bulunmuştur. Avrupa bütünleşmesi fikri hem destek hem de bir muhalefet ortaya çıkarmıştır.

Avrupa bütünleşmesine destek verenler, 20. yüzyılın başında olan iki dünya savaşına karşı Avrupa’nın siyasi düzenini yeniden dizayn etme fikridir. Bölgesel bütünleşme bir nesil içerisinde Avrupa’yı iki korkunç ve masraflı çatışmaya sürükleyen aşırı ulusal rekabetler için bir çözüm sunmuştur.

Avrupa bütünleşmesine muhalefet edenler ise yaşanabilir siyasi topluluk için insanlığın arayışının doğal sınırının ulus devlette olduğuna inanmaktadırlar. Bu bakış açısından, bölgesel bütünleşme hem doğal değil hem de aldattıcıdır. Bu siyasetin doğal kanunlarını tahrif eden tehlikeli bir denemedir.

1945 sonrası Avrupa’da daha yakın anlamda bölgesel bütünleşme ortamı oluşmuştu. Geçen iki dünya savaşından Avrupa’da galip çıkan olmamıştı. Dünya’daki güç dengesi “eski kıta” dan “yeni dünya” ya ABD ve Sovyetler Birliği’ne geçmişti.

Avrupa Birliđi'nin kurulmasını anlamak için Avrupa'nın 20. yūzyıl bařlangıcını iyi anlamak gerekmektedir. Bu bir bakıma AB'nin meřruiyetini sađlamıřtır. Barıřı korumak řüphesiz AB'nin oluřmasında önemli bir parçadır. Fakat Avrupa'daki devletlerinden deđiřen beklentiler karřılama konusunda dōnūřmesi de önemlidir. 1920'lerin Būyūk Buhran'a karřı Avrupa'daki devletlerin gōrevleri muazzam bir řekilde arttı. Bu durum 19. yūzyıl laissez-faire minimalist devlet geleneđine karřı ađık bir karřı çıkıřtı. Sol kanat siyasetçiler Komūnizme dođru kaymakta ve devletin fakir vatandaşların refahını garanti altına almakla gōrevli olduđunu iddia etmekteydiler. Sosyalist ve komūnist partiler mevcut rejimler tarafından fakirleřtirilen insanların ilgi odađı olarak Avrupa boyunca kurulmaya bařlamıřlardır. Ařırı sađın partileri de ōzellikle 1917 Rus Devriminden sonra komūnist tehdidine karřı būyūmeye bařlamıřtır. Bu partiler erozyona karřı geleneksel deđerleri savunma arayıřına gitmiřlerdir. Bununla birlikte bu partiler gūçlerini daha etkili kullanabilmeyi garanti altına almak için devleti gūçlendirme arayıřına da girmiřlerdir. Onlar kamu hizmetleriyle halkın gūvenini kazanabiliyorlardı.

Avrupa yōnetim mekanizması II. Dūnya Savařından sonra yeniden kuruluyorken bu hizmetler çok zor kořullarda yapılmaktaydı. Vatandařlar desteklerini alabilmek için devletlerinden ađık řekilde menfaatler beklemekteydi. Fakat, savař Avrupalı devletlerin bunu yapmasını būyūk oranda zorlařtırdı. Çūnkū savař Avrupa ekonomisini mahvettiđi gibi, tūm Avrupalı ūlkeleri galip İngiltere'yi bile būyūk gūç statūsünü kaybetmesine neden oldu. Hakikaten, 1945 Yalta Zirvesinde iki sūper gūç (ABD ve Sovyetler Birliđi) tam anlamıyla Avrupa'yı bōldū. Kabaca sōylersek, ABD kıtanın batı yakasını kontrol ederken; Sovyetler Birliđi Dođu'da etki alanı kazandı. Bōylece Batı Avrupa'da devletler kendilerini yeniden dūzenlerken ařađıdaki kořulları da kabul etmeliydiler:

- Askeri ve ekonomik açıdan ABD egemenliğini kabul etmek.
- Ekonomik kapasiteyi azaltma
- Kalan kolonilerinde Būyūk gūç statūsü kaybı

- Komünistlerin potansiyel saldırısına karşı kendilerini savunma ihtiyacı
- Refahı ve gıda ihtiyacını garanti altına alma ve barışı koruyarak vatandaşlara karşı kendi varlıklarına meşruiyet sağlama ihtiyacı²⁴

Kısaca Avrupalı liderlerin karşılaştıkları zorluklar muazzamdı. Eğer bu zorlukların üstesinden gelmek istiyorlarsa işbirliği yapmaları gerekiyordu. II. Dünya Savaşı sonrası müthiş bir uluslararası kurumlaşmaya geçilmiştir. Avrupalı liderler savaşın vermiş olduğu acı ve yıkımın üstesinden gelebilmek için bu yolu seçmişlerdir.

1948 yılında Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı(AEİT) kurulmuştur. Bir yıl sonra ise Avrupa Konseyi kurulmuştur. Avrupa Konseyi insan hakları alanında yaşanan trajedinin bir daha yaşanmaması için kurulan bir örgütken; AEİT ise Avrupa'nın ekonomik kalkınması için kurulmuştu.

3.1.1. ABD'NİN VE SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNE BAKIŞI

İlk olarak, savaş sonrası Avrupa'nın istikrarında çıkarı olan güçlü devletlerden yetersiz bir zorlama gelmiştir. ABD bu fikre ister istemez bir şekilde karşı değildi. ABD'nin dış politikasındaki birçok önemli aktör kıtada barışı garanti altına almak kadar ekonomik bütünleşme ihtiyacı için mantıklı bir tercihti. ABD destekleyici ve katılımcı olarak resmi bir rol oynamak için Avrupa'nın işbirliğinin diğer şekillerine NATO'da olduğu gibi eşitler arasında birinci olması rolüyle yöntemlerine destek vermiştir. Çünkü ABD'nin Avrupa bütünleşmesine bu kadar ihtimam göstermesinin nedeni II. Dünya Savaşından sonra oluşan çift kutuplu sistemde Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da olası ilerlemesine karşı bir sağlam bir savunma oluşturma arzusuydu.²⁵ Avrupa'da Dünya Savaşlarının yıkıcı etkisiyle ABD'nin bu yardımını geri çevirmemiştir.

Sovyetler Birliği savaş sonrası Avrupa federasyonu oluşumunda kendisi için hiçbir çıkar görememiştir.²⁶ Her şey den önce Avrupa federasyonu

²⁴ Warleigh, Alex, European Union: Basics, Routledge, 2004, s. 15

²⁵ El-Agraa, Ali M, The European Union: Economics and Policies, Cambridge, s. 25

²⁶ Warleigh, s. 17

oluşumu ABD'nin Sovyetlerin etki alanına karşı nüfuzunu artırmak için gizli bir araç olarak görülmekteydi. Daha kötüsü bu bütünleşme kıtanın batı yakasıyla sınırlı olsa da, bu daha sonra Sovyetler Birliği'ne karşı bir potansiyel güç oluşturabilirdi. Sovyetler Birliği'nin bu muhalefetinin güvenlik açısından mantığı ise Almanya'nın bölünmesinde kararlı olmak, bir güvenlik alanı oluşturma ve önceden Rusya'ya daha sonra Sovyetler Birliği'nin güvenliğine karşı sorun çıkarmış komşu ülkelerin kontrolüydü. Sovyetler Birliği için ABD'nin koruması altında Avrupa'nın batı kısmında bütünleşmeye hasım olarak dolaylı yoldan katkıda yaptığı söylenebilir. Aynı şekilde Sovyetler Birliği süper güçler dünyanın diğer bölgelerinde çatışma halindeyken kıtanın kendi kısmının kontrol edebilmesi için statükonun bir parçası olarak bütünleşme sürecini kabul etmiştir.

İkinci olarak belki de daha önemli faktör ise savaş sonrası Avrupa kurumlarına ve AB'nin selefi olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğuna (1952) ülkeler bir federal heves için değil ulusal çıkarın güvence altına alınmasının bir aracı olarak katılmışlardır.

Üçüncü faktör yaygın manada cesur bir takım liderlerin anlaması için bir dayanak sağlayacak Avrupa federasyonu için bir yaygara kopmamıştır. Federalizm yanlıların bu dağılıklığı ulusal elitler tarafından ulus devletin yapısı ve fikri üzerinde yeniden odaklanmalarını sağlamıştır.

3.1.2. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNE “DOMİNO YAKLAŞIMI”

Federalizm için belli olan zayıf destek, Avrupa bütünleşmesinin gelişmesini isteyenleri farklı yollar aramak zorunda bırakmıştır. Burada anahtar kişi Jean Monnet'tir²⁷. Monnet, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun ilk başkanı olan ve Almanya ve Fransa'daki belli başlı politikacıların desteğini kazanan Avrupa bütünleşmesi için domino teorisini ortaya atan devlet adamıdır.

²⁷ El-Agraa, Ali M, The European Union: Economics and Policies, Cambridge, s. 27

Avrupa işbirliğine getirdiği yaklaşım olan federasyon kademeli olarak inşa edilir.²⁸ Önce bir sektörde çalışırken sonra diğer sektörlerde ilerlenir. Çünkü Avrupalılar birbirleri arasında işbirliği fikrine alışır ve herhangi bir sektörde işbirliği Avrupa çapında işbirliğine bağlı diğer sektörlerle bağlantılı olursa etkili çalıştığının farkına vardılar.

Jean Monnet tarafından tasarlanan bütünleşme metodunun anlamak iki nedenden dolayı önemlidir. Öncelikle; Avrupa bütünleşmesinin üye ülkeler tarafından kabul edilebilecek belki de tek yolu. (Ekonomik politikada da büyük bir sıçramadan ziyade sektör sektör ilerlemeyle başlama) İkinci olarak; Monnet'in metodu yalnızca AB'nin başarılarına katkı yapmadı aynı zamanda başarısızlıklara ve problemlere de neden oldu. Bu metotta, üye ülkeler ulusal otonominin üstünde bir siyasi alandan diğer alana ilerlemeye izin verirken bütünleşmeden kazançlarını artırmayı tercih etmektedir. Bu varsayım 1950'lerden beri AB'nin gelişmesine rağmen hatalıdır. Büyümenin hızı önceki işbirliklerinden kazançların etkili bir şekilde kullanılması için gerekli olan mantıklı adımlardan ziyade AB'nin üye ülkelerinin işbirlikleriyle belirlenmiştir. Monnet metodu AB'ni demokratik organizasyondan ziyade bir elit grubu oluşturmuştur. Bu yüzden bir bakıma Birliğin demokrasi eksikliği için suçlanmıştır.

Buna rağmen Avrupa bütünleşmesinde Monnet metodu Birliği evrimsel bir yolda tutmayı başarmıştır. Bu yolda, her ne zaman olursa olsun geçmişte karar verilmiş kurumlar ve karar verme süreçleri yeni alınacak kararlara şekil vermiştir. Bu politikacıların kendilerinden dolayı veya kendilerinden öncekilerin kararlarından dolayı güçsüz duruma düşmeleri anlamına gelmemektedir. Gündem konuları ve uygun uygulamalar önceki yapılan işlerle bağlantılıdır ve ona göre belirlenmiştir. Avrupa bütünleşmesi açısından bakarsak; bütünleşme AB ile ulusal anlamda üstünlük savaşıdır. Nihai amaç federal Avrupa Birleşik Devletleri oluşturmak ya da ona karşı gelmektir.

Avrupa bütünleşmesi ilk kömür ve çelik gibi fonksiyonel sektörlerinde gerçekleşmiştir. Daha sonra 1958 yılında Ortak Pazar ve Euratom' la devam

²⁸ Warleigh, Alex, Democracy in the European Union, SAGE, 2003, s. 33

etmiştir. Bu gelişmeler 1950'lerin sonu ve 1960'larda neo-fonksiyonalizm/ulusüstücülük Avrupa'nın evriminin egemen paradigması olmuştur.

3.1.3. 1965'DEN 1985'E BÜTÜNLEŞMEDE DURAKSAMA

Ulusal Egemenlik kavramı Avrupa'da 17. yüzyıldan beri siyasi organizasyon anlamında belirleyici bir prensiptir. Bugün Avrupa politikasında önemli faktör olarak kalmaya devam etmektedir. Avrupa bütünleşmesi de ulusal egemenliğe çok önemli bir etkisi olan Avrupa bütünleşmesi sert tartışmaların kaynağı olmuştur. Bu tartışma AB'nin artan gücüne mukabil demokratik yetkinlik konusundaki endişeler nedeniyle devam etmektedir. Diğer yandan asıl her zaman olan tartışma; AB büyük ölçüde ekonomik meselelere mi konsantre olacak yoksa daha geniş çeşitli konuları ele alacak mı? Asıl konu AB bir pazardan fazla bir şey olmalı mı, ?olabilir midir? Bu değişim konusundaki düşünceler üye ülkelerin bu politikaları benimseme ölçüsünde farklı olabilmektedir.

Fransa'nın son 5. cumhuriyetinin başkanı Charles de Gaulle Avrupa Topluluğu'nun prosedürlerinde ulusüstücülüğünün boyutunu artırma teşebbüsüne karşı tavrı ulus devletin savunmasına yol açtı. Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) İngiltere ve diğer ülkeleri dahil etmesine karşı direndi. De Gaulle AB'nin kurumlarının güçlerinin artırılmasına karşı çıktı. De Gaulle'un bu direnmelerinin temelinde Fransa'nın gücünü koruma ve artırma arzusu yatıyordu. De Gaulle için AET Fransa'nın statüsünü ve etkisini artırdığı ölçüde veya Fransa'nın tarım sektörünün çıkarlarını gözettiği ölçüde tolere edilebilirdi. De Gaulle'un Avrupa bütünleşmesine bakışı şüpheli hatta kavgacıdır.²⁹ Avrupa Komisyonu Bakanlar Konseyinde nitelikli oy çokluğu sistemini tesis ederek hem kendisine hem de Avrupa parlamentosuna daha fazla yetki veren yeni bütçe sistemini teklif ettiğinde, De Gaulle bu önerileri reddetmiş AET'de toplantılarındaki Fransız temsilcilerini geri çekmiştir. Meydana gelen "boş sandalye" krizi AET'nu hakiki bir duraksamaya sürüklemiş Çünkü Konseyde kararları oybirliğiyle alma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kriz Lüksemburg mutabakatı ile çözülmüş nitelikli çoğunluk

²⁹ Bromley, Simon, *Governing The European Union*, SAGE, 2001, s. 33

oylama sistemini kaldırmış ve Konseyde gücün üye ülkelere ait olduğu kararına varılmıştır. Bu gelişme Avrupa bütünleşmesinde yeni devlet merkezli bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bu yıllarda Komisyonun değişim için radikal öneriler sunmasına müsaade edilmemiştir. Avrupa bütünleşmesinde bundan sonra nasıl bir yol izleneceği konusunda çok az işaret vardı. 1970'ler Batı Avrupa'ya ekonomik kriz getirdiğinde üye ülkeler ortak sorunlara AET aracılığıyla ortak hareket etmek yerine ulusal çözümler seçmeyi yeğlediler. Gerçekten 1970'ler esnasında önemli Avrupa bütünleşme projesi (Parasal Birlik) başarısız oldu. Üç yeni üye ülke 1973'te katılması ve 1979'da Avrupa Parlamentosunun ilk doğrudan seçimlerini yapmasına rağmen Avrupa bütünleşmesi sınırlarına yaklaşmış gibi görünüyordu.

3.1.4. ORTAK PAZARDAN AVRUPA BİRLİĞİ'NE

1970'lerdeki ekonomik krizler üye ülkeleri ayakta kalmak için ulusal taktikleri bir tarafa itmeye mecbur bırakmıştır. Eğer sorunlarını çözmek istiyorlarsa, üye ülkelerin yeni bir takım taktikler bulmaları gerekiyordu. AET'nin uzun zamandır amacı olan fakat gerçekleştiremediği Tek Avrupa Pazarının kurulması lehinde fikirlerin oluşmasında üç önemli faktör yardım etmiştir. İlk olarak neo-liberalizmin yükselişidir-Bu fikir pazarların kamu politikasında hükümetlerden daha iyi karar verici ve sağlayıcı olduğunu iddia etmektedir ve pazarların mümkün olduğunca büyük ve sınırsız olması gerekmektedir. İkinci faktör ekonomik önceliklerde transatlantik gerginliğin artmasıdır. Batı Avrupa şirketleri Amerikalı ve Asyalı rakiplerine karşı Tek Avrupa Pazarı olmaksızın asla rekabet edebilir olamayacaklarını anlamışlardır. Üçüncü faktör ise üye ülkelerde ekonomik krizler olup Avrupa bütünleşmesinin bocalamasından tedirgin olan Avrupa Parlamentosu tarafından AB taslak Antlaşmasının sunulmasıdır. Taslak Antlaşma bir tartışma ve üye ülkelerin bütünleşme sürecinde ilerleme konusunda daha istekli olmalarını sağlamıştır.

Avrupa bütünleşmesinin yeniden ivme kazanması³⁰ 1986 Tek Senet ve beş yıl sonra Maastricht Antlaşmasının imzalanmasıyla olur.³¹ Bu iki Antlaşma

³⁰ Little, Richard, Smith, Michael, Perspectives on World Politics, Routledge, 2005, s. 155

³¹ Bromley, s.34

ve Avrupa Topluluğu bütçesi ve genişlemeyi dikkate alan yan Antlaşmalarla (Amsterdam, Nice) birlikte üye ülkeler birçok zor taahhütte bulunmuştur. Bunlar arasında iç sınırların kalktığı tek entegre bir pazarın oluşumu (“Avrupa 1992” projesi); çevre gibi birçok alanda ortak düzenleyici işleyen kurumların oluşumu; Avrupa parasına geçiş, Ekonomik ve Parasal Birlik; daha fazla birleşmiş dış ve hatta savunma politikası; AB’nin ulusüstü kurumlarının demokratikleşmesi ve AB’nin coğrafi olarak genişlemesi vardı. Tabii bu Antlaşmaların ortaya çıkmasında Soğuk Savaşın bitmesi sonucu Orta ve Doğu Avrupa’nın Sovyetler Birliğinin egemenliğinden ayrılıp bağımsız ülkeler olması en önemli faktörlerden biriydi. AB; Avrupa’nın yeniden birleşmesinin arifesinde önce kendi içerisindeki bütünleşmede derinleşmeyi sağlayıp bu ülkelere karşı güçlü bir yapıya ulaşmak istiyordu.³²

3.2. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ ÜZERİNE TEORİLER

Avrupa bütünleşmesi tarihi süreç içerisinde hem hızlı hem de yavaş dönemler yaşamaktadır. O günkü küresel ve bölgesel konjonktür bütünleşmenin hızında etkili olmuştur. Bütünleşme ekonomik bütünleşmeden sosyal ve siyasi bütünleşmeye doğru dönüşüm yaşamaktadır. AB kimi alanlarda bütünleşmeyi tamamlamış ve ulusüstü kurumlarla bu bütünleşme aşaması yönetilmiştir. Bazı alanlarda ise hükümetlerarası ve ulusal çıkarlar ön plana alınmıştır. Diğer bir deyişle Avrupa bütünleşmesi konusunda ortak bir perspektif ve konsensüs şimdiye kadar sağlanamamıştır. Avrupa bütünleşmesinde farklı teoriler vardır. Bunları iki ana başlıkta toplayabiliriz: Ulusüstücülük (Supranationalism) ve Hükümetarasıcılık (Intergovernmentalism). Ulusüstücülük, federal bir Avrupa’yı düşlerken; hükümetlerarası anlayışı savunanlar ise AB’nin devletlerarası karakterine vurgu yapmaktadır.³³

3.2.1. ULUSÜSTÜCÜLÜK

1945’den sonra yoğun yıpratıcı savaşların maliyetleri ve sonuçları ulus devlet üzerindeki tereddütleri ortaya çıkarmıştır. Bazı yorumcular ulus devleti dar görüşlü, savurgan ve zarar verici olarak değerlendirmektedir.

³² Tsoukalis, s. 174

³³ Çaşın, Mesut, Uğur Özgöker ve Halil Çolak, Avrupa Birliği, Nokta, 2007, s. 177

Ulusüstü okulun düşüncesi; iki dünya savaşının delili olarak harap olmuş kıtanın altyapısı ve bölgesel barışın garantisi için en az uygun olan yapı olarak görmektedir.³⁴ Ulusüstücülere göre; ulus devlet, yerine en uygun hangi sistemin geleceği konusunda anlaşmazlık olmasına rağmen, demode olmuş, aşılması gereken bir şeydir.

Ulusüstücülerin ulus devlet hakkında söyleyebileceği tek olumlu şey, onun tarihi misyonunu yerine getirdiğidir. Avrupa'nın ulus devletleri iki yüz yıl veya daha fazla zamanda kültürel veya etnik olarak farklı unsurlardan oluşmalarından dolayı yaşayabilir siyasi toplumlar kurmaya yardım etmiştir. Bu devletler siyasi kalkınma yolunda önemli bütünleşme ve meşruiyet krizlerini bertaraf etmişlerdir.

Devlet inşa etme ve ulusal bütünleşme başarıları ve aynı zamanda milliyetçiliğin açık hataları da ulusüstünü savunanlar için tartışmasıdır . Kıtanın siyasi evriminde çekişen ulus devletler sisteminin tehlikeleri ve sınırlamalarından öteye gidilmesi gerektiği savunulmaktadır.

“Europe Would-be polity” yazarları savaş sonrası için; “...eski düzenin yeniden kurulması yeni bir yıkımın başlangıcından başka bir şey olmayacaktır. Ulus devletler dehşet verici güç toplayabilirler; fakat vatandaşlarını koruyamazlar. Savaşlar yalnızca sınır bölgelerinde değil şehir merkezlerinde olmaktadır. Dehşet verici güç nispeten zayıf savunma imkanları güvensizliğe ve savaşa yol açmaktadır.”³⁵

Ulusüstü paradigma hızla değişen uluslararası sistemin muhtemel sonuçları hakkında olumlu varsayımlarla desteklenmektedir. Bu kapsamda federalistler ve anayasacılar; uluslararası hukuk ve çok uluslu kurumları uygarlığın ve barışın tek ve emin koruyucusu olarak görmektedirler. Federalizm kurumsallaşmış sosyal çoğulculuk ve kültürel çeşitliliği savunanlar için de etkileyici gelmektedir.

Ulusüstü paradigmanın muhtelif söylemler arasındaki benzerlikler kadar farklılıklar da önemlidir. En belirgin farklılık federalistlerle

³⁴ O'Neill, Michael, The Politics of European Integration, Routledge, London, s. 21

³⁵ O'Neill,s.19

fonksiyonistler arasındadır. Federalistler Avrupa'nın mevcut siyasi düzenini yeniden oluşturma ihtiyacı konusunda inanmaktadırlar. Federalizm, sosyal ahenk ve demokrasiyi korumak için anahtar olan şeyin siyasi kurumlar ve prosedürlerde yasal değişiklikler yapmada öncelik vermeyi önemsemişlerdir. Diğer yandan Fonksiyonistler ise bu siyasi öncelikleri tersyüz etmektedirler. Fonksiyonculuk siyasi düzende uygulanan değişimler için sürecin önemine vurgu yapmaktadır. Fonksiyonculuk, ulusüstü paradigmanın başka bir modelidir. Ulus devletlerarasında siyasi işbirliği ve eşgüdüm etkileyen bir stratejidir.

Ulusüstücülük, küresel pazar ekonomisinin yol açtığı dünyanın karmaşık bir karşılıklı bağıllık oluşturduğu çoğulculuk veya liberal gelenekle ilgilidir. Bu karşılıklı bağıllığı yönetmek için uluslararası kurumlara ve sistemlere ihtiyaç vardır. Avrupa bütünleşmesi doğası gereği yayılma eğilimli bir süreçtir. Bu nedenle sınırlar arası işlemler, ilişkiler artışıyla Avrupa çapında kurallar, koordinasyon ve düzenleme ihtiyacı artmıştır.

Avrupa Birliği'nin ulusüstü kurumları – AB Komisyonu, AB Adalet Divanı ve AB Parlamentosu- bütünleşme biçiminde aktif bir role sahiptir. Avrupa'nın ekonomik ve politik aktörlerini Avrupa seviyesinde politika yapmaya doğru yönlendirme ve onların bağıllıklarını bu yöne doğru değiştirme konusunda önderlik etmektedir. Teknik, politik ve coğrafi açıdan artan etki bütünleşme sürecini ileriye doğru hızlandırmıştır. Avrupalılaştıran aktörler daha fazla bütünleşme için baskı yapmaktadır.

3.2.2. HÜKÜMETLERARASICILIK

Devlet üstünlüğü neorealist paradigmayla yakından ilintilidir. Devletlerarası pazarlıklara yoğunlaşmıştır. Bu pazarlığın sonuçları katılımcı devletlerarasındaki güç dağılımına göre karar verilmektedir.³⁶ Bu da en güçlü üye ülkelere, onların ulusal gündemlerine ve pazarlık davranışlarına yoğunlaşmaya götürür.

³⁶ Caşın, Mesut Hakkı, Özgöker, Uğur, Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri, Arion, 2008, s. 90

Ulusüstü kurumların güçleri hükümetlerarası hareket ederek üye ülkeler tarafından karar verilir, izlenir ve düzenlenir.

Bu nedenle politika yapma sürecinde üye ülke hükümetleri ana aktör kalmaktadır.³⁷ Bu birçok alandan ortak etkinlik düşük profilli konularda (Ekonomik ve sosyal) üye ülkelerin onayını alırken yüksek profilli konulara (Dış ilişkiler, güvenlik ve savunma) karşı direnmektedir. AB'nin evrimi bir sürü devletlerarası pazarlık sayesinde ilerlemiştir. Devletler ulusal egemenliklerini korurlarken; büyük devletlerin çıkarlarının minimum ortak paydada buluşmaya götürmektedir.

Avrupa bütünleşmesi tartışmasında Avrupa kurumlarının demokratik eksiklik içinde olduğu devamlı söylenen bir konudur.³⁸ Bu sorun dünya ekonomisinin bütünleşmesinin düzenleyici sorumlulukları olan uluslararası kurumların oluşmasına yol açmıştır. Avrupa'nın ve uluslararası standizasyon kurumlar bu konuda sıklıkla sorgulanmıştır. Aslında buradaki çıkmaz olan durum; uzmanlık, profesyonellik, politik devamlılık mı yoksa doğrudan politik sorumluluk mu daha önemlidir?

3.3.AB'DE REFORMUN ZORLUKLARI, DEĞİŞİM SANCILARI

AB'nin bütünleşmesi derinleştikçe, bu süreç anlaşılmaktan ziyade daha karmaşık bir duruma gelmektedir. Üye ülkelerin ihtilafları, kaba güç politikaları AB'nin kararlarında sorunları ele almada başarısız yapmaktadır.

Bu devam eden ihtilafı açıklamada bir diğer faktör üye ülkelerin AB için bitmek bilmeyen farklı emelleri vardır. Bazı üye ülkeler (Almanya, Belçika) AB için federasyon yapısı isterlerken; bazı ülkeler ise (İngiltere, Danimarka) AB'nin üye ülkelerin bir aracı olarak görmek istemektedirler. Bu devam eden düşünce farklılığı bireysel politikalarda olduğu gibi AB bütünleşmesi konusunda da devam etmektedir. İki konu burada AB reformunun zorluklarını açıklamaya çalışılacaktır. İlk olan devamlı olan bir

³⁷ O'Neill, s. 51

³⁸ Kohler-Koch, Beat, Rittberger, Berthold, Debating the Democratic Legitimacy of the European Union, Rowman&Littlefield, 2007 ,s. 165

konudur: ulusal egemenlik sorunu. İkincisi ise AB'nin bütçesine üye ülkelerin adil katkısı konusudur. Geçmişte İngiltere, AB'nin kendisine finansal bir fayda getirmesini bunu halkına üyeliğin maliyetini mazur gösterebilmesi için ısrar etmiştir. Belki de bu nedenle AB bölgesel politikalarda yetkinlik kazanmıştır. Almanya yeniden birleşmeden sonra AB bütçesine aslan payını ödeme konusunda pek mutlu değildir.

3.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİNİN NEDENLERİ

Yukarıda da değindiğimiz gibi birçok alanda başarılı olan Avrupa Birliği neden genişleme riskine girmektedir? Neden kendisi tarafından ciddi muhtemel zorlukların çıkmasına ve özellikle AB'nin önemli bir şekilde değişmesine genişlemeyle izin vermektedir? AB'nin genişlemeyle ilerlemesinin iki tip açıklaması olabilir.

Birçok AB politika uygulayıcısına göre AB'nin zor aday ülkelerin ortaya çıkardığı meydan okumalar ve olumsuzluklar olumlu karşılıklarla telafi edilmektedir.

- Ekonomik avantajlar: Daha büyük iç Pazar mevcut AB için kayda değer ve pazar fırsatları sunmaktadır. Türkiye'nin üyeliği gerçekleştiğinde yaklaşık 100 milyon insan AB'ne girdiği gibi iç pazara da girmiş olacaktır. Ayrıca Soğuk Savaşla bölünen Avrupa, kıtanın yeniden birleşmesi konusundan kendine bir misyon biçmiştir. Çünkü Sovyetler Birliği'nin dolayısıyla komünizmin devlet ideolojisi olarak Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ortadan kalkması bu ideolojik sisteme göre kurulmuş olan ekonomik sistemin de çökmesi anlamına geliyordu. Böyle bakir bir pazar AB için bir avantajdı. Ayrıca Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri mevcut sermaye gücünün yetersizliği ve ekonomilerinin yeni olması nedeniyle AB pazarı için çok cazipti.
- Siyasi ve Güvenlik avantajları: AB'nin çıkarları özellikle sınırı olan komşu ülkelerin güçlü ve istikrarlı liberal demokratik bir siyasi sistemleri olması gerektiği konusundadır. AB özellikle yukarıda da belirttiğim gibi Sovyet sisteminin çökmesiyle birlikte parçalanmış Avrupa'nın doğu kısmında kalan ülkelerinde bir güç boşluğu oluştu. Bu

durum AB'nin İkinci Dünya Savaşından sonra oluşturduğu barış adasının akamete uğramasını istemiyordu. Bu nedenle bölgede oluşan güç boşluğunu eski doğu bloğu ülkelere adaylık perspektifini vererek AB sistemine çapalama yapmıştır. Böylece yeni demokratik sisteme geçen bu ülkeler AB'nin kılavuzluğunda sistemlerini güçlendirmek ve AB için ise bu ülkelerde olası rejim değişikliklerini engel olmak amacındaydı. Bu ülkelerde ne kadar demokratik rejim güçlenirse AB için o kadar istikrarlı ve güvenli bir bölge olur.³⁹

AB özellikle Soğuk Savaş boyunca iki kutuplu dünya ve kıtanın bölünmüş hali diğer yandan Kıtanın devamlı Sovyet tehdidi altında olması siyasi öncelikleri konjonktüre göre değiştirmiştir. Sovyetler Birliğinin sona ermesi AB'nin özelde bölge için genelde ise dünya politikasında dış politika öncelikleri değiştirmiştir. Genel olarak liberal demokrasinin desteklenmesi, insan haklarının desteklenmesi ve hukukun üstünlüğü AB dış politikalarının Soğuk Savaş sonrası ana temaları olmuştur. AB'nin genişlemesi ise Birliğin dış politikasının bir parçası olmuştur. 1990'ların ortasında AB, bu ülkeleri Birlik içerisine dahil etmeye başladığında ülkelerin demokrasilerini güçlendirmek ve daha sonra bir demokratik sapma olduğunda bir takım müeyyideler ortaya koymuştur. (AB Antlaşması 6. ve 7. maddelerin altında; Eğer bir üye ülke AB'nin kurucu prensipleri olan hukukun üstünlüğü, temel özgürlükler, insan haklarına saygı, demokrasi ve özgürlük konularında ciddi ve sürekli bir ihlal durumunda AB'ndeki hakları askıya alınır.)

Liberal demokrasinin güçlendirilmesinin desteklenmesinin ötesinde, genişleme diğer mümkün olan siyasi ve güvenlik avantajlar sağlamaktadır. Bunlardan bir tanesi, Genişlemiş AB dış ilişkilerinde ve müzakerelerde daha fazla ağırlık taşımaktadır. Özellikle Türkiye konusunda, Türkiye'nin üyeliği Avrupa ve Orta Doğu ve Asya; diğer yandan Batı ve İslam Dünyası arasında köprü sağlayabilir.

³⁹ Ross, Cameron, Perspectives on the Enlargement of the European Union, Brill, 2002, s. 19-44

Genişlemenin lehinde bir takım motivasyonların derecesi ve yoğunluğu üye ülkelerde genel seviyede ve özellikle bir takım aday ülkelere yönelik tutum açısından farklılıklar olmaktadır. Almanya coğrafi pozisyonu itibariyle ve doğuya genişlemenin kendisine sunacağı pazar fırsatları nedeniyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişlemeyi avantajlı görmektedir.⁴⁰ Diğer bir AB üyesi İngiltere ise Türkiye'nin üyeliğini destekleyerek AB'nin daha karışık ve ulusüstü yönden ayrılmasını için desteklemektedir.⁴¹

Genişlemeye bu genel desteğin ötesinde bazı aday ülkeler (Yeni üye olmuş ülkeler) AB üye ülkeleri içerisinde fiilen patronları vardır. Örneğin: Almanya Polonya'nın çok güçlü bir destekleyicisidir. Ayrıca daha az olmakla birlikte Macaristan ve Çek Cumhuriyetinin de destekleyicisidir. Bunun nedeni ise bu ülkelerin AB'ye katılımı AB'de "MittelEuropa" kimliği ve çıkarlarını desteklemektedir. İskandinav üye ülkeleri üç Baltık ülkesinin katılımını desteklemiştir. Bunun nedeni ise büyük ölçüde kültürel ve stratejik nedenlerin bir karışımıydı. Yunanistan etnik kimlik ve tarihsel bağlantı nedeniyle GKRK'ni desteklemiştir.

3.5. AB'NİN KURUMSAL YAPISI

Avrupa Birliği ABD gibi bir federasyon değildir. Diğer yandan Birleşmiş Milletler (BM) gibi hükümetler arasında yalnızca işbirliği için kurulan bir örgüt de değildir. AB kendine has bir varlıktır. AB'yi oluşturan ülkeler (AB'nin üye ülkeleri) bağımsız egemen uluslar kalmakla birlikte egemenliklerini belli konularda paylaşmaktadır.

Egemenlik paylaşımı pratikte üye ülkelerin bazı karar verme güçlerini üye ülkelerin oluşturdukları ortak kurumlara devretmeleridir. Böylece ortak çıkar gözetilen bazı konularda kararlar Avrupa seviyesinde alınmaktadır.

Avrupa Birliği karar alma süreci genel olarak üç ana kurum dahilinde olmaktadır: Avrupa Parlamentosu (AP), doğrudan halk tarafında seçilmekte ve

⁴⁰ Phillips, Ann L., Power and Influence After The Cold War: Germany in East-Central Europe, Rowman&Littlefield, 2000, s. 143-169

⁴¹ Arıkan, Hakan, Turkey and the EU: An Awkward Candidate for EU Membership?, Ashgate Publishing, 2006, s. 141

AB vatandaşlarını temsil etmektedir. AB Konseyi üye ülkeleri temsil etmektedir. Avrupa Komisyonu Birliğin çıkarlarını gözetmektedir. Bu üç kurum AB her boyutunda uygulanan yasa ve politikaları oluşturmaktadır. Prensip olarak Komisyon yeni yasalar önermekte, AP ve Konsey bunları kabul etmektedir. Komisyon ve Üye ülkeler bu yasaları uygulamaktadır. Komisyon ayrıca bu yasaların uygulandığını takip etmektedir.

Avrupa hukukunu kurallarını uygulayan Avrupa Adalet Divanı (AAD) ve Birliğin finansal faaliyetlerini kontrol eden Sayıştay diğer iki önemli kurumdur. Bu kurumların yetkileri ve sorumlulukları anlaşmalarda belirtilmiştir. Bu antlaşmalar aynı zamanda AB kurumlarının takip etmesi gereken kuralları ve prosedürleri de belirtmiştir.

3.5.1. NE DEVLET NE DE ULUSLARARASI KURUM

Avrupa Birliği alışılmışın dışında bir kurumdur. Bu yapı bize hem AB'nin kendisinde geniş yetkilere sahip bir güçlü siyasi sistem hem de kendi üye ülkelere aşırı derecede bağlı olduğunu anlamaya yardım etmektedir. Çünkü AB'nin yapısı bütünleşme her ne kadar farklı birçok politika konularını kuşatırken, kilit karar verici olan üye ülkeleri gereksiz bir hale getirmesi mümkün değildir.

Maastricht Antlaşması; Avrupa Topluluğunu oluşturanlara daha fazla yetkiler kazandırarak Avrupa Birliği'nin oluşturmuştur. Bu bir bakıma, AB'nin oldukça derinleşmekte olduğu fikrini güçlendirmektedir. “Birlik” ismi “Topluluk” isminin yerine geçmiştir. İsim değişiminden ziyade bunun arkasında irdelenebilir asıl konular vardır. İlk olarak; Maastricht’le birlikte bütünleşme süreci derinleşmiştir. Bu antlaşma birçok yenilik getirmiştir. (Avrupa Parlamentosu için daha fazla yetki, Euro ve AB vatandaşlığının benimsenmesi için detaylı zaman çizelgesi ve plan) ikinci olarak; bütünleşme sürecinin derinliği ne kadar olsa da sınırlıdır. Maastricht Antlaşması ana yeni alanlarda AB'nin yetki başlangıcı vermektedir: Dış/savunma politikası, suç ve göçe karşı mücadele. Fakat bu bazı üye ülkelerin arzuladığı gibi federal Avrupa Birleşik Devletleri oluşturmadı. Topluluktan Birliğe adım atabilmek için daha ileriye gitmek isteyen üye ülkelerle güçlü kuşkuları olan üye ülkeler arasında

uzlaşma sağlandı. AB sistemi oluşturuldu, fakat üç ana sütuna bölündü. İlk sütun, Avrupa Topluluğu, mevzuatın hacmi bakımından çok önemlidir. Üye ülkelerin Avrupa seviyesinde birleştirmekte daha önce anlaştıkları tüm yetki alanlarını kapsamaktaydı. İkinci sütun; askeri alanlarda AB'nin rolünün ortaya çıkması Kongo gibi yerlerde barışı koruma liderliğinden başlasa da; hala emekleme döneminde olan ihtiraslı bir proje Ortak Dış ve Güvenlik Politikasıdır. Üçüncü sütun; “Adalet ve İç İşleri” adı verilse de daha sonra Amsterdam Antlaşmasında (1997) “Suça dair konularda Polis ve Adli İşbirliği” olarak yeniden adlandırılmıştır.⁴² Geçen yıllarda Avrupa seviyesinde uyuşturucu, organize suçlar ve terörizme karşı işbirliği gelişse de ikinci sütunda olduğu gibi bu sütunda da ilerleme sınırlıdır.

Bu parçalı yapıyı anlamanın kilit kısmı her birinde yapılan politika farklılığıdır. Sütun I, ulusüstüdür. Bir başka deyişle, AB'nin kurumlarının tam yetkisi varken üye ülkelerin artık bağımsız değildir. Sütun II ve III ise hükümetlerarasıdır. Diğer deyişle, bu sütunlarda Konsey- üye ülke devletleri Maastricht ve son olarak onaylanması beklenen Lizbon antlaşmasında Komisyona, Avrupa Parlamentosuna bir takım küçük roller verilse de yetki ve güç sahibidir.

Böylece AB bu üç sütuna atfedilen bir kolektif oluşumdur. (Avrupa Topluluğu+Ortak Dış ve Güvenlik Politikası+ Suçla ilgili Polis ve Adli İşbirliği)

⁴² Amsterdam Antlaşması, 1997, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>

Tablo 2: Avrupa Birliği'nin Sütunları*

1	Topluluk sütunu; Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu (Euratom)
2	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)
3	Adalet ve İç İşleri
İkinci ve üçüncü sütunlar ulusal devletlerin üstünlüğu varken ilk sütun ulusüstü bir kimliği vardır.	

Kaynak: Bromley, s. 35

* Maastricht Antlaşmasından sonra

3.5.2. LİZBON ANTLAŞMASININ AB KURUMSAL YAPISINA GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER

Lizbon Antlaşması, AB'nin Anayasa referandumunda Fransa ve Hollanda'nın ret vermesi ⁴³nedeniyle daha düşük profilli bir uzlaşma arayışının sonucudur. AB liderleri 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da yeni antlaşmayı imzalamıştır. 1 Ocak 2009 tarihine kadar üye ülkelerin onaylaması durumunda yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

AB başkanlık sistemi 6 aylık dönem başkanlığının yerini alacaktır. AB başkanı 2.5 yıllığına seçilecek. Burada seçilecek başkanın vizyonu ve ağırlığı önem kazanmaktadır. Önemli olan sürenin uzunluğu değil başkan olacak kişinin AB'nin küresel bir güç olarak Dünyada temsilini yapabilecek kişi olmasıdır. ⁴⁴

Bir diğer değişiklik AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana ve dış ilişkilerden sorumlu komisyon üyesinin yetkilerini bir araya getirecek “çift-şapkalı” makamın oluşturulmasıdır. Burada

⁴³ Mathieu, Jean-Luc, Avrupa Birliği, Dost, 2006, s. 29-34

⁴⁴ Official Journal of the European Union, 17 Aralık 2007, <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>

yine temsil edecek kişi önem kazanmaktadır. Yıllardır Javier Solana haricinde bu görevi dolduracak kişi bulunamamaktadır. İleride bu AB için sıkıntı doğurabilir.

2014 yılı itibariyle Komisyon üye sayısının 27'den 15'e düşürülmesi hedef olarak konulmuştur. Bu da Komisyonun daha aktif ve hızlı çalışmasını sağlaması amaçlanırken meşruiyet sorununu ortaya çıkarabilir.⁴⁵

AP üye sayısı 750 ile sınırlandırılacak. Üye ülke başına en az 6 en fazla 96 üye düşecek. Diğer yandan nitelikli çoğunluk sistemi iltica, göç, polis ve adli konularda işbirliği alanlarını da dahil ederek kapsamı genişletildi.

Tabi bu değişiklikler öncelikle üye ülkelerin kabul etmesinden sonra uygulama faslındaki etkinlikleri sonucunda değerlendirilebilir. Öncelikle Lizbon Antlaşmasıyla reddedilen anayasanın federal yapıyı çağrıştıran öğeleri ayıklanmış durumdadır. Bu bir nevi AB'nin derinleşmesini savunanlar ile buna karşı çıkanlar arasındaki bir meydan okumanın tezahürü sonucu çıkan durumdur. Lizbon Antlaşması derinleşmeye karşı çıkanların zaferidir.

AB'nin temelini oluşturan topluluk antlaşmaları dünya savaşında çıkan aşırı sağ devletler ve aşırı milliyetçilik sonucunda kıtanın dünya sahnesinden silinmesinden sonra ortaya çıkmıştı. Bu sayede Avrupa kıtası tarihi boyunca en uzun barışı yaşamaktadır. Fakat son dönemde yaşanan yabancı düşmanlığı, 11 Eylül'den sonra Müslümanlara karşı zaten önceden var olan düşmanlığın belirgin bir şekilde açığa çıkması, Türklerin yaşadığı yerlerin kundaklanması, bunun düşmanlığın siyasete tezahür ederek aşırı sağ partilerin güçlenmesi hatta bazı ülkelerde iktidara gelmesi AB'nin ikinci dünya savaşından sonra kurmuş olduğu özgürlük, insan haklarına saygı, temel hak ve özgürlükler üzerine kurmuş olduğu değerler sistemini alt üst etmekte ve küresel ölçekte AB'nin geleceğini tehlikeye atmaktadır.

⁴⁵ Official Journal of the European Union, 17 Aralık 2007, <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EKONOMİK GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ

4.1.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EKONOMİK BÜTÜNLEŞMESİ

Avrupa'nın ekonomik bütünleşmesi fikri yeni bir şey değildir. Fakat Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrası liderleri gündemlerinin en üst sırasına bütünleşmeyi koymaları için iyi nedenlere sahip olmuşlardır. 20. yüzyılda Avrupa'nın tarihinde savaş, ekonomik çöküntü ve devrimler egemen olmuştur. Bu olayların her biri kendi içerisinde karmaşık olsa da her biri ekonomik ve siyasal konular üzerinde işbirliğini başaramamanın faturasını göstermiştir.

Ekonomik bütünleşme bir taraftan merkantilizmin tehditlerine diğer taraftan komünist yayılcılığa karşı liberal panzehir sağladığı düşünülebilir. Teoride ekonomik işbirliği ve kazanımları Avrupalı ulusları bir araya getiren işbirlikçi bağları güçlendirmiştir. Fakat bundan daha fazlası arzu edilmiştir. Savaş sonrası Batılı liderler komünizmin yayılmasına karşı güçlü, demokratik uluslar oluşturma arayışına girmişlerdir.

Marshall Planı (1948) Avrupa'nın entegre bir ekonomi kurulması adına ilk savaş sonrası adım olmuştur.⁴⁶ General George Marshall (ABD Başkanı Truman'ın Bakanı) Avrupalı uluslardan kıta boyunca geçerli olan ekonomik pazar oluşmasını istemekteydi. Marshall planı yardımı Avrupa ekonomisini yeniden kurmaya yönelik kaynak sağlama şeklinde ekonomik iyileşmeyi hızlandırma üzerine kuruluydu.⁴⁷ ABD yardımı daha sonra II. Dünya Savaşına yol açan ortamda Avrupalı ulusların sınırlı işbirliği oluşmasına neden olan komşuyu fakirleştirme politikalarından caydırabilirdi. Bir ABD inisiyatifi olarak bütünleşmiş bir Avrupa fikri başarılı olamaz. Fakat Avrupa'nın liderliği bütünleşmede gereklidir.

Daha fazla Avrupa'nın birliği için birçok görüş II. Dünya Savaşından hemen sonra dile getirilmeye başlanmıştır. Churchill'in Avrupa Birleşik

⁴⁶ Özgöker, Uğur, Çaşın, Mesut Hakkı, Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri, Arion, 2008, s. 58

⁴⁷ Armaoğlu, Fahri, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım, s. 443-444

Devletlerinden⁴⁸ De Gaulle' ün Devletler Avrupa'sına⁴⁹ kadar birçok görüş tartışılmıştır. Jean Monnet⁵⁰- Fransız politikacı ekonomist- kilit entelektüel bir yol göstermiştir. Monnet Avrupa Birleşik Devletleri büyük idealinden bahsetse de O daha dar bir ittifak önerisinde bulunmuştur: Fransa-Almanya sınırına yayılan ağır sanayi bölgelerinin birleştiren serbest ticaret bölgesi. Bu plan Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (AKÇB) olarak Robert Schuman⁵¹ tarafından 1950'de uygulanmıştır. AKÇB Fransa Almanya arasında ekonomik ve siyasi işbirliği bakımından kritik bir test olmuştu. AKÇB başarılı oldu. Bu sebeple Batı Avrupa'da bütünleşme faaliyetleri için daha fazla çaba sarf edilmesi için bir model olmuştur.⁵²

Ekonomik bütünleşmenin tam olarak başarılması 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET veya Ortak Pazar) oluşturan Roma Antlaşması oldu. Gümrük birliği İtalya, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve Batı Almanya'nın pazarlarını bir araya getirdi. Bu altı ülkenin birliği başarılı oldu. Çünkü bu ülkeler ekonomik bütünleşmenin statik ve dinamik faydalanabilecek doğal ticaret partnerleriydi. Gerçekten ekonomik olarak pazarları açmak için uygun bir grup ulus bulmak zor olabilirdi. Bu sınırlı fakat önemli ekonomik birlik aynı zamanda zamanın küresel trendlerinden de faydalandı. Savaş sonrası iyileşme ulusları daima ayrıştırmaya yönelik siyasal ve sosyal güçlere karşı birleşik Avrupa'nın saadet zincirlerini güçlendirmeye hizmet eden küresel ekonomik patlamaya yol açtı.⁵³

İngiltere Roma Antlaşmasını görüşmelerine katılmış, fakat sonunda AET' nin dışında kalmaya karar vermiştir. Sonunda İngiltere'nin zararına olacak şekilde değişecek bu kararın birçok nedeni vardı. İngiltere endişeliydi. İlk olarak, siyasal ve ekonomik otonominin kaybedilişi ekonomik bütünleşmeyle birlikte gelmekteydi. İngiltereli politikacılar karar verme gücünü diğerlerine bırakma ve Fransızlar ve Almanlarla paylaşma konusunda tereddütlüydü. İngiltere aynı zamanda emperyal tercihlerini de-

⁴⁸ Özgöker, s. 182

⁴⁹ De Gaulle and Europe, http://www.charles-de-gaulle.org/article.php?id_article=178

⁵⁰ Monnet 1920'lerde Milletler Cemiyetinde başkan yardımcısı olarak görev yapmıştır. Bu pozisyon şüphesiz ki Avrupa ulusları arasında işbirliği ihtiyacı konusunda eğitmiştir.

⁵¹ Fransız devlet adamı

⁵² Agraa, Ali M., The European Union: Economics and Policies, Cambridge, 2007, s. 28

⁵³ Özgöker, s. 67

Commonwealth ülkeleriyle ayrıcalıklı ticari ilişkiler- veya hayli değerli ABD ile olan özel ilişkisini bırakmak istememektedir.⁵⁴

İngiltere AET'ye girmek için ilk fırsatta karşısında duraksamıştır. Fakat Avrupa'da serbest ticaretten izole edilmeye karşı cesaretlenmiştir. İngiltere Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (ASTB) adında daha zayıf bir ticaret ittifakı kurmuştur. ASTB Danimarka, İsveç, Avusturya, İsviçre, Portekiz ve İngiltere'yi bir araya getirmiştir. Serbest ticaret bölgesi AET'deki gümrük birliğinden daha az şekilde ulusal politikalara sınırlamalar getirmiştir. Aslında ASTB ülkeleri AET'nin yaşamış olduğu statik ve dinamik kazanımlar için daha sınırlı fırsatlar sunmuştur. Coğrafi ayırım, derin kültürel bölünmeler, zengin ülkelerle (İsviçre, İngiltere) fakir ülkeler (Portekiz) arasında büyük ekonomik açıkların tümü ticareti ve büyümeyi sınırlandırmıştır. ASTB AET'nin sunmuş olduğu ekonomik büyümenin bir aracı olmamıştır. Daha sonra kaçınılmaz olarak ASTB ülkeleri AET üyeliğine başvuracaklardır.⁵⁵

İki dünya savaşına girmiş uluslardan işbirliği oluşturma başarısı göstermesine rağmen AET'yi her şeyiyle mükemmel olarak göstermek yanlış olacaktır. Üye ülkeler arasında ticaret asla tamamıyla serbest olmadı. Ticarete yönelik tarife dışı sınırlandırmalar çok fazladır. Bazen uluslar Roma Antlaşmasını ihlal ederek diğer üye ülkeden ithal mal almaya ülke içi siyasal ve ekonomik kaygılardan dolayı karşı gelmektedir.⁵⁶ AET boyunca tarımsal yardımların ayrıntılı hazırlanmış bir sistem oluşturulması güçlü çiftlik sahibi gruplardan gelen siyasal muhalefeti dağıtmak için gerekiyordu. Ortak Tarım Politikası (OTP) tüm AET ülkelerindeki çiftçilere bir ödeme biçimi sağlamıştır. OTP ekonomik hayatın diğer alanlarında işbirliği ve daha fazla liberal sistem için bir bedeldi. Bunun yanında çiftçi ödeme sisteminin birleştirilmesi sübvansiyonlarda yıkıcı rekabetin kalıpları karşısında bir gelişmedir. OTP AET'nin oluşumu için gerekiyordu. Fakat zamanla artan maliyetler 1980'lerde bütçe krizine yol açacak duruma gelmiştir.⁵⁷

⁵⁴ Balaam, David N., Introduction to International Political Economy, Prentice-Hall, 1996, s. 225

⁵⁵ Özgöker, s. 71-73

⁵⁶ Balaam, s. 225

⁵⁷ Balaam, s. 227

AET 1967’de ismini değiştirerek Avrupa Topluluğu (AT) olmuştur. AET, AKÇT ve Euratom kurumlarıyla birleşerek daha geniş sorumluluklarla bir kurum oluşturmuşlardır. İsimde değişiklik ekonomik kaygıların AT müzakerelerinde egemen olsa da sadece ekonomik konuların ötesinde hareket etme niyetinin işaretlerini vermiştir.

AB’nin gelişiminde ikinci süreç 1973’ten 1993’e kadar sürmüştür. AT coğrafi, ekonomik, sosyal ve siyasal olmak üzere her açıdan genişlemiştir. 1985’ten 1993’e kadar çarpıcı bir şekilde derinleşme yaşamıştır. Bu süreç sonunda AT daha fazla karmaşık ve daha fazla etkili bir oluşum haline gelmiştir.⁵⁸

AT coğrafi görünüş açısından 1973’ten 1986’a kadar birkaç aşamada genişlemiştir. İngiltere 1 Ocak 1973’te İrlanda ve ASTB üyesi Danimarka ile birlikte AT’ ye girmiştir. İngiltere ancak iki tartışmalı referandum ve bir takım sıkıntılı müzakerelerden sonra AT’ ye girebilmiştir. İngiltere 1957’de kendisine teklif edilen şartlardan daha kötü bir şekilde girmiştir.⁵⁹ İngiltere’nin bir Avrupa ulusu olduğu kabul edilirken onun Avrupa’yla olan ikili tavrı değişmemiştir.

Yunanistan 1981’de AT’ ye girmiştir. İşpanya ve Portekiz 1986’da takip etmiştir. Bu üç son durumda AT üyeliği demokratik kurumların otokratik hükümetlere karşı zaferinin bir parça ödülü olarak görölmektedir. Serbest ticaret ve yakın ekonomik bağlar demokrasiyi sağlamlaştırmak ve onu komünist etkilerinden korumak niyetiyle yapılmıştır.

Daha geniş bir pazar her bakımdan daha güçlü bir pazar anlamında değildir. İrlanda, Yunanistan, İşpanya ve Portekiz gibi fakir ölkelerin üyeliği AT içerisinde çeşitli tartışmaları artırmıştır. Bu az gelişmiş ölkeler büyük Avrupa pazarının daha az parçası durumundaydılar. Düşük yaşam standartları zengin üye ölkelerle ticaret yapma ölçülerini de sınırlandırmaktaydılar. Düşük maaş yapıları AT sanayilerinde bazı işleri tehdit etmekteydiler. Sonuç olarak dört büyük ölçüde tarım ölkesinin OTP dahil AT kurumlarına girmesi diğer

⁵⁸ Topan, Angelina, *The European Integration Process*, LIT, 2002, s. 64

⁵⁹ Balaam, s. 229

lkeler zerinde Şiddetli mali sıkıntılar ortaya çıkarmıştır.⁶⁰ Daha geniş pazar uzun süreçte AT' nin çıkarınadır. Fakat kısa vadede ortak işbirliği üzerinde büyük baskı ortaya koymaktadır.

Bu ekonomik ve siyasi baskılar 1980'lerin ortasında zirveye ulaŐmıŐtı. Yüksek AT programlarının maliyeti-aşırı derecede İngiltere üzerinde baskı yapması- AT' de bölünmeyi hızlandırmıştır. Jacques Delors, Avrupa Komisyonu Başkanı, bazı ortak giriŐimlerle AT ye devletleri bir arada tutma gayreti içerisine girmiştir. Sonuç olarak Delors tek entegre bir pazarın oluşumunu teklif ettiği beyaz sayfayı ortaya çıkarmıştır. Tek Pazar Senedi pazarın derinleŐmesinde bunu somutlaŐtırmıŐtır.

AT çoktandır teoride tek pazar olarak görülebilir. Fakat Avrupa bu hedefinden oldukça uzaktadır. Delors' un liderliğinde AT ortak pazarın hedefine ulaşmak için yönergelere ihtiyaç duyulan iki yüz genel alan belirlenmiştir. 1992 Tek Pazar planı iŐlemeye başlamıştır.

1992 Avrupa'sı hedefleri "dört özgürlük" olarak karakterize edilebilir: Mallar, hizmetler, sermaye ve insanların serbest dolaşımı. Bu zgrlklerin her biri pratikte bu hedeflere ulaşmak teoride hayal etmekten daha zordur. Malların serbest dolaşımı, tarife ve kota sınırlamalarının yokluğundan daha fazlası gerekmektedir. Serbest retim ve malların satıŐına karşı yüzlerce tarife dışı engeller zlmeliydi.⁶¹

Hizmet sektörü dünya ticaretinin artan bir oranını kapsamaktadır. Her lke yürürlükte olan bir finansal sisteme sahipken hizmetlerin serbest dolaŐımını başarmak zor bir görevdi. Sermayenin serbest dolaşımı ülkeler giren veya çıkan fonları etkileyen yatırım düzenlemeleri ve sermaye kontrollerinin kaldırılması gerekmektedir. Son olarak insanların serbest dolaşımı özellikle ortak g politikasının benimsenmesi olmak üzere bir çok hususta anlaşma yapmak gerekmektedir.

⁶⁰ Rosenblatt, Julius, The Common Agricultural Policy of the European Community, IMF, 1988, s. 9

⁶¹ Balaam, s. 228

Delors' un Tek Pazar inisiyatifi AT üye ülkelerine karşı gerçek bir meydan okuma ortaya çıkarmıştır.⁶² 1992 yılı refah ve siyasal güç ile daha büyük, dinamik bir Pazar vaat etti. Fakat bu büyük hedefi başarmak için her devlet bir çoğu önemli iç siyasal etkileri olan yüzlerce küçük konularda kendi çıkarlarını feda etmesi gerekecekti. Çünkü dört özgürlük ancak böyle başarılabilirdi.

Ulusal güvenlik ve ekonomik büyüme sık sık çatışma halindeydi. Örneğin Almanya kendi yüksek çevre standartlarını tüm AT araçlarına uygulanmasını istemekteydi. Çevrecilik Almanya'da önemli bir sosyal değerdir. Yeşil Parti bazı konularda potansiyel siyasi güçtür. Bu çevreyle ilgili düzenlemeler maliyetli olmasına rağmen ekonomik açıdan Yunanistan, Portekiz gibi ülkeler tarafından karşı çıkılmıştı. Büyük ölçüde AT için dört özgürlüğün tüm olarak uygulanabilmesi için çevreyle ilgili standartların kararlaştırılması gibi bazı iç özgürlüklerden feda edilmesi gerekmektedir.

Tek pazarın tüm hedeflerine 1 Ocak 1993'te ulaşamamışsa da 1992'nin ana fikri başarılmıştır.

4.1.1. PARASAL BİRLİK

Avrupalılar ulusal egemenliğin kaybedilişi ile ilgili kaygılı iken parasal birlik doğru gidiş özellikle kaygı verici olarak görülüyordu. Parasal birlik fikri 1960'ların sonundan beri üzerinde düşünülen bir konudur. Devlet liderleri birleşik bir Avrupa'yı ABD karşısında küresel finansal konularda potansiyel bir karşı kuvvet olarak görmeye başlamışlardır. Özellikle ABD politikasının Bretton Woods rejiminde pozisyonunu sürdüreceği konusundaki soru işaretleri oluşmuştur. Bretton Woods sistemi çöktüğünde AB ülkeleri arasındaki döviz kuru istikrarı bozulmuştur. Bu durum aynı zamanda ticari ilişkilerin istikrarı için de bir tehdittir. Birlik üyesi ülkeler Avrupa Para Yılına diğer adıyla Tüneldeki Yılan sistemi ile Birlik içinde döviz kurlarını istikrara kavuşturmaya çalışmışlardır.⁶³

⁶² Özbay, Pınar, Avrupa Para Birliği ve Euro, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Eylül 1997, s. 7, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/teblig/97/pinar.pdf>

⁶³ Özgöker, s. 172-175

Bu sistem 1979' a kadar Avrupa parasal istikrarı sağlamak için daha resmi bir prosedüre (Avrupa Para Sistemi) geçene kadar sürmüştür. Tüm üye ülkeler aynı zamanda APS'nin de üyesiydi. Fakat APS'de üyelik üye devlet APS'nin Kur Mekanizması'nın (AKM) bir parçası olmadan hiçbir pratik etkisi yoktu. Avrupa Kur Mekanizması (AKM) ilk olarak Avrupa Para Birliği, tüm AT paralarının ağırlıklı ortalama değeri, adı altında bir para sepeti oluşturarak işleme başlamıştır. Bu sistemin temel kurulma nedeni Dünya döviz piyasasındaki istikrarsızlıklardır. Bu sistemle Avrupa paraları arasındaki istikrarı gerçekleştirecektir.

Avrupa Birliği ülkeleri arasında 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ne geçişin gerçekleşmesi için üye ülkelerin uyması gereken kriterler belirlenmiştir. 1999 yılın başında ortak para birimi olan EURO' ya geçilmesi kararlaştırılmıştır⁶⁴ Avrupa Para Birimi (APB) ilk etapta 11 ülkenin (Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, İrlanda, Finlandiya ve Avusturya) katılması kriterlere uygun görülüp katılım için davet edilmiştir. İsveç, İngiltere ve Danimarka kriterlere uymalarına rağmen katılmamışlardır. Yunanistan ise kriterlere uymadığı için kabul edilmemiştir. Euro'nun 1999'yılı başından itibaren üç yıl süreyle muhasebe birimi olarak kullanılması ve üye ülkelerin para birimleri Euro'ya ve dolayısıyla birbirlerine karşı belirlenecek sabit bir üzerinden işlem görmeye devam etmelerine karar verilmiştir. 1 Ocak 2002 yılında Euro cinsinden banknot ve madeni paraların tedavüle girmesi öngörülmüş ve 1 Temmuz 2002 tarihinden itibaren de ülke para birimleri yasal anlamda tedavülden kaldırılması tasarlanmıştır.

2002 yılında Avrupa Komisyonu Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Kıbrıs ve Malta ile müzakerelerini tamamlamıştır. Bu ülkeler 1 Mayıs 2004'ten itibaren AB'ye dahil edilmiştir. Bu ülkeler AB'nin ekonomik standartlarına ulaşmak için gayret sarf etmektedirler. Bu ülkelerin APB' ne girişleri ve Euro'yu benimsemesi 2007–2011 yılları arasında hedeflenmektedir.

⁶⁴ Özgöker, Uğur, Çaşın Mesut Hakkı, Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri, Arion, 2008, s. 180

4.2.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KÜRESEL AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ

4.2.1. AVRUPA BİRLİĞİ-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Rusya Avrupa'da hem bölge olarak hem de nüfus olarak en büyük ülkedir. Bu yüzden üstelik AB'nin genişlemesi Rusya'yla ortak sınırların olmasıyla Rusya'yı görmezlikten gelmesi mümkün değildir.⁶⁵ Yalnızca bu nedenle değil aynı zamanda büyük bir Pazar ve kaynaklarından ortaya çıkan ekonomik çıkar sebebiyle AB Rusya'yla çok yüzölçümlü bir ortaklık geliştirmiştir.⁶⁶

AB'nin Rusya'yla ekonomik olarak ilişkileri geçen beş yılda %70 oranında büyüme göstermiştir. Rusya AB en büyük üçüncü ticari ortağıdır. Rusya ihracatının %60'ını AB üye ülkelere yapmaktadır. Bu ticaretin büyük bir oranı Rusya'nın Avrupa'ya petrol ve gaz ihracatı oluşturmaktadır. AB'nin enerjiye artan ihtiyacı Rusya'yla olan ilişkileri daha da önemli hale getirmiştir. AB Dünyanın en büyük enerji ithal edicisi ve en büyük ikinci tüketicisidir.

AB'nin Rusya ile Ortaklık ve İşbirliği anlaşmasından önce de genel olarak ekonomik ve ticari konularda işbirliği vardı. AB'nin Rusya'yla ilişkilerde temel amacı teknik standartları uyumlu hale getirmek, istikrarlı bir yasal çerçeveye ikili ticaret ve yatırımdaki engelleri kaldırmaktır. (Örneğin; Bağımsız Devletler Topluluğu'na teknik destek)

Rusya'nın öncelikle amacı Rus ekonomisinin küresel ekonomiye entegre edilmesinde, ürünleri için pazara ulaşmak açısından AB'nin desteğini almaktır.⁶⁷ Bu açıdan bakarsak Rusya'nın ekonomik modernleşmesi nükleer silah mühimmatı veya BM Güvenlik Konseyindeki veto hakkından daha önemlidir. Bu nedenle Rusya'nın ekonomik modernleşmesi açısından teknolojik ve ekonomik açıdan ilerlemiş batının işbirliğini- özellikle çok önemli ticaret ve yatırım partneri AB'nin- alması gerekmektedir.

⁶⁵ Son genişlemeyle birlikte AB üye ülkelerin 5'i Rus topraklarıyla doğrudan sınırı vardır.

⁶⁶ AB-Rusya Zirvesi Ortak Açıklama, 31 Mayıs 2003, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/p_234.htm

⁶⁷ Kader, Habibe, "Russia and EU: Relation of Love and Hatred", *Russia&Black Sea Studies*, 5 Mayıs 2008, <http://www.turkishweekly.net/comments.php?id=2891>

Rusya AB'nin otomobil gibi ekonomik sektörleri için yüksek büyüme potansiyeli olan önemli ve umut veren bir pazardır. Enerji alanında AB Rus enerjisinin en önemli ithalatçısı durumundadır. Rusya yaklaşık AB'nin petrol, gaz ihtiyacının yüzde 20'sini karşılamaktadır. Bu oran Almanya gibi bazı eski Avrupa Birliği ülkeleri için yüksektir. Rusya AB enerji ihtiyacını karşılaması açısından önemini ileride de koruyacaktır. Enerji kaynakları azaldıkça AB kendisini Çin, Japonya, ABD ve diğer ülkelerle Rusya enerji ihracatı için mücadele edebilir bulabilir. Modernize boruların döşenmesi ve diğer ulaşım altyapısı yapılması Rus enerjisinin AB'ne ihracatı artırsa da ve birbirine bağımlılığı artırsa da enerji üreticisi bir ülke olarak Rusya enerji alıcısı olan AB üye ülkelerinden fikir olarak ayrılabilir. Artan işbirliği ve birbirine bağımlılık sırasında çıkarları dengeye koymak ikili diyaloglarda artan ölçüde önemli bir konu olacaktır.

4.2.1.1. AB-RUSYA ENERJİ DİYALOGU

AB-Rusya ilişkilerinde çok önemli bir yeri olan enerjidir. Her iki tarafta enerji alanında işbirliğinin önemini farkındadır. Rusya Avrupa'nın en önemli enerji sağlayıcısı buna karşılık AB Rusya'nın gaz alımının büyük bölümünün alıcısıdır. Bu durum karşılıklı birbirine bağımlılığı göstermektedir. AB Rusya'nın enerjisine ihtiyacı vardır. Rusya'da Avrupa'ya ham maddesini satma ihtiyacı vardır. Bu yüzden iki tarafta 6. AB-Rusya zirvesi Ekim 2000'de enerji diyalogu başlatmalarına neden olmuştur.⁶⁸

Enerji konularında günümüzde yaşanan gelişmeler; Rusya, Ukrayna ve AB arasında yaşanan enerji krizi açısından çok önemlidir. AB enerji bağımlılığı konusunda endişe duymaktadır. Nitekim 2002 yılında AB Komisyonu tarafından hazırlanan “ Enerji – bağımlılığımızı yenelim” belgesi belli çeşit enerjilere ve Rusya gibi ihracatta bazı ülkelere yüksek derecede bağımlı kalınması tehlikelerine dikkat çekmiştir.⁶⁹ AB bu bağımlılıktan kurtulmak için enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye uğraşmaktadır. Ancak Birlik içerisinde ortak bir enerji politikası sağlanamamıştır. Bu durum 2005–2006

⁶⁸ Aalto, Pami, The EU-Russian Energy Dialogue, Ashgate Publishing, 2007, s. 25

⁶⁹ Avrupa Komisyonu, 2002,

<http://iter.rma.ac.be/Stuftodownload/Texts/EnergyDependenceEC.pdf>

kışındaki gaz ulaşım kriziyle değişmiştir. Yeni üye devletlerin AB'ye katılması AB'nin Rusya'ya bağımlılığını artırmıştır. Bu yüzden Orta Avrupa ülkeleri enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve ulaşım hattının güvenliği konularında daha fazla ilgilidirler. Fakat yeni üye devletlerin enerji alımlarını çeşitlendirmede başarısız olması onların transit rolü veya onları ulaşım ağının bir parçası getirmelerini sağlamlaştırmaya uğraşmaktadır.⁷⁰

Rusya ve AB enerji sektöründe doğal partnerdir. Rusya bir takım sorunlar olsa da AB'nin yıllardan beri enerji sağlayıcısıdır. Ayrıca AB Rusya'nın enerji ihracatı için en önemli pazarı olmaya devam etmektedir. Bu güçlü karşılıklı çıkar ve birbirine bağımlılık AB- Rusya ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Enerji sektöründe başarı ortak çıkar olan diğer alanlarda da örnek olabilir.

Bazı rakamlar enerji sektöründe birbirine bağımlılığı göstermektedir. Rusya AB'nin petrol ve doğalgaz tüketiminin üçte birini karşılamaktadır. Rusya'nın enerji ihracatının 45%'i AB'ye dir. Rusya'nın 50% petrol ihracatı (Ham ve ürün) yaklaşık 218 milyon ton Petro 2001 yılında AB'ne yapılmıştır. Bu AB'nin petrol ithalatının 20 %'si ve tüm AB petrol tüketiminin 17%'sidir.⁷¹

AB Rusya'nın ihracatının %56'sını ve %44 ithalatını karşılamaktadır. Rusya AB'nin sattığının %6'sını satın alırken; AB'nin dışarıdan satın aldığıının %10'unu ihraç etmektedir. Rusya'nın ihracat partnerleri Hollanda %12.3 oranıyla ilk sırayı almaktadır. İtalya %8.6, Almanya %8.4, Çin %5.4, Ukrayna %5.1, Türkiye %4.9 ve İsviçre %4.1 ile sıralanmaktadır.⁷²

Rusya'nın ithalatında ise Almanya %13.9 ile ilk sırayı almaktadır. Çin %9.7 ile takip etmektedir. Fransa'dan %4.4 ve İtalya'dan %4.3 oranında ithalatı vardır.

⁷⁰ Loskot, Agata, "Security of Russian Gas Supplies to the EU- The Question of Infrastructural Connections ", Center for Eastern Studies Policy Brief, Şubat 2005, <http://www.osw.waw.pl/en/epub/epunkt/2005/02/gas.htm>

⁷¹ Schuette, Rolf, EU-Russia Relations: Interests and Values- A European Perspective, Carnegie Endowment for International Peace Publication, Number 54, 2004, s. 6

⁷² Leonard, Mark, Popescu, Nicu, " A Power Audit of EU-Russia Relations, European Council on Foreign Relations Policy Paper, Kasım 2007, http://ecfr.3cdn.net/1ef82b3f011e075853_0fm6bphgw.pdf, s. 8,

Tablo 3: Rusya'nın Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti (2006)

Ana İthalatçı Partner Ülkeler				Ana İhracatçı Partner Ülkeler			
	Partnerler	Milyon Euro	%		Partnerler	Milyon Euro	%
	Dünya	104.572	100,0		Dünya	230.454	100,0
1	AB	47.975	45,9	1	AB	135.710	58,9
2	Çin	10.229	9,8	2	Çin	12.488	5,4
3	Ukrayna	7.332	7,0	3	Ukrayna	11.885	5,2
4	Japonya	6.179	5,9	4	Türkiye	11.387	4,9
5	Kore	5.379	5,1	5	İsviçre	9.571	4,2
6	ABD	5.093	4,9	6	Kazakistan	7.119	3,1

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

Tablo 4: Rusya'nın Ana Ticari Ortakları (2006)

	Ortaklar	Milyon Euro	%
	Dünya	335.027	100,0
1	AB	183.685	54,8
2	Çin	22.716	6,8
3	Ukrayna	19.218	5,7
4	Türkiye	13.515	4,0

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

Tablo 5: Rusya'nın AB ile olan Ticareti
milyon Euro

Yıl	İthalat	Yıllık Değişim%	AB'nin ithalatta payı	İhracat	Yıllık Değişim%	AB'nin ihracatta payı
2002	22.719		47,43	55.758		49,39
2003	22.986	1,2	46,09	59.328	6,4	51,37
2004	27.307	18,8	49,43	71.006	19,7	53,72
2005	34.904	27,8	44,81	107.494	51,4	56,23
2006	47.975	37,4	45,88	135.710	26,2	58,89

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

Rusya'nın doğalgaz ihracatının 63%'ü 2000 yılında AB ülkelerine gitmektedir. Rusya'da enerji sektörü dış yatırım ve ihracat gelirleri için büyük

fırsatlar sunmaktadır. Bu yüzden AB ve Rusya kıtanın genelinde enerji güvenliğinin sağlanması iki tarafın karşılıklı çıkarıdır.⁷³

AB'nin Rusya'yla oluşturduğu Ortaklık ve İşbirliği Komitesi en çok gözetilen ulus muamelesine göre ticari ilişkileri düzenlemiştir. Tedrici olarak miktar sınırlamaların kalkması enerji, ulaşım, çevre gibi alanlarda işbirliğinin artmasına neden olmuştur.⁷⁴

İleriye dönük her iki tarafın da çıkarına yönelik ortaklık perspektifi vardır. Fakat her iki tarafın odaklandıkları arasında bir asimetri vardır. Rusya ortaklığı ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerden dolayı isterken; AB'nin temel çıkarı güvenlik – enerji güvenliği- istikrar, demokrasi inşası ve ekolojik alanlarda yatmaktadır.⁷⁵

4.2.2. AVRUPA BİRLİĞİ-ÇİN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Çin son on yılda önemli bir güç olarak yeniden ortaya çıkmıştır. Dünyanın dördüncü büyük ekonomisi ve üçüncü büyük ihracatçısıdır. Çin'in arzusu ve kendisine siyasal ve ekonomik gücüyle dünyada uygun bir yer edinmeye çalışılması onun temel politikasıdır. Çin'in büyüklüğü ve kalkınması küresel politika ve ticaretinde büyük etkileri olmuştur.

Çin'in yeni bir ekonomik güç olarak küresel ölçekte ortaya çıkması AB-Çin ticaretindeki hızlı artışla açıklanabilir. 1978 yılından beri AB-Çin ticareti 30 kattan fazla artış göstermiş yaklaşık iki yüz milyar avroya ulaşmıştır.⁷⁶

Çin'in iç istikrarı Çin politikasında kilit rol oynamaktadır. Geçen yıllarda istikrar güçlü ekonomik büyüme ile sağlanmıştır. 1980'den beri Çin

⁷³ Loskot, Agata, "Security of Russian Gas Supplies to the EU- the Question of Infrastructural Connections, Centre for Eastern Studies, Şubat 2005, F:\security of russion gas supplies to the eu.mht

⁷⁴ Bugajski, Janusz, New European Perspectives, Council of Foreign Relations, 2002, s. 139

⁷⁵ AB'nin Ortak Stratejisinde faaliyet planının öncelikli alanları: dış politika, ekonomik diyalog, sivil toplum, hukukun üstünlüğü, demokrasidir. Bakınız. www.eurunion.org/news/speeches/2000/001116/c.htm

⁷⁶ Dai, Xiudian, Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making, Centre for European Union Studies, 2006, s. 9

yıllık ortalama % 9 büyüme ve dünya gayrisafi yurt içi hasılası % 5 oranı tutturmuştur.⁷⁷

AB-Çin ticari ilişkileri son yıllarda çok büyük şekilde artmıştır. Avrupa Çin'in en büyük ihracat pazarı olmuş; Çin de Avrupa'nın en büyük ithalat kaynağı durumundadır. AB açık pazarı Çin'in ihracat odaklı büyümesine çok büyük katkıda bulunmuştur. AB'nin Çin'e ihracatı geçen beş yılda iki katından daha fazla artmıştır.⁷⁸ Rekabetçi Çin ürünlerinin fiyatları enflasyon ve faiz oranlarını Avrupa'da düşük tutmaya yardım etmiştir.

Tablo 6: Çin'in Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti (2006)

Ana İthalatçı Partner Ülkeler				Ana İhracatçı Partner Ülkeler			
	Partnerler	Milyon Euro	%		Partnerler	Milyon Euro	%
	Dünya	559.248	100,0		Dünya	752.846	100,0
1	Japonya	91.913	16,4	1	ABD	161.824	21,5
2	AB	71.716	12,8	2	AB	144.491	19,2
3	Kore	71.285	12,7	3	Japonya	72.835	9,7
4	ABD	47.084	8,4	4	Kore	35.364	4,7
5	Malezya	18.712	3,3	5	Singapur	18.403	2,4
6	Avusturalya	15.234	2,7	6	Rusya	12.563	1,7

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf

Tablo 7: Çin'in Ana Ticari Ortakları (2006)

	Ortaklar	Milyon Euro	%
	Dünya	1.312.094	100,0
1	AB	216.207	16,5
2	ABD	208.908	15,9
3	Japonya	164.749	12,6

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf

⁷⁷ Commission of The European Communities, Closer Partners, Growing Responsibilities-A policy paper on EU-China trade ve investment, 24.10.2006, s. 4

⁷⁸ Commission of The European Communities, Closer Partners, Growing Responsibilities-A policy paper on EU-China trade ve investment, 24.10.2006, s. 5

Tablo 8: Çin'in AB İle Olan Ticareti

Yıl	İthalat (Milyon Euro)	Yıllık %	Toplam AB ithalatı içindeki payı	İhracat (Milyon Euro)	Yıllık %	Toplam AB ihracatı içindeki payı	Denge (Milyon Euro)	Ticaret Hacmi (Milyon Euro)
2002	89610		9,51	34869		3,87	-54740	124479
2003	105389	17,6	11,21	41170	18,1	4,69	-64219	146558
2004	127463	20,9	12,35	48189	17	5	-79275	175652
2005	158481	24,3	13,40	51646	7,2	4,86	-106834	210127
2006	191769	21	14,20	63361	22,7	5,43	-128408	255130

Kaynak: Avrupa Komisyonu Dış Ticaret İlişkileri,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf

Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün üyesi olması Çin ekonomisini küresel ekonomiye ayrılmaz bir parçası yapmıştır. Çin'in ekonomik performansı AB dahil olmak üzere dünyada önemli yansımaları olacaktır.⁷⁹

Çin tarafından sergilenen ekonomik gelişmeler ve bölge ülkelerinin karşılıklı ilişkilerini, işbirliğini artırıcı yönde yeniden düzenlemeleri dünya ticaretindeki payını artırmak isteyen AB'yi Orta ve Güney Doğu Asya bölgesine yöneltmiştir. AB'nin bölge üzerindeki dikkati değişik alan ve seviyelerde kendini göstermektedir.

4.2.2.1. AB'NİN ORTA VE GÜNEY DOĞU ASYA'YA AÇILIMI

1990'ların yeni küresel yapısında ve yeni yüzyılın perspektifleri ışığında bölge ile Avrupa arasında karşılıklı ilişkilerin güçlendirilmesi süreci başlamıştır.

Kasım 1994'te Singapur ve Fransa, AB-Asya arasında yeni bir ortaklık inşa etmek için bir toplantı yapılmasını teklif etmişlerdir. Bu öneriden

⁷⁹ Bretherton, Charlotte, Vogler, John, The European Union as a Global Actor, Routledge, 2005, s. 81

sonra ilk ASEM (Asya-Avrupa Toplantısı) 1996'da Bangkok'ta gerçekleşmiştir.⁸⁰

Bu bağlamda 1996'dan beri ASEM (Orta ve Güney Doğu Asya) ülkeleriyle devam eden süreç, AB ve Asya ülkeleri kurum ve iş çevreleri arasında uygun işbirliği ortamı yaratma konusunda önemli bir rol oynarken AB, Çin-Tayvan, Nepal-Kamboçya gibi bölgenin zayıf ekonomilerine ya da gelişmekte olan diğer ülkelerinin DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)'ne girmelerinde destek vermek suretiyle Asya ülkelerine yönelik yaklaşımını ortaya koymuştur.⁸¹

Gerçekte AB'nin Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde Çin'i desteklemesi ve bölgeye yönelik eğilimlerinin artmasında bölge ülkelerinin Çin'e yönelik olumlu yaklaşımlarının da etkili olduğu söylenebilir. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne girerek uluslararası ticarete olan isteğini ortaya koymasıyla özellikle bölge ülkeleri ve AB tarafından değerlendirmeye alınmış, atmış olduğu bu adım, bölge ülkelerinin olumlu tutumlarıyla cevap bulmuştur. Kore ile eskiden beri ticaret antlaşmasına bağlı kalan Japonya, Çin, Hong-Kong ve Tayvan ile de 2002'ye kadar ticaret antlaşmaları gerçekleştirmiştir.⁸² Bölge ülkelerinin yaptıkları bu ticaret antlaşmaları bunların bölgesel bir bütünleşmeye yönelik bir geçişe işaret etmese bile en azından bölgesel ticaret hacmini geliştirmekte istekli olduklarının ve Çin'den uzaklaşmayacaklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Çin'in Avrupa'ya birçok yönden ihtiyacı vardır. Doğrudan dış yatırım Çin'in ekonomik reform ve kalkınmasını finanse etmek için ihtiyaç duyduğu sermaye kaynağı açısından önemlidir. Avrupalı şirketler Çin'de dış yatırımda önemli yer almaktadır.⁸³

⁸⁰ Yeo, Lay Hwee, Asia and Europe: The Development and Different Dimensions of ASEM, Routledge, 2003, s. 68

⁸¹ Crossick, Stanley, Reuter, Etienne, China-EU: A Common Future, 2008, s. 55

⁸² Güllü, İlhan, AB-Çin İlişkileri ve Türkiye, TASAM, 16.09.2004, <http://www.tasam.org/index.php?altid=77>

⁸³ Dai, s. 14

4.2.3. AVRUPA BİRLİĞİ-ABD EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Avrupa Birliği ve ABD dünyanın iki büyük ekonomisidir. İkisi bir arada dünya ekonomisinin yaklaşık yarısını karşılamaktadır. AB ve ABD en büyük ticaret ve yatırım ilişkisine de sahiptir. Transatlantik ticaret ve yatırım akışı bir günde yaklaşık 1.7 milyar dolardır.⁸⁴ İki taraf birlikte dünya ticaretinin yaklaşık % 40'ını karşılamaktadır.⁸⁵ Doğrudan Dış ticaret stokları her iki tarafta yaklaşık 1.89 trilyon avroya ulaşmaktadır. Genel olarak transatlantik işgücü 12 ile 14 milyon insan olarak tahmin edilmektedir.

AB'nin 27 üye ülkesinin ABD'yle 2006'da yapmış olduğu ticaret 90 milyar euro AB üye ülkeleri lehine fazla vermiştir. Mal ve hizmetleri birlikte ele aldığımızda dünyada AB ve ABD arasında ikili ticari ilişkiler en büyüktür. Üst seviyede ikili ticaret ve yatırım iki ekonominin birbirine bağımlılığını göstermektedir.

Almanya ve İngiltere ABD'nin en büyük AB'li ticaret partnerleridir. 2006'da 27 üyeli AB ABD'ye 269 milyar euro mal ihraç ederken; 178 milyar avroda ithal etmiştir. AB-ABD arasındaki ticaretin geçen yıllarda en dikkat çekici özelliği 2000'den 2006'ya 32 milyar avrodan 91 milyar avroya artan şekilde AB 27 üye ülkenin ticaret fazlası vermesidir. Ticari fazladaki artış hem ABD'ye ihracatın artışı (2000'de 238 milyar avrodan 2006'da 269 milyar Euro'ya) hem de ABD'den ithalatın azalışı (206 milyar Euro'dan 178 milyar Euro'ya) nedeniyledir.

Üye ülkeler arasında Almanya 2006'da 76 milyar euro ile ABD'ye en fazla ihraç eden ülkedir. İngiltere 46 milyar avroyla Almanya'yı takip etmektedir. Bu iki ülke aynı zamanda en büyük ithalatçı ülkelerdir. 2006'da birçok üye ülke ABD'yle ticari fazla vermiştir. Almanya 40 milyar avroyla ilk sırada yer alırken, İtalya 14 milyar avroyla takip etmektedir.

⁸⁴ Avrupa Komisyonu, http://ec.europa.eu/external_relations/us/economic_en.htm

⁸⁵ http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/usa/index_en.htm

Tablo 9: ABD'nin Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti

Ana İthalatçı Partner Ülkeler				Ana İhracatçı Partner Ülkeler			
	Partnerler	Milyon Euro	%		Partnerler	Milyon Euro	%
	Dünya	1.491.644	100,0		Dünya	804.814	100,0
1	AB	269.686	18,1	1	Kanada	182.744	22,7
2	Kanada	244.304	16,4	2	AB	169.958	21,1
3	Çin	242.689	16,3	3	Meksika	106.482	13,2
4	Meksika	159.139	10,7	4	Japonya	47.341	5,9
5	Japonya	120.829	8,1	5	Çin	43.829	5,4
6	Kore	37.807	2,5	6	Kore	25.758	3,2

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf

Tablo 10: ABD'nin Ana Ticari Ortakları

	Ortaklar	Milyon Euro	%
	Dünya	2.296.458	100,0
1	AB	439.644	19,1
2	Kanada	427.048	18,6
3	Çin	286.517	12,5
4	Meksika	265.621	11,6

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf

Tablo 11: ABD'nin AB ile Ticareti

Yıl	İthalat	Yıllık Değişim%	AB'nin ithalatta payı	İhracat	Yıllık Değişim%	AB'nin ihracatta payı
2002	252.681		20,44	155.446		21,78
2003	229.981	-9,0	20,45	136.528	-12,2	21,87
2004	233.889	1,7	19,54	138.982	1,8	21,75
2005	255.519	9,2	18,74	149.914	7,9	21,14
2006	269.686	5,5	18,08	169.958	13,4	21,12

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf

AB ve ABD Mayıs 1998 yılında Londra Zirvesinde Transatlantik Ekonomik Ortaklığını başlatmışlardır. Bu ortaklık ticarete engel olan teknik

konuları halletmek amacındadır. İkinci olarak uluslararası ticari konularda diğer küresel güçleri de dahil ederek çok taraflı liberalleşmeyi teşvik etmektir.

21 Haziran 1999 yılında Bonn'da yapılan AB-ABD zirvesinde açıklanan Bonn deklarasyonunda iki taraf ekonomik, politik ve güvenlik konularında tam ve eşit ortaklık olarak kendilerine atfetmişlerdir. Bonn deklarasyonu ileride iki taraf arasında ilişkilerin nasıl şekil alması istendiğini açıklayan bir belgedir.

30 Nisan 2007 AB-ABD zirvesinden itibaren Transatlantik Ekonomik Entegrasyon Çerçevesi altında Transatlantik Ekonomik Konsey oluşturulmuştur.⁸⁶

4.2.3.1. AB-ABD EKONOMİK SORUNLARI

Kaçınılmaz olarak bu kadar büyüklükte ve hacimde ticaret yapan iki taraf bazı zamanlar ticari ilişkilerde anlaşmazlıklar yaşamaktadır. Bunlar genellikle Dünya Ticaret Örgütü'nün sorun çözme mekanizması yoluyla halledilmektedir. Bu gibi sorunlar gündemde ön sıralarda yerini alsa da anlaşmazlık AB-ABD arasındaki sadece % 2'sini etkilemektedir.⁸⁷

4.2.3.1.1. ÇELİK SORUNU

Mart 2002'de ABD hükümeti yaklaşık 8 milyar dolar tutarındaki ithal edilen çelik ürünlerine %30 gümrük tarifesi koymuştur.⁸⁸ ABD hükümetinin bu hamlesi ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu'nun ithal edilen çelik ürünlerinin ABD pazarını istila ettiğini ve ABD çelik üreticilerine zarar verdiği gerekçesine dayandırılmıştır.⁸⁹ Ancak Kanada, Meksika, İsrail ve Ürdün tüm bu gümrük vergilerden muaf tutulmuştur.

ABD çelik üreticileri uzun yıllardır iflas ile karşı karşıyadır; fakat yeniden yapılanma konusunda yavaş davranmışlardır. Yüksek ithal gümrük

⁸⁶ <http://www.eurunion.org/partner/summit/Summit20070430/TransatlEcoIntegratFramew.pdf>

⁸⁷ http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/usa/index_en.htm

⁸⁸ Breuss, Fritz, "Economic Integration, EU-US Trade Conflicts and WTO Dispute Settlement", European Integration Online Papers, Vol. 9, 2005, s. 14

⁸⁹ US-EU Steel Dispute, 11 Kasım 2003, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/3259749.stm>

vergileri dış ithal ürünlerle daha rekabetçi olmak için sanayiye yeniden yapılandırma konusunda zaman kazandıracaktı.

Avrupa Birliği ve sekiz diğer çelik üreticisi ülkesi Dünya Ticaret Örgütüne şikayette bulunmuş ve DTÖ sorun çözme paneli ABD'nin çelik vergi tarifelerinin dünya ticaret kurallarına göre yasadışı olduğuna karar vermiştir.

4.2.3.1.2. MUZ SORUNU

Bu anlaşmazlık Avrupa Birliği'nin tek pazarın oluştuğu 1993 yılında başlamıştır. AB üye ülkeleri arasında iç engelleri ortadan kaldırmak için AB tek muz rejimi üzerinde karar kılma ihtiyacı hissetmiştir. Bu rejim Latin Amerika ve pazarlamacı ABD şirketleri karşısında ihraç edilen muza karşı bir takım engeller ortaya çıkarmıştır. Ayrıca kabul edilen rejim ihracat fırsatlarını ABD şirketlerinden alıp AB şirketlerine vermektedir.

1992 yılında AB rejimi yürürlüğe girmeden birkaç Latin Amerika ülkesi buna karşı gelmişlerdir. ABD ve diğer beş Latin Amerika ülkesi 1997 yılında AB'nin muz rejimine karşı dava açmışlardır.⁹⁰ DTÖ AB'nin muz rejimini uluslararası ticaret kurallarıyla uyumsuz bulmuştur. 1998 yılında AB rejimine karşı ufak değişiklikler yapmıştır. 1999 yılında DTÖ bu değişiklikleri yeterli bulmamıştır. DTÖ AB'nin bu uyumsuzluğunu göz önüne alarak ABD'ye AB'nin 191 milyon dolar ihracatı üzerinde misilleme olarak yaptırımlar yapmasına izin vermiştir. AB 1 Ocak 2001 yılında yapılan anlaşmayla anlaşmazlığa son vermiştir.⁹¹

4.2.4. AVRUPA BİRLİĞİ-JAPONYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Geçen 40 yıldan fazla zamanda Avrupa ve Japonya dünyanın öncü ekonomik güçleri olarak ortaya çıkmışlardır. 2005 yılında birlikte dünyanın

⁹⁰ Breuss, Fritz, "Economic Integration, EU-US Trade Conflicts and WTO Dispute Settlement", European Integration Online Papers, Vol. 9, 2005, s. 10

⁹¹ Dünya Ticaret Örgütü, "EC ve Latins Table Draft WTO Banana Agreement, 14 Temmuz 2008, <http://www.bananalink.org.uk/content/view/346/77/lang,en/>

gayrı safi milli hasılasının %40'ını oluşturmuşlardır. Japonya'nın 2005'te 3.674 milyar Avroyla dünyanın gayrı safi milli hasılasının %12'sini oluşturmaktadır.

Japonya dünya nüfusunun yalnızca %2'sini oluştururken ulusal ekonomiler içerisinde dünyanın ikinci büyük ekonomisidir. Japonya dünyada en büyük yabancı para rezervini elinde bulundurmaktadır. (2005'te 840 milyar Dolar)

Japonya Avrupa Birliği'nin kıta dışından 3. büyük ticari partneridir. AB ise Japonya'nın ABD ve Çin'den sonra 3. büyük ticari ortağıdır. Avrupa ticareti için Japonya'da büyük ticari fırsatlar mevcuttur. 2000–2004 periyotlarında AB'nin Japonya'ya ihracatı yılda ortalama %1.3 oranında düşse de 2003–2004 arasında AB ihracatı %5.2 oranında artmıştır.⁹²

2000–2007 arasında AB üye ülkelerin Japonya'ya mal ihracatı 45.5 milyar avrodan 43.7 milyar avroya hafif bir düşüş yaşamıştır. Diğer yandan AB üye ülkelerinin Japonya'dan ithalatı yaklaşık % 15 oranında düşerek 92.1 milyar avrodan 77.9 milyar avroya gerilemiştir.⁹³

Sonuç olarak AB üye ülkelerinin Japonya'yla ticaret açığı 2000'de 46.6 milyar avrodan 2007'de 34.2 milyar avroya azalmıştır. Japonya'nın AB üye ülkelerinin toplam dış ticaretindeki payı 2000–2007 tarihleri arasında üçte bir oranında düşüş yaşadı. 2007'de Japonya AB üye ülkelerinin ihracatından % 4; ithalatından ise %6 pay alarak AB'nin beşinci en önemli ticaret ortağı olmuştur.

AB üye ülkeleri arasında Almanya 2007 yılında 13 milyar euro ile Japonya'ya ihraç yapan en büyük ihracatçı olmuştur. Fransa 5.8 milyar euro, 5.5 milyar euro ile İngiltere, 4.3 milyar euro ile İtalya takip etmektedir. Almanya aynı zamanda 18.2 milyar euro ile Japonya'nın en büyük

⁹² Hatwell, Jonathan, Japan-European Union: a strategic partnership in the making, Brüksel, 19-20 Kasım 2007, s. 3

⁹³ Avrupa Komisyonu, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/japan/index_en.htm

ithalatçısıdır. Onu İngiltere (11.3 milyar Euro), Hollanda (11.1 Euro) takip etmektedir.⁹⁴

Avrupa ve Japonya arasındaki ticari ilişkisi Japonya lehine ticaret fazlası olarak nitelendirilebilir. Çoğu AB üye ülkesi Japonya'yla ticaret açığı yaşamaktadır. En fazla açığı ise Hollanda (8.5 milyar Euro)'dır. Onu İngiltere (5.8 milyar Euro), Almanya (5.2 milyar Euro) takip etmektedir. Yalnızca ticaret fazlası yaşayan AB üye ülkeleri Danimarka (0.8 milyar Euro) ve İrlanda (0.7 milyar Euro)'dır.

Son on yılda AB'nin Japonya'yla ekonomik ilişkisi Japonya ekonomisinin az gelişmesi ve ekonomik büyümenin yavaşlaması nedeniyle AB lehine etkilenme olmuştur. 1990'ların başından beri özellikle finansal şişkinliğin çökmesinden sonra Japonya ekonomisini uluslararası rekabete açmak için bir takım teşebbüslerde bulunması gerektiğini kabul etmiştir. Bu yeni durum AB-Japonya ilişkilerinde daha fazla işbirliğine neden olmuştur. Avrupalı şirketler özellikle telekomünikasyon, araba üretimi, perakende ve sigortacılık alanlarında yatırımlar yapmaktadır. Geçen yıllarda AB Japonya'nın en büyük doğrudan dış yatırımı kaynağı olmuştur.⁹⁵

AB-Japonya ikili ilişkilerinin bir diğer temel direği ise fiyat düzenleme reform diyalogudur. Bu diyalogun amacı bir takım ticareti ve dış yatırımı engelleyici düzenlemelerin azaltılması hedeflenmektedir. 1995 yılından beri AB ve Japonya birbirleri arasında düzenleyici reform çabalarına girmiştir.⁹⁶

AB üye ülkelerinin üçte birinden fazlası 2007'de makine ve araç; diğer bölümü ise mamul mallar ihraç etmektedir. Makine ve araç ithalatın 4/3'nü oluşturmaktadır. AB üye ülkelerinin Japonya'ya ihraç edilen kalemler motorlu arabalar, ilaç ve domuz eti; temel ithal ürünleri ise motorlu araba ve parçaları, yazıcılar ve dijital kameralardır.

⁹⁴ EU Business, EU-Japan trade statistics, 21 Nisan 2008, <http://www.eubusiness.com/Japan/eu-japan-trade.07/>

⁹⁵ Avrupa Komisyonu, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/japan/index_en.htm

⁹⁶ EU-Japan Dialogue on Regulatory Reform, http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/gov_relations/japan_rrd/eu_japan_reform.htm

Tablo 12: Japonya'nın Ana Partner Ülkeleriyle Ticareti

Ana İthalatçı Partner Ülkeler				Ana İhracatçı Partner Ülkeler			
Partnerler	Milyon Euro	%		Partnerler	Milyon Euro	%	
	Dünya	443.223	100,0		Dünya	478.319	100,0
1	Çin	94.003	21,2	1	ABD	116.849	24,4
2	ABD	55.023	12,4	2	AB	74.455	15,6
3	AB	47.238	10,7	3	Çin	73.642	15,4
4	Suudi Arabistan	29.354	6,6	4	Kore	39.913	8,3
5	B.Arap Emir.	25.175	5,7	5	Tayland	18.180	3,8
6	Kore	37.807	2,5	6	Kore	25.758	3,2

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf

Tablo 13: Japonya'nın Ana Ticari Ortakları

Ortak	Milyon Euro	%
Dünya	921.543	100,0
ABD	171.872	18,7
Çin	167.645	18,2
AB	121.693	13,2
Kore	61.647	6,7

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf

Tablo 14: Japonya'nın AB ile Ticareti

Yıl	İthalat	Yıllık Değişim%	AB'nin ithalatta payı	İhracat	Yıllık Değişim%	AB'nin ihracatta payı
2002	47.327		13,83	67.439		16,33
2003	44.217	-6,6	13,57	66.726	-1,1	17,13
2004	46.544	5,3	13,21	71.787	7,6	17,05
2005	47.225	1,5	11,82	69.790	-2,8	15,75
2006	47.238	0,0	10,66	74.455	6,7	15,57

Kaynak: AB Komisyonu, Dış Ticaret,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİYASİ GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ

5.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SİYASAL BÜTÜNLEŞMESİ

Bütünleşme hareketlerinin temel amacı olmasa bile siyasal yakınlaşma ekonomik bütünleşmenin çok önemli yönlerinden biridir. Ekonomik koşulların dünya ekonomileri arasında belli bir iç bağımlılığa yol açtığı bilinmektedir. Ekonomik koşulların ve çıkarların ortaya koyduğu engelleri kaldırıp mal ve faktör hareketlerini serbest bırakmak, hem rekabetin avantajlarından yararlanmak, hem de tamamlayıcılığın açıklarını kapatmasına fırsat vermekle, kendi başına iç bağımlılığın yapamayacağı bir politika tedbiri olarak gerçekleştirmek önem taşımaktadır. Fakat iyi bir ekonomik bütünleşme için aynı zamanda siyasal yakınlaşma ve bunu dünya çapında ortak çıkarlara da oturtmak gerekmektedir. Başka bir ifadeyle ekonomik bütünleşmenin iyi işleyebilmesi için bir karar ünitesine ihtiyaç vardır. Bu karar ünitesinin görevi, siyasal dengesizlikler ve anlaşmazlıkların ortadan kalkmasına yardım etmektir. Dolayısıyla ekonomik alanda etkin bir bütünleşmenin sağlanması, siyasal bütünleşmenin gerçekleşmesine de bağlıdır.

Buna göre siyasal bütünleşme, ulusal konumdaki siyasal kurumların bağılıklarını, beklentilerini ve faaliyetlerini mevcut ulus devletlerin üzerinde hukuksal niteliğe sahip bir merkezde toplamalarını ifade etmektedir. Yukarıda belirttiğimiz tam ekonomik bütünleşmenin gerçekleştirilmesi ile birlikte, bir topluluk kimliğinin sağlandığı karşılıklı çıkarlar için ortak hareket edebilme anlayışının hakim olduğu söylenebilir. Ülkelerin iç ve dış politikalarını (Dış politika, savunma ve kültürel konularda ortak politikalar) belirlemede sağlanan bu kolektif anlayışın boyutu ve kapsamı, aldıkları siyasi ve hukuki kararlarında sağladıkları eşgüdüm ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan NATO ve Varşova Paktı gibi askeri ve siyasal nitelikli kuruluşlar ortak politika amacına hizmet eden bütünleşme hareketleri olarak görülebilirse de başta belirttiğimiz gibi bir birlik söz konusu değildir.

Belirtmek gerekir ki, Avrupa'da bütünleşme çabası, ilk önce siyasal alanda başlatılmıştır. 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu (AST) kurulmasını öngören Pleven Planının mimarı olan Fransa yine kendisi tarafından Fransa Parlamentosunda reddedilmesiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁹⁷ AST Anlaşmasının ortadan kalkmasıyla birlikte AKCT'ye üye olan altı devlet bütünleşme sürecini siyasi alana da yaymak amacıyla 1953 yılında başlattıkları Avrupa Politik Topluluğu (APT) girişimi de son bulmuştur. AST 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu ve 1953 yılında Avrupa Politik İşbirliği adları altında dış politika ve savunma politikası alanlarında başlatılan bütünleşme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanması ekonomik bütünleşme sağlanmadan siyasal bütünleşmeye ulaşılamayacağı şeklindeki görüşlerin benimsenmesinde önemli rol oynamıştır.⁹⁸

AST girişimini başarısız olmasının temel nedeni birbirlerine karşı yürüttükleri çok yıkıcı bir savaştan yeni çıkmış Avrupa ülkelerinin henüz bu alanda ulusüstü nitelikte bir işbirliğine hazır olmamalarıydı. Bağımsızlığın en, nemli sembollerinden biri olan güvenlik ve dış politika alanlarında ulusal yetkileri bir üst otoriteye devretmek basta Fransa olmak üzere tüm üye devletlere zor geliyordu.

Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması (Madde 2) ekonomik hedeflerin yanı sıra, "üye devletlerarasında daha sıkı ilişkiler kurulmasının sağlanması" şeklinde bir siyasal hedef öngörmüştür. Ancak bu, Topluluğun ikincil derecede kalan bir amacı olmuştur.⁹⁹

Ekonomik alanda entegrasyon konusunda atacakları adımların siyasi bütünleşmeyi kolaylaştıracağını düşünerek önce ekonomik işbirliği

⁹⁷ Çaşın, Mesut Hakkı, Özgöker, Uğur, Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi, Nokta, 2007, s. 207-209

⁹⁸ İnat, Kemal, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel, 2005, s. 12

⁹⁹ Official Journal of European Union, 29.12.2006, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/ce321/ce32120061229en00010331.pdf>

artırmaya yöneldiler de kısa zaman içerisinde siyasi işbirliği konusunda yeni adımlar atmışlardır.

Bu konuda ilk girişim yine Fransa'dan gelmiştir. De Gaulle hükümetlerarası karaktere sahip bir örgütlenme çerçevesinde AT üyelerinin siyasi ve güvenlik alanlarında birbirleriyle koordinasyon içerisinde hareket etmeleri idi.¹⁰⁰ 11 Şubat 1961 yılında Fransız Büyükelçi Christian Fouchet başkanlığında bir komisyonu bir Avrupa Politik Birliği kurulmasına yönelik çalışmalar yapmakla görevlendirmiştir. Fouchet Planı olarak anılan bu planlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1970 yılında Belçika Dışişleri Bakanlığı Siyasi Direktörü V. Davignon başkanlığında yaptıkları çalışmaları 20 Haziran 1970'te tamamlayarak AT çerçevesinde siyasi işbirliğinin temellerini belirleyen Davignon Raporu'nu dışişleri bakanlarına sunmuşlardır. 27 Ekim 1970 tarihli Lüksemburg toplantısında Lüksemburg Raporu adıyla kabul edilmesiyle birlikte Avrupa Politik İşbirliği başlamıştır.

Topluluğun siyasal birliği ekonomik ve parasal birlik ile birlikte somut hedef olarak benimsemesi 1991 yılındaki Maastricht Zirvesi'nde gerçekleşmiştir. Buna göre Maastricht Anlaşması, tek para sisteminin kabulünün yanı sıra, Avrupa vatandaşlığı, ortak dış ve güvenlik politikası, adalet ve iç işleri alanında işbirliğine ilişkin getirdiği düzenlemelerle, bir anlamda gelecekteki "Birleşik Avrupa Devletleri"nin temellerinin atıldığına işaret etmektedir.

Roma Antlaşması Topluluğunun uluslar üstü yapısını egemenliğin devrinden çok, üye devletlerce ortak kullanım esasına dayandırmıştır. Buna karşılık Maastricht Antlaşması, üye ülkelerin, yalnızca parasal egemenliklerini, oluşturulacak uluslar üstü bir kuruma (Avrupa Merkez Bankası) devretmesini öngörmüş, öte yandan gerek ekonomik politikaların koordinasyonu, gerek ortak dış politika, savunma, adalet ve içişleri alanlarında üye ülkelerin egemenliklerini koruması ve kararlarını uzlaşma yoluyla alması esasını getirmiştir. Antlaşmanın bu asimetrisi, yani Avrupa

¹⁰⁰ Ülger, İ.K., Avrupa Birliğin'de Siyasal Bütünleşme, Gündoğan Yayınları, 2002, s. 62

Merkez Bankası ile temsil edilen parasal güç ile Birliğin ekonomik ve siyasal gücü arasında olması gereken dengenin bulunmaması, bütünleşmenin ilerlemesini tehlikeye sokacak bir nitelik taşımaktadır.

Ekonomik entegrasyon konusundaki muhteşem olarak ifade edilebilecek olan bu başarı ile 1990 sonrası kendini yenileyen AET ekonomik entegrasyon yanında siyasal entegrasyon çabalarını da hızlandırmıştır. 1990 sonrası dünyada değişen dengeler, Doğu Bloğu'nun yıkılması ve Doğu Avrupa ülkeleri ile 500 yıllık Avrupa tarihinde ilk kez yakalanan entegrasyon fırsatı AB'nin iki önemli hedefe kilitlenmesine neden oldu. Birincisi elde edilen ekonomik başarının siyasal entegrasyon ile taçlandırılması, diğeri ise komünist rejimlerin baskısı altından kurtulma şansı yakalayan Doğu Avrupalılarının Batı sistemine entegre edilmesidir.

Bu iki önemli hedefin ilki yani siyasal entegrasyon için AET önce ekonomik entegrasyonun dar gelen kalıplarından sıyrılmak için yeni bir üst kimliğe, ya da yapılanmaya ihtiyaç duymuştur. “Avrupa Birliği” kavramı bu ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmış siyasal içerikli bir kavramdır. Bu kavramın içini doldurma amacıyla Maastricht Antlaşması iki alanda üye ülkelerin işbirliği ekonomik entegrasyon modeli şeklinde olduğu gibi ulus üstü bir model ile değil, hükümetler arası bir yöntem ile gerçekleştirilecekti. Daha açık bir ifade ile üye ülkeler bu alanlarda AB'ye yetki devrinde tutucu bir yaklaşım sergilemişler, ekonomik entegrasyonda farklı olarak egemenlik devrinde temkinli olmuşlardır.

Aslında üye ülkelerdeki bu çekingen tavrın anlaşılmayacak bir yönü yoktur. Zira dış politika, dış güvenlik, iç güvenlik ve adalet alanları devletlerin ulusal egemenliğini doğrudan ilgilendiren, ulusal çıkarların çok daha ön planda tutulduğu alanlardır Bu alanların tümüyle ulus üstü bir sisteme devredilmesi durumunda ortada artık tüm unsurları ile “Birleşik Avrupa Devletleri” ya da “Federal Avrupa Devletleri” doğacaktır. 1992 yılında imzalanan AB Antlaşması ile işbirliği alanı olarak ifade edilen bu yeni alanlar, Antlaşmanın henüz yürürlüğe girmeden Balkanlar'da patlak veren Bosna Savaşı nedeniyle ciddi bir teste tabi tutulmuştur. Bu testte, dağılan Doğu Bloğu'nu kendi sistemine entegre etmeye çalışma AB, hemen yanı başında kanayan bu yarayı

dindirmeyi başaramamıştır. Savaşın neden olduğu kontrolsüz insan hareketleri başta Avusturya ve Almanya olmak üzere birçok ülkeyi ciddi bir şekilde etkilemesine, milyonların evsiz ve yurtsuz kalarak mülteci durumuna düşmesine rağmen AB dış güvenliğini bir ölçüde tehdit eden bu savaşta ortak hareket edememiştir. Dünyada ABD eliyle NATO sayesinde gerçekleşmiştir. Kıtada değişen bir şey olmamış Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi kıtanın ve Batı Avrupa'nın güvenliğini temin etmek yine ABD ve NATO'ya düşmüştür. Bu başarısızlık 40 yıllık ekonomik başarının ardından siyasal anlamda henüz ciddi bir ortaklığın söz konusu olamayacağını ortaya koymuştur. Ortak Güvenlik politikası konusunda yaşanan bu başarısızlığın yanında dağılan Yugoslavya'nın küllerinden ortaya çıkan devletleri tanım konusunda da ortak hareket edilememiştir. Almanya'nın Hırvatlar ilişkin tutumu ile Yunanistan'ın Makedonya'nın tanınmasında çıkardığı isim krizi nedeniyle güvenlik politikası ile birlikte ortak dış politikada da ciddi başarısızlık yaşanmıştır.

Bosna Savaşı'nın 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması ile sona ermesinin ardından AB ülkeleri eski Yugoslavya vatandaşı milyonları kendi ülkelerinde barındırmak zorunda kalmıştır. Doğru zamanda, doğru adımları atamayan AB, üye ülkelerin bireysel dış politikaları ve dış politikada çatışan çıkarlarının uzlaştırmayı başaramamış ve bunun sonucunda 1997 yılına gelindiğinde AB Antlaşması üzerinde yapılacak olan değişiklikte ortak dış ve güvenlik politikaların önemli yeniliklere imza atılamamıştır. Aynı başarısızlığı Nice Antlaşmasında da görmek mümkündür. 2003 Irak Savaşında ise AB ülkeleri ikiye bölünmüş, Almanya ve Fransa karşısında başını İngiltere'nin çektiği blok ile ortak bir dış politika geliştirememiştir. 2004 yılında Birliğe üye olan başta Polonya olmak üzere Doğu Bloğu ülkeleri ABD güvenlik semsiyesine olan ihtiyaçları nedeniyle NATO etkisi nedeniyle ABD'yi desteklemişlerdir. Dünyanın en sorunlu bölgesinde, en önemli doğal kaynakların yer aldığı bölgede ortak bir politika geliştiremeyerek, üye ülkelerin dış politikada ulusal çıkarları aşarak birlik olamayacağını göstermiştir.

5.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KÜRESEL AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ

5.2.1. AVRUPA BİRLİĞİ- RUSYA İLİŞKİLERİ

Rusya Avrupa Birliği'nin en önemli partner ülkelerinden biridir. Rusya Avrupa Birliği'nin 2004 ve 2007 genişlemelerinden sonra en büyük komşusu olmuştur. Rusya'nın tarihsel, coğrafi yakınlığı ve kültürel bağları nedeniyle ortak Avrupa'da kilit aktördür.

Rusya ile AB arasında 1994'te imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması yalnızca Sovyet- AT anlaşmasının yerine geçen bir metin değil aynı zamanda basit bir ticari düzenlemeden öte ikili arasındaki etkileşimin artması ve genişlemesini göstermekteydi.¹⁰¹

Avrupa Birliği Rusya'yla ODGP ve AGSP bağlamında gelişmiş ilişkilere önem vermektedir. Rusya birçok temel siyasi dokümanların, siyasi uygulama enstrümanların ve iç tartışmaların ana konusu olmuştur. Rusya'yla AB arasındaki ilişkilerin yoğunluğu ve sıklığı benzersizdir.

AB'nin Rusya politikası ulus üstü bir karakter taşıdığı gibi üye devletlerin politikalarını da yansıtmaktadır. Avrupa Birliği'nin (AB Komisyonu, Başkanlık, ODGP' sı yüksek temsilcisi, AB Parlamentosu) kurumsal politikaları ile üye ülkelerin politikaları birleşmektedir. İdeal olarak, birliğin politikaları ve üye ülkelerin politikaları uyum içinde olmaktadır. Bu amacın başarılması AB'nin 1999 yılında Rusya üzerine Ortak Stratejinin benimsenmesinde temel sürükleyici güçlerden biri olmuştur. Fakat AB'nin Rusya üzerine tam anlamıyla koordineli ve tutarlı bir politikaya ulaşamamıştır. AB'nin Rusya üzerinde ortak pozisyonu askeri müşterekte birleşme olarak görülmektedir. Büyük üye devletler (Özellikle Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere) ve Rusya'nın AB'ndeki yakın komşuları kendi pozisyonlarını biçimlendirmektedir. Bu pozisyonlar AB'nin politikalarına şekil vermektedir. Bu ülkeler Komisyonu etkilemeye ve harekete geçirmeye çalışmaktadır. Üstelik belli çıkarları olan üye ülkeler Birliğin yapabileceği veya yapması

¹⁰¹ Agreement on partnership and cooperation between EU and Russia, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128(01):EN:NOT)

gereken konuları ikili ilişkilerle ele almakta tereddüt etmemektedirler. Bunlar vizede kolaylık, güvenlik ve terörizm konularında ikili ilişkiler, AB içerisinde Rus azınlık sorununa bireysel yaklaşımlar ve Irak savaşı gibi konulardır. AB'nin dış politikada genel itibarıyla olan çok sesliliği ve dağınık görünümü Rusya'yla ilişkilerde de üye ülkelerin farklı pozisyonları nedeniyle göze çarpmaktadır. Bu yüzden AB'nin Rusya politikası bir bakış açısı içerisinde değerlendirilemez. Diğer yandan Rusya'nın AB'ye karşı tutumu zaman içerisinde değişmiştir. AB'nin yeni üye ülkeleri Rusya'nın tutumunda AB'ye karşı tutum değişikliğine neden olmuştur. Diğer bir deyişle Rusya, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye girişini Rusya'yla sorunlu ülkelerin AB şemsiyesi altında toplandığı izlenimi olarak almıştır.

Rusya AB Komisyonuna şüpheyle bakmaktadır. Bunun yerine ikili ilişkilerle diyalogu geliştirmeyi yeğlemektedir. Bunda AB'nin ikili karakteri- hem Birlik hem de üye ülkeler- rol oynamaktadır. Rusya üye ülkeler arasındaki bu düşünce farklılıklarını AB liderleriyle olan özel ilişkilerini kullanarak kendi ulusal çıkarlarını AB'nde iletirmek için istismar etmektedir.

Rusya'nın Orta ve Doğu Avrupa politikası 1990'lardan sonra bir iç politika olmaktan çıkmış standartlaşma yoluna giderek Rusya'nın dış politikası olmuştur. Orta ve Doğu Avrupa Rusya'nın dış politikasında artık öncelikli yerini almamaya başlamıştır. Rusya'nın Batı Avrupa'ya politikasıyla bu bölgeye politikası arasında bir ayırım yapmamaktadır. Fakat bu bölgenin Rusya için hala Batı Avrupa'ya enerji transit hattı açısından önemi; geniş güvenlik yapı içerisinde bu bölgenin AB'yle bütünleşmesi nedeniyle özel bir önemi vardır. Çünkü Moskova kıtadan izole edilmekten korkmaktadır.

Baltık bölgesi ortak geçmiş, jeopolitik pozisyonu ve Rus azınlıkların bulunması nedeniyle Rus dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır.¹⁰² Balkanlar Rusların güvenlik açısından özel çıkarı olan bir yerdir. Üstelik Balkan krizleri uluslar arası toplumun barışı koruma çabalarında aktif katılımı ve kendisinin çatışmayı çözmek için bir çok inisiyatif ele alması bölgenin önemini daha da artırmıştır.

¹⁰² Giguere, Sylvain, *Baltic Partnerships*, OECD Publishing, 2007, s. 23

AB Rusya'yla ilişkilerde iki istikamet takip etmektedir: Uluslar arası konularda bölgesel çatışmaların dahil olduğu Rusya'yla diyalog ve demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ortak Avrupa değerlerinin sorunları üzerine Rusya'nın iç durumu ile ilgili diyalogdur.¹⁰³ Bazı konularda anlaşma sağlansa da (Uluslararası terörizme karşı savaş, kitle imha silahlarının azaltılması) bir veya her iki tarafın dahil olduğu konularda (Belarus' un durumu, Baltık Devletlerindeki Rus azınlıklar, BDT' na ait dondurulmuş çatışmalar) ise diyalog kurmak çok zordur.

Diğer yandan AB Rusya'nın yakın bölgesiyle ilgili konuların tartışılması isteksizliği karşısında hevesi kırılrsa da AGSP alanında küresel konularda ve soğuk çatışmalar hakkında yoğun diyalog sürdürmeye devam edecektir. AB'nin görüşüne göre her iki tarafta kendi yakın komşu bölgelerinde istikrarı oluşturmak ve güvenlik inşa etmek sorumluluğu ve çıkarı vardır.

5.2.1.1. AB-RUSYA İŞBİRLİĞİ'NİN YAPISI

Coğrafi yakınlık ve ortak tarih Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra AB-Rusya ilişkilerinin gelişimi açısından hem fırsat hem de bir takım problemler ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden çok yönlü AB-Rusya gündeminin arkasındaki temel sürükleyici güçtür. Bu karmaşayla baş etmek için birçok taslak doküman ortaya çıkmış ve ikili diyalog yapısı yürürlüğe girmiştir.

AB-Rusya işbirliği onların yasal statüsü ve siyasal değerleri dikkate alındığında farklı olan bir takım belgelere dayanmaktadır. İlişkileri yöneten en önemli metin Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasıdır. Bu belgeler Rus hükümeti tarafından görüşülmüş ve kabul edilmiştir.

AB-Rusya ilişkilerini bir çerçeveye oturtan temel belgelerden biri de 4 Haziran 1999 yılında kabul ettiği AB Rusya Ortak Stratejisidir.¹⁰⁴ Rusya buna karşın AB ile ilişkiler üzerine orta dönem stratejisini ortaya koymuştur. Her iki tarafta ilişkilerde yeni bir nitelik kazanmıştır. Ortak Stratejide AB ortaklığın dört hedefini belirlemiştir: Demokrasinin güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğü,

¹⁰³ Schuette, Rolf, EU-Russia Relations: Interests and Values- A European Perspective, Carnegie Endowment for International Peace Publication, Number 54, 2004, s. 7

¹⁰⁴ AB Rusya Ortak Stratejisi, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/p_244.htm

Rusya'nın Avrupa'nın ekonomik ve sosyal alanına entegre edilmesi ve Avrupa'da güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesidir.

Bir diğer önemli AB politikası Kuzey Boyutu (Northern Dimension)'dur.¹⁰⁵ Baltık ve Kuzey Denizi bölgelerinde ekonomi, ticaret, altyapı, eğitim, çevre ve iç işlerinde AB-Rusya arasındaki işbirliğini artırmak hedeflenmektedir.

Diğer bazı Ülke Stratejisi Belgesi Tanıtıcı Program 2004–2006 gibi Avrupa Komisyonu tarafından benimsenmiş AB perspektifinden Rusya'da siyasi, ekonomik ve sosyal durumu analiz etmemizi sağlamaktadır.

AB-Rusya ilişkilerinde temel Rus belgeleri ise Avrupa Birliği Orta Vade Stratejisi (2000–2010)'dir.¹⁰⁶ Bu Strateji belgesinde, AB-Rusya ilişkilerinin stratejik karakteri, ortakların eşitliği, AB-Rusya ekonomik işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

5.2.1.2. RUSYA'YLA DÖRT TEMEL ALANDA İŞBİRLİĞİ: DÖRT ORTAK ALAN¹⁰⁷

AB- Rusya işbirliği arasındaki faaliyetlerin kademeli olarak gelişmesi AB'nin ekonomik bir topluluktan üç sütuna dayalı siyasi bir birliğe gelişimini yansıtmaktadır. 2003 Saint-Petersburg Zirvesinden beri AB Rusya arasındaki ilişkiler dört ortak alanı kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Bunlar; Ortak Ekonomik Alanı; Ortak Özgürlük, Güvenlik, Adalet alanı; Dış Güvenlik Alanı ve Araştırma, Eğitim ve Kültür Alanlarıdır. Bu tedrici genişleyen faaliyetler “dört ortak alan” vasıtasıyla yeniden gözden geçirilip ve sistematik hale getirilmiştir.

10 Mayıs 2005 yılında Moskova'daki AB-Rusya Zirvesinde dört ortak alan için yol haritası paketi benimsenmiştir.¹⁰⁸ Bu yol haritası iki taraf

¹⁰⁵ Gartner, Heinz, Hyde-Price, Andrian, Reiter, Erich, Europe's New Security Challenges, Lynne Rienner Publishers, 2001, s. 313

¹⁰⁶ AB Rusya Delegasyonu, Rusya Orta Dönem AB Stratejisi (2000-2010), http://www.delrus.ec.europa.eu/en/p_245.htm

¹⁰⁷ Road Map for the Common for common four the space, http://ec.europa.eu/external_relations/russia/docs/roadmap_economic_en.pdf

¹⁰⁸ AB Rusya Delegasyonu, http://www.delrus.ec.europa.eu/en/p_494.htm

arasındaki işbirliği kadar ortak alanların hayat geçirilmesi için AB ve Rusya tarafından yapılması gerekenleri içermektedir. Böylece iki taraf arasında orta vadede işbirliği gündemini belirlemektedir.

5.2.1.3. AB’NİN RUSYA İLE YAŞADIĞI BAZI SİYASİ SORUNLAR

AB-Rusya ilişkilerinde Kaliningrad, Baltık devletleri, Çeçenistan ve Kafkasya sıkıntılı konulardır. Kaliningrad AB’nin Doğu genişlemesinin yakınlığı ile ilgi odağı haline gelmiştir. Önemli limanları olan aşırı derecede silahlandırılmış olan Rus bölgesi Polonya ve Litvanya’ nın AB’ye girmesiyle etrafı tamamen yabancı topraklarla çevrilmiş oldu. Bunun anlamı Rusya’nın diğer tarafla bağlantısının kopması ve Kaliningrad’ ta yaşayan Rus vatandaşların Rusya’nın diğer tarafına geçmek için Şengen vizesi almak zorunda kalacağıydı. AB’nin buna bakış açısı Kaliningrad’ın kendi toprakları içerisinde tehlike kaynağı olduğu, yasadışı göç, insan kaçakçılığı ve sağlık riskleri taşıdığı şeklinde.

Seyahat düzenlemelerinde bir uzlaşmaya varılmıştır. 2003 Temmuz’undan başlamak üzere Ruslar özel seyahat belgeleriyle seyahat etmeleri imkanı sağlanmıştır. AB’nin kaygıları uyarınca TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu için Teknik Yardım) adı altında Kaliningrad ile AB bölgeleri arasında güçlendirilmiş bir işbirliği sağlanması amaçlanmıştır.¹⁰⁹

AB-Rusya ilişkilerinde ikinci problemler alan Baltık devletleridir. Litvanya Kaliningrad konusunu bir kenara koyarsak az çok problemsiz bir ülkedir. Ancak, Estonya ve Letonya Rusya’yla ilişkilerde iki zor problemle yüz yüzedir. Onlardan bir tanesi ciddi ölçüde Rus azınlığın kendi topraklarında yaşıyor olmasıdır. Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle iki kuzey Baltık ülkesi çok büyük oranda (%50 Letonya ve %40 Estonya) nüfusunun Rusça konuşan insanlardan oluşmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bağımsızlıklarını yeniden kazanmalarının ardından bu iki ülke topraklarında yaşayan her insana otomatik vatandaşlık vermeme kararı almıştır. Bu durum çok büyük oranda vatandaş

¹⁰⁹ Giguere, Sylvain, *Baltic Partnerships: Integration, Growth and Local Governance in the Baltic Sea*, OECD Publishing, 2007, s. 210

olmayan ve devletsiz insanın topraklarında yaşamasına yol açmıştır. Rusya bu uygulamayı Baltık bölgesinde yaşayan Rus azınlığın insan haklarının ihlali olarak görmekte, protesto etmektedir. Rusya Baltık ülkesi komşularına AB'nin insan hakları gereklilikleri vasıtasıyla baskı yapmaktadır.¹¹⁰ Bu konu AB için tedirgin edici olduğu ülke raporlarından anlaşılmaktadır.

Diğer kaygı verici konu Estonya ve Letonya ile sınır anlaşmalarıdır. Hiçbiri Rusya'yla antlaşmayı onaylamamıştır. Rusya bu sınır sorununda AB'den bu iki ülkeye üyelik öncesi sınır sorunlarını çözmesi konusunda baskı yapacağını ummuştur. Fakat AB bunu üyelik için bir şart olarak görmemiştir.

AB-Rusya ilişkilerinde Rusya ve AB'nin ortak komşuluğu daha çok Kafkasya'dır. Bununla ilgili kriz Çeçen savaşlarıdır. Geçmişte AB Rusya'yı çok sert şekilde eleştirmiştir. Çatışmada insan haklarına saygı duymasını ve bir siyasi çözüm bulmasını Rusya'dan istemiştir. Bu eleştirel tutum 11 Eylül olaylarından sonra azalsa da tamamıyla bitmemiştir. Bölgenin diğeriyle ilgili Rusya ve AB Dış Güvenlik Ortak Alanı çerçevesinde Rusya ve AB sınırlarıyla ilgili konularda güvenliği sağlamada özel ilgi göstereceklerdir.

5.2.2. AVRUPA BİRLİĞİ-ÇİN İLİŞKİLERİ

AB- Çin diplomatik ilişkileri Mayıs 1975'te başlamıştır. 1970'lerin sonunda Avrupa Parlamentosu (Emilio Colombo) ve Avrupa Komisyonu (Roy Jenkins) başkanları Çin'e ziyaretleri, Çin ve AT arasında Brüksel'de ticari anlaşmaların imzalanmasını içeren bir takım önemli olaylar olarak görülmektedir.¹¹¹ 1970'lerin sonu Çin'in Deng Xiaoping tarafından ekonomik reformunun ve dışı açılma politikasının gerçekleştiği yıllar olmuştur.

AB ile Çin arasındaki ikili ilişkiler 1980'ler boyunca bilimsel programlar, kalkınma, ticaret, akademik ve kültürel değişimler gibi alanlardaki işbirliğinde genişleme olmuştur. Bu dönemde en önemli gelişme Avrupa

¹¹⁰ Özkan, Emre, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Baltık Ülkelerindeki Rus Azınlıklar", Uluslar arası Hukuk ve Politika dergisi, Cilt 2, No: 6, 2006, s. 91-104

¹¹¹ Dai, Xiudian, Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making, Centre for European Union Studies, 2006, s. 5

Komisyonu delegeliğinin Pekin’de 1988’de açılması olmuştur.¹¹² Çin hükümetinin 1989’da Tiananmen Meydanında öğrenci protestolarına karşı uyguladığı baskı AT’ nun Çin’le ikili ilişkilerini dondurmasına yol açmıştır. AB’nin Çin’e karşı silah ambargosunun da olduğu bir takım yaptırımlar ABD’nin benzer tedbirleri almasına müteakip uygulamaya geçmiştir.¹¹³ Çin buna rağmen ekonomik reformlarına ve ilerlemesine devam etmiştir.

Doğrudan yabancı yatırım için Çin pazarının artan önemi AB-Çin ilişkilerinde AB’nin pragmatik hareket etmesine neden olmuştur. Tiananmen olayından üç yıl sonra AB-Çin ilişkileri Avrupa silah ambargosu kalkmamasına rağmen normalleşmiştir.¹¹⁴ Buna rağmen AB-Çin ilişkileri 1990’lardan beri iki taraf arasında yıllık zirvelerin başlamasıyla- 1998’de başladı- birbirleri arasında artan üst düzey ziyaretlerin çokluğu nedeniyle derinleşmiştir. AB ve Çin ilk defa 1994 yılında ortak kaygıları oldukları konularda yapısal bir siyasal diyalog çerçevesi oluşturmuşlardır. Avrupa Komisyonu 1995 yılında Çin-Avrupa İlişkileri üzerine “AB-Çin İlişkileri için Uzun Dönem Strateji” metni hazırlamıştır.¹¹⁵ Komisyon Uzun metinde: Avrupa Birliği’nin Çin ile ilişkilerini yeniden tekrar tanımlamasının zamanı gelmiştir. Avrupa Çin’in bölgesel, küresel, ekonomik ve siyasal etkisini yansıtan uzun vadeli bir ilişki geliştirmelidir” olduğunu iddia etmektedir.

1998 yılında Çin’le uzun dönem ilişki stratejisi oluşturduktan sonra AB ikili ilişkilerin artan boyutunun öneminin farkına varmıştır. Bu nedenle kapsamlı bir ortaklık geliştirmişlerdir.¹¹⁶

2002 yılında siyasal diyalogun çerçevesi genişletilmiştir. AB-Çin siyasal diyalogu zamanla silahsızlanmadan Asya’daki güvenlik durumuna; küresel ısınmadan yasadışı göç, insan kaçakçılığına kadar genişlemiştir.¹¹⁷

¹¹² Crossick, Stanley, Reuter, Etienne, China-EU: A Common Future, World Scientific, 2008, s. XV

¹¹³ Piening Christopher, Global Europe: The European Union in World Affairs, Lynne Rienner Publishers, 1997, s. 156

¹¹⁴ Wiessala Georg, The European Union and Asian Countries, Continuum International Publishing Group, 2002, s. 91

¹¹⁵ Commission of The European Communities, Communication of the Commission, A Long Term Policy for China-Europe Relations, 1995,

http://www.delchn.ec.europa.eu/download/com95_279en.pdf

¹¹⁶ Avrupa Komisyonu, EU Strategy towards China: Implementation of the 1998 Communication and Future Steps for a more Effective EU Policy, 15.01.2001, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0265en01.pdf

Çin Avrupa siyasetinde önemli bir yer almaktadır. Aynı şekilde AB Pekin için önemlidir. 2005'te AB Başkanlığı yapan İngiltere'de Tony Blair 8. Yıllık AB-Çin Zirvesinde Çin Başkanı Hu Jintao ile yaptığı toplantıda AB-Çin ilişkilerinin önemine vurgu yapmıştır: Çin ile AB arasında stratejik ortaklık sadece ticaret ve ekonomi için değil aynı zamanda Dünyanın karşı karşıya olduğu tüm önemli siyasal konulardaki işbirliği için önemlidir.¹¹⁸

AB-Çin ilişkileri geçen otuz yılda genelde karşılıklı saygı ve birbirine bağlılık şeklinde olumlu geçmiştir. İkili ilişkiler genelde “ver-ver ilişkisi” prensibi şeklinde olmuştur.¹¹⁹ AB, ABD ve Japonya'nın Çin'le yaşadığı bir takım problemleri olmamıştır. Örneğin, Çin-Japonya ilişkileri Japonya'nın savaş zamanı yaşadıkları acı olaylar üzerindeki tartışmaların etkisindedir. Çin-ABD ilişkileri ile ilgili Tayvan konusu her zaman hassas konu olmuştur.¹²⁰

Çin diplomasisinin önemli bir özelliği herhangi bir dünya gücünün hegemonik yapısından ziyade çok merkezli dünya düzenini desteklemektir. Özellikle bu hususta Avrupa'yla ortak yönleri vardır.¹²¹

5.2.3. AVRUPA BİRLİĞİ-ABD İLİŞKİLERİ

Tarihsel açıdan Transatlantik ilişkileri üç gereksinimden dolayı doğmuştur¹²²: Soğuk Savaş boyunca Sovyet gücünü yönetme; Okyanus ötesinden güçlü bir arabulucu tarafından Avrupalı güçleri bir çerçeve dahilinde tutma zorunluluğu ve son olarak en önemlisi Amerikan çıkarlarını kıtada koruma. Doğal olarak değişen bu ilişki hem krizlere hem de eleştirilere karşı karşıya gelmiştir. Fakat sonunda çok büyük bir zarar vermemiştir.

II. Dünya Savaşı Avrupa'nın güç merkezi olarak dünyada yerini kıtadan alarak ABD ve Sovyetler Birliği'ne vermişse de Soğuk Savaşın

¹¹⁷ Commission Country Strategy Paper, 2002,

http://ec.europa.eu/external_relations/china/csp/02_06en.pdf

¹¹⁸ EUbusiness, 15 Ağustos 2006, “Blair says strong EU-China relations ‘immensely important’ at summit”, <http://www.eubusiness.com/Trade/050905034254.vj3xhsvq>

¹¹⁹ Mandelson, Peter, The EU and China: Partnership and Responsibility in the Global, 24 Şubat 2005,

http://ec.europa.eu/commission_barroso/mandelson/speeches_articles/sppm016_en.htm

¹²⁰ Dai, s. 13

¹²¹ Haris, J, Emerging Third World Powers: China, India and Brazil, Race&Class, 46, s. 7-27

¹²² Coöx, Michael, The Trans-Atlantic Relationship in the Post-Cold War International Relations, Central European University, 2004, s. 9

merkezi Avrupa olmuştur. Avrupa'nın yukarıda da söylediğim gibi Sovyetler Birliği'ne karşı bir kalkan görevi görmüştür. Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasında ABD'nin siyasi ve ekonomik önemli katkıları vardır. Öncelikle siyasi olarak 12 Mart 1947 yılında ABD başkanı Truman "Truman Doktrini" ilan etmiştir. Doktrinin özünde ABD'nin silahlı azınlık ve dış baskılarla boyun eğmeye zorlanan özgür insanları destekleyeceğini söylemiştir.¹²³ Bu açıkça anti-komünist doktrindir. ABD hükümeti zengin Avrupa'nın Komünizmin karşısında en etkili engel olacağını anlamıştır. 4 Haziran 1947 yılında ABD devlet bakanı George Marshall Harvard Üniversitesindeki konuşmasında: Dünyada normal ekonomik düzenin yeniden oluşması için ABD ne olursa olsun yardımda bulunması mantıklı olacağını, bu olmadan sürekli bir barışın ve istikrarın gelmeyeceğini söylemiştir.¹²⁴ ABD tüm Avrupalı ülkelere ekonomik yeniden yapılandırma için planlar önermiştir. Böylece ABD Avrupalı ülkelere gerekli mali yardımı sağlamıştır. Truman Doktrini ve Marshall Planının başlamasıyla Avrupa'da Komünist yayılmacılığına karşı Batılı ülkelere öncülük etmiştir.

5.2.3.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AB-ABD İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaşın sona ermesi transatlantik ilişkilerinin boyutunu büyük ölçüde değiştirmiştir. İki rakip süper gücün iki kutuplu dünyası ortadan kalkmış; fakat gelecek için hiçbir açık alternatif gözükmemekteydi. Soğuk Savaşın Avrupa kıtasına kırk yaşattığı zararı dikkate aldığımızda Avrupa'nın geleceği ve Amerika ile bağlantıları önceden bilinemez. Soğuk Savaşın yaralarının acil şekilde iyileştirilmesi gerekmektedir.

Eski Fransa Başbakanı Michel Rocard'a göre: Soğuk Savaş dönemini üç özellik tanımlamakta ve transatlantik ilişkilere şekil vermiştir. İlk olarak iki kutupluluk¹²⁵. Bunun sonucu olarak uluslar arası siyasi alanda belirleyici roller oynamış ideolojik olarak farklı ittifaklara dünyanın katı bir şekilde

¹²³ ABD Başkanı Harry S. Truman'ın konuşması, 12 Mart 1947, The Avalon Project at Yale Law School, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/trudoc.htm>

¹²⁴ General George Marshall'ın Harvard Üniversitesindeki konuşması, 5 Haziran 1947, <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1947marshallplan1.html>

¹²⁵ Rocard, Michel, Toward a Redefinition of Transatlantic Relations, in Henry Brandon, In Search of a New World Order, The Future of US European Relations, The Brookings Institution, Washington DC, 1992, s. 37

bölünmesidir. Rakip blokların üyeleri arasındaki görüş ayrılıkları olabilmekte; fakat temel Doğu-Batı çatışmasına hiçbir etkisi olmamaktadır.

Siyasi ittifakların üstünlüğünün güçlenmesine neden olan ikinci özellik: Nükleer silahlar¹²⁶. Bu özellik caydırıcılık politikasının ana varsayımdır. Dünya barışı rakip taraflarda daha çok sofistike silahların varlığına dayanmaktaydı. Bu kırılgan denge her iki tarafı da güvenli bir uzaklıkta tutmakta etkiliydi. Aktörlerden birinin muhtemel üstünlüğünün korkusu Sovyetler Birliğini ve Batı bloğunu herhangi bir askeri çatışmadan alıkoymaktaydı.

Rocard' a göre bu dönemin üçüncü özelliği, Avrupa'nın üzerinde baskı kuran Sovyetler Birliği'nden siyasi ve askeri tehditlere cevap verebilecek daimi kurumların oluşturulmasıydı.¹²⁷ Bu da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Sovyet tehdidine karşı Batı dünyasını korumayı amaçlayan bir örgüt olarak kuruldu. Bu örgüt yalnızca askeri değil aynı zamanda siyasi fonksiyonları olan bir yapısı vardı. Çünkü siyasi ve askeri alanları ister istemez iç içe geçtiği bir dönemde oluşturulmuştu. NATO'nun siyasi ve askeri fonksiyonları arasındaki bağlantı 1990'larda Batı Avrupa'nın en büyük tehdidi olan Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra İttifakın daha fazla var olmasına bir meşruiyet sağlaması için kullanılmıştır.

Bu üç özellik Soğuk Savaş boyunca Avrupa'da siyasi konumu belirlemiştir. Barış bölünme ve Sovyetler Birliği'nin Batı'ya egemen olmasını caydırmak için Amerikan askeri gücüne güçlü bir şekilde bağlılık anlamına gelmiştir. Bazı Avrupalı hükümetler için bu durum çok zor olmuştur ve onlar mümkün olduğunca dış etkilerden bağımsız olarak kalmaya çalışmışlardır.

Transatlantik ilişkilerine yön veren yukarıda bahsedilen üç özellik Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasından sonra değişmiştir. Bu özellikler Avrupa'nın siyasi haritası üzerindeki değişiklikleri de etkilemiştir. Yeni devletlerin ortaya çıkması, eski tehditlerin ortadan kalkması ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin yeni istekleri Atlantik arasında daha eşit şekilde gücün paylaşılmasına dayanan yeni bir işbirliği geliştirme ihtiyacı oluşturmuştur.

¹²⁶ Rocard, s. 37

¹²⁷ Rocard, s. 38

Soğuk Savaşın bitmesinden sonra süper güçlerle onları müttefikleri arasındaki küresel çatışma tehdidinin yerini sosyalist sonrası devletlerde yerel çatışmalarla bağlantılı bir takım yeni tehditler almıştır. Yeni Orta ve Doğu Avrupa demokrasilerinin istikrarı Batı Avrupa'nın karşı karşıya olduğu en büyük sorundu. Buna Eski Yugoslavya'daki etnik tehditlerle baş etmek de dahildi.

Avrupa Birliği üye ülkeleri için tüm bu yeni meydan okumalarla baş etmek için dış politikada daha fazla koordinasyonu sağlayacak yeni bir yaklaşım gerekiyordu. Avrupa Politik İşbirliği'nin eski çerçevesi artık yeterli değildi. Avrupalılar değişen jeopolitik şartlarda ABD'nin Avrupa üzerinde bir güvenlik şemsiyesi sağlamakta o kadar fazla çıkarına olmayacağını anlamışlardır. Ancak Bosna savaşında ABD'nin ilk başlarda müdahale etmemesine rağmen Avrupa'nın ciddi bir adım atamaması tekrar askeri olarak Avrupa'da güvenlik açısından müdahil olmasına neden olmuştur. İki tarafta yeni dönemde bölgesel öncelikleri değişmiş ve bu bölgesel problemlerle nasıl baş edileceği konusunda farklılıklar oluşmuştur. Avrupalılar için Avrupa projesi her zamankinden daha önemliken; Amerikalılar için dünyayla bir bütün olarak ilgilenmeye başlamışlardı. Avrupalılar ilgilendikleri hususlarda ekonomik ve diplomatik araçları kullanırken; Amerikalılar sorunları çözmede sert güç kullanma yanlısıydılar. ABD dünyaya bakışında tehditler, müttefikler ve güç gibi daha geleneksel kavramlarla bakmaya devam ederken; Avrupalılar genellikle dünyaya bir takım güvenlik ikilemleri olarak görmekte, ilk önce bunların nedenlerinin anlaşılması sonra da daha detaylı araçlarla kullanarak sorunu çözmektedir.

ABD-AB ilişkileri 1990 yılında ikili arasında imzalanan Transatlantik deklarasyonla yeni bir safhaya girmiştir. Bu deklarasyonla, ABD-AB arasındaki ilişkiye uzun bir perspektif kazandırmış ve aralarındaki müzakereler için kurumsal bir çerçeve oluşturmuştur.¹²⁸ Kasım 1990 Transatlantik Deklarasyonunun sonucunda AB-ABD arasında Başkanlık Zirveleri doğmuştur. Transatlantik ilişkiler bu noktaya kadar prensip olarak ticaret ve ekonomik konular üzerinde odaklanırken Transatlantik deklarasyon AB'nin

¹²⁸ <http://www.eurunion.org/partner/transatldec.htm>

Orta ve Doğu Avrupa'nın siyasi ve ekonomik iyileştirilmesinde öncü rol oynadığını kabul etmiştir.

AB-ABD Başkanlar Zirvesi transatlantik işbirliğinin boyutunu genişleten yeni girişimlere yol açmıştır. 1995 Aralık'ında AB-ABD Madrid Zirvesinde ABD-AB "Yeni Transatlantik Gündemi" adı altındaki belgeye imza attılar.

AB-ABD zirve toplantılarının hazırlanışı ve organizasyonunun çoğu Yeni Transatlantik Gündemin içeriğini yansıtmaktadır. AB ve ABD Eski Yugoslavya ve Orta Doğu Barış Süreci gibi sorunlu konularda birlikte çalışmaktadır.

Kosova'daki müdahale iki taraf arasında uyuşmazlık çıkmıştır. NATO hareketi saldırısını yoğunlaştırdığında Avrupalı ülkelerde (Bazıları Belgrad'a tarihi bağları olan) savaşı sınırlandırma eğilimindeyken ABD en kısa zamanda askeri hareketini bitirme niyetindeydi. ABD'nin sorunları çözerken müttefiklerine karşı az hassas olması ve uluslar arası toplumu dikkate almaması Avrupa'da endişe uyandırmaktaydı.

5.2.4. AVRUPA BİRLİĞİ-JAPONYA İLİŞKİLERİ

Japonya ABD'den sonra dünya ekonomisinin ikinci sütunu olmuş stratejik ve ekonomik önem kazanmış bir ülkedir. Japonya dünyayla ilişkilerini Meiji döneminde (1868) geliştirmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı ve San Fransisko Antlaşmasından sonra (1951) Japonya egemenliğini yeniden kazanmıştır. Bu süreç bir ticaret gücü olarak dikkat çekici yükselişle hızlanmıştır.

Japonya-AB ilişkileri 90'lı yıllarda özellikle 1991 Lahey Deklarasyonundan beri yeni ve önemli boyutlar kazanmıştır. Bu ortak deklarasyon iki taraf arasındaki ilişkilerinin şeklini almıştır¹²⁹. Deklarasyon¹³⁰:

¹²⁹ Ghaussy, Saadollah, Japan and the European Union, Center for European Integration Studies, 1998, s. 5

¹³⁰ Joint Declaration on Relations between the European Community and its Members States and Japan, Lahey, 18 Temmuz 1991, http://ec.europa.eu/external_relations/japan/docs/joint_pol_decl_en.pdf

- Diyalog ve işbirliğinin amaç ve prensipleri
- Üst düzey toplantıların yapısı: AB-Japonya Zirve Toplantıları: Avrupa Konseyi başkanı, Avrupa komisyonu başkanı ve Japonya başbakanı arasındaki yıllık toplantılar. 1991 Lahey Deklarasyonundan beri toplam 17 zirve toplantısı yapılmıştır. Zirve toplantılarında; ikili ilişkilerin bir parçası olarak siyasal konular kadar ticari ve ekonomik konular da görüşülmektedir. Bir taraftan Orta Doğu barış sürecine ortak destek verilirken aynı zamanda ekonomik ve ticari bir takım konularda işbirliği kararları alınmaktadır.
- AB-Japonya Bakanlar düzeyinde toplantı: Yılda iki kez AB troykası (Dış işleri bakanları düzeyinde) ve Japonya Dış İşleri bakanı arasında yapılan toplantılar
- AB-Japonya Siyasi yöneticiler toplantısı: Yılda iki kere AB Komisyonu, AB üye ülkeler ve Japonya Dış İşleri Bakanlığından yetkililer arasındaki toplantılar.
- Çeşitli sektörel toplantılar

Lahey Deklarasyonu AB-Japonya ilişkilerinde siyasal bir boyut katmış diğer alanlarda işbirliği ihtiyacını artırmıştır.

AB ile Japonya arasında ekonomik olarak birbirine bağımlılık küresel, bölgesel ve güvenlik konularında karşılıklı çıkarı artırmıştır.

Dış politika konularında AB-Japonya işbirliği alabildiğine geniş konuyu kapsamaktadır. Siyasi uzmanlar AB-Japonya siyasi ilişkilerinin içeriğini geliştirmektedir. Uzmanlar Rusya'daki etnik çatışmalar, Asya'da güvenlik durumu gibi yüksek profilli uluslar arası konularda görüş alış verişinde bulunmaktadır. AB Troykası ve Japonya Çalışma grupları arasında Asya / Okyanusya; Orta Doğu Barış Süreci, Doğu Avrupa ve Orta Asya aynı zamanda Afrika üzerine analiz ve bilgi alış verişinde bulunulan toplantılar yapmaktadırlar.

Avrupa Birliği ile Japonya arasında siyasi işbirliği ikisi arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin daha başarılı ve uyumlu olmasını güçlendirmektedir. AB-Japonya işbirliği Avrupa ile Asya arasında yeni ortaklığın güçlenmesi için önemlidir. 1996 Asya- Avrupa Bangkok toplantısı bunu göstermiştir. Japonya ASEM toplantısının Asya tarafında sürükleyici güç olmuştur.¹³¹

Avrupa Parlamentosu dahi özellikle yıllık AB-Japonya Parlamentolar arası toplantılar sayesinde AB-Japonya ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yirmiden fazla yapılan toplantılar Japon Parlamento üyeleriyle kurulan iletişim kadar Japon karar vericiler arasında AB'nin siyasal profilinin gelişmesi sağlanmıştır.¹³²

Şimdiye kadar siyasal diyalog daha çok kendi coğrafi alanları dahilindeki konular üzerinde konsantre olmuşlardır. İki tarafta bu konularda son derece pozitif rol oynamıştır. Japonya Eski Yugoslavya'nın yeniden yapılanmasında Bosna Hersek'in yeniden yapılanması için 800 milyon dolar taahhüt etmiş ve yine Kosova'ya 200 milyon dolar yardımda bulunacağını duyurmuştur.¹³³ AB'de Kore yarımadasının silahsızlandırılması ve bölgedeki ülkelerin Asya krizinin etkileriyle baş etmeleri için yardımda bulunmuştur. (AB'nin bugüne kadarki katkısı Japonya'dan sonradır.)¹³⁴

Kore Enerji Geliştirme Örgütü'nün kurulması çok taraflı işbirliğinin iyi bir örneğidir. AB, Japonya, ABD ve Güney Kore'den oluşmaktadır. Bu örgüt Kuzey Kore'deki nükleer silahlanmanın artışı riskini azaltma ihtiyacı nedeniyle kurulmuştur. Nükleer enerjinin barışçıl yollarla kullanılmasını desteklemektedir.

2001 Aralık'ında Brüksel'de yapılan AB-Japonya zirvesinde benimsenen Faaliyet Planı AB-Japonya arasındaki siyasal işbirliğini Silahlanmanın sınırlandırılması, silahsızlanma, Çatışma önleme, barışı kurma,

¹³¹ Telo, Mario, European Union and New Regionalism, Ashgate Publishing, 2007, s. 119

¹³² Avrupa Parlamentosu, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/organes/d-jp/d-jp_meetinglist.htm

¹³³ Hook, Glenn D., Japan's International Relations: Politics, Economics and Security, Routledge, 2001, s. 276

¹³⁴ Wouters, Jan, Kronenberger, Vincent, The European Union and Conflict Prevention: Policy and Legal Aspects, Cambridge University, 2005, s. 53

insan hakları, demokrasi ve istikrar gibi barışı ve güvenlik konularını kapsayarak genişlemiştir.¹³⁵

AB-Japonya ilişkileri yeni küresel meydan okumalara karşı evrim geçirmektedir. 11 Eylül 2001 olayları hem AB'nin hem de Japonya'nın dikkatini terörizmle savaşa çekmiştir.

¹³⁵ Avrupa Komisyonu, An Action Plan for EU-Japan Cooperation, Brüksel, 2001, http://ec.europa.eu/external_relations/japan/docs/actionplan2001_en.pdf

ALTINCI BÖLÜM

6. ASKERİ GÜÇ OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ

6.1. SOĞUK SAVAŞ VE SAVUNMA BÜTÜNLEŞMESİNİ BAŞARISIZLIĞI

II. Dünya Savaşı sonrası siyasetçilerin en temel kaygısı Avrupa'da yıllardır devam eden savaşı sona erdirecek bir barışı sağlama arzusuuydu. Bu arzu Batı Avrupa ülkeleri arasında işbirliği ve entegrasyon için teşvik etmiştir.

Ortak bir Avrupa kimliği eksikliği, bazı Avrupalı devletleriyle ABD'nin değişen ve sık sık çelişen siyasi amaçları AB'nin ortak dış ve güvenlik politikası olan bir oluşum olmasını engellemiştir. Bu esnada AB'nin devam eden genişleme süreci üyeleri arasında eşitsizlikleri göz önüne sermesi konuyla ilintili teşebbüsleri zayıflatmıştır. Bu faktörler AGSP'nin en önemli patolojik kaynakları olmuştur.

Batı Avrupa ülkeleri arasında ilk savaş sonrası girişim Alman militarizminin tekrar canlanmasını engellemeye dayalı girişimlerdir. Bundan dolayı 1947 yılında Dunkirk Antlaşması İngiltere ve Fransa arasındaki karşılıklı savunma anlaşmasıdır.¹³⁶ Bir yıl sonra Benelüks ülkelerini de katarak Brüksel Antlaşması olmuştur.¹³⁷ Brüksel Antlaşması Organizasyonu üyeleri Almanya'nın saldırı ihtimaline karşı gerekli adımları atmak için anlaşmışlardır. Bu anlaşma her hangi bir imza atan devlet saldırıya uğradığında ortak kolektif savunma yükümlülüğü ile güçlendirilmiştir. Bu antlaşmayla Batı Avrupa Birliği (BAB) kurulmuştur. Diğer yandan NATO Soğuk Savaş boyunca ana güvenlik ve savunma örgütü olarak kalacak, BAB fiilen atıl bir pozisyonda duracaktır.

1948 yılının ortasında, Soğuk Savaş başlamıştı. Brüksel Antlaşmasını imzalayan devletler tarafından sağlanan koruma yeterli olmaktan uzaktı. Sonuç olarak, Antlaşmanın imzalanmasın hemen sonra ABD ve Kanada ile transatlantik ortak savunma düzenlemesi için müzakerelere başladılar. Takip

¹³⁶ Adamski, Janet, Old Europe, New Security, Ashgate Publishing, 2006 ,s. 3

¹³⁷ El-Agraa, s. 24

eden Washington Antlaşması NATO'yu kurmuştur. Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz kurucu üye olarak Ağustos 1949 yılında kurulan NATO Brüksel Antlaşmasının yerini aldı.¹³⁸

NATO'nun oluşumu Avrupa güvenliğinde ABD'nin katılımının kurumsallaşmasını anlamına gelmekteydi. NATO Batı Avrupa Birliği'nin mimarisinin belkemiğini oluşturmuştu. NATO özellikle Sovyetler Birliği'nden gelebilecek saldırılara karşı savunma birliğiydi. Sonuç olarak Batı Avrupa'daki özellikle Fransa ile Almanya arasındaki iç güvenlik problemlerini halletmedi. Batı Avrupa'nın kendi savunmalarında nasıl bir rol oynayacağını tam anlamıyla karar vermemiştir. Bu hususlar Atlantik ittifakının kurulmasından birkaç sene sonra gün yüzüne çıktı. ABD'nin Kore Savaşında masraflı bir şekilde dahil olması Amerikalı politikacıları Batı Avrupalı devletlerin kendi savunmaları için daha fazla sorumluluk almaları için ikna etti. Sonuç olarak Avrupa Savunma Topluluğu (AST) kurulması planlanmıştır. Bu Batı Avrupa'da askeri entegrasyon meydana getirmek için cesur bir adımdı. Bu plan, Almanya'nın yeniden silahlanması Avrupa siyasi kurumlarına sıkıca bağlanması avantajına sahipti.

Fakat, kendisi hassas bir husus olmasının yanında, Fransa'da sol ve sağ cenaptan gelen suçlamalar Batı Almanya'nın yeniden bir askeri güç olarak çıkması endişesi 1954 Ağustos'unda Fransa Parlamentosunda ilgili tasarının reddedilmesine ve projenin sona ermesine yol açtı.¹³⁹

AST'nun kurulmasında başarısız olunmasından sonra oluşan zorluk kısa zamanda atlatıldı. İngiltere'nin inisiyatifiyle, Batı Almanya'nın yeniden silahlanması NATO çerçevesinde 1954 yılında Batı Almanya ve İtalya'yı da dahil ederek Brüksel Antlaşmasında bir değişiklik yaparak kurulan bir Avrupa kurumu olan Batı Avrupa Birliği ile üstesinden gelinmiştir. Bu uzlaşma Avrupa'nın savunmasında NATO'nun kıtadaki pozisyonunu sağlamlaştırmıştır.

Soğuk Savaş'ın şiddetinde NATO'nun Avrupa'nın güvenliği için büyük bir sorumluluk alması doğaldı. Fransa kendi nükleer güçlerini

¹³⁸ Caşın, Mesut, Uğur Özgöker ve Halil Çolak, Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi, Nokta, 2007, s. 191

¹³⁹ İnat, Kemal, Avrupa Birliği Üzerine notlar, Nobel, 2004, s. 15

geliştirmişti ve 1966 yılında NATO'nun askeri kanadından çekilmişti. Fakat, hangi ülke ve hangi güvenlik organizasyonu ihtiyaç olduğunda Sovyetler Birliği'ni püskürtecekti. Bundan dolayı BAB 1984 yılına kadar uzun bir pinekleme dönemine girdi. Soğuk Savaş gerçekliğinde Batı Avrupa'nın tüm savunması NATO sayesinde gerçekleşmiştir. Savunma ile ilgili konular Avrupa Topluluğu yapısı dışında tartışılmıştır.

1970 yılında Avrupa Topluluğu'nun üyeleri dış politikalarının koordinasyonu için daha çok gevşek bir mekanizma olan Avrupa Politik İşbirliği'ni (API) kurdular. Bu Avrupa entegrasyonunun yüksek politikalara (Dış ve güvenlik politikası) doğru ilk ve ihtiyatlı adımıydı.¹⁴⁰

Avrupa Politik İşbirliği her ne kadar üye ülkelerin anlaştığı konularda deklarasyon konusunda başarılı olsa da; bunun dışında inisiyatif alınması enderdi.¹⁴¹ Buna rağmen bazı başarılar da sayılabilir. Özellikle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)'da söyleyebiliriz. 1973'de başlayan Doğu/ Batı müzakere süreci API mekanizmasının test edilmesine fırsatı verdi.

6.1.1. BATI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YENİDEN CANLANIŞI

1980'ler Avrupa'da entegrasyonunun temposunda bir artış olduğu kadar güvenlik konularında da bir ilerleme olduğunu göstermiştir. Bunun nedeni bazı Avrupalı ülkeler kıtanın güvenliğinde Avrupa'nın daha fazla rolünün olmasının arayışı içerisindeydiler. Sonuç olarak, 26–27 Ekim 1984'te Dış işleri ve Savunma Bakanlarının Roma Deklarasyonu ile BAB yeniden aktif hale getirilmiştir. Bu deklarasyonla birlikte BAB üyeleri ilk defa Avrupa güvenlik kimliğini tanımlamışlardır.¹⁴² 1986 yılında imzalanan Tek Senetle birlikte Avrupa Politik İşbirliği (API) Avrupa Topluluğu (AT) ile birleştirildi.

¹⁴³

Bu yeni dönemde BAB' ta önemli değişiklikler olmuştur. BAB' ın AB' ile ilişkileri dramatik şekilde değişmiştir. BAB AB'nin savunma kolu olmuştur. Diğer yandan, BAB NATO ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bir başka

¹⁴⁰ İnat, s. 15

¹⁴¹ Bretherton, s. 165,166

¹⁴² Apostolos, Tsohatzopoulos, WEU's Challenge, NATO Review, Yaz 1998: 4

¹⁴³ Özgöker, s. 243-246

değişiklik, BAB' in karakterinde farklı kategorideki ülkelere kapılarını açması oldu. Böylece Sonuç olarak, BAB' in faaliyetlerinde katılma şansı verdiği Avrupalı müttefiklere¹⁴⁴ BAB' in üye olmaya davet edildiler.

Diğer yandan NATO'nun var olma nedeni yok olmasıyla Avrupa'daki varlığı tartışılmaya başlanırken¹⁴⁵ Avrupa'da yaşanan bu yeni güvenlik kimliği oluşturma çabalarını NATO şemsiyesi altında tutmaya çalışmıştır. BAB operasyonel anlamında Avrupa güvenliğinde ne kadar sınırlı olsa da Avrupalıların artan rolü fikrini geliştirmeye yardımcı olmuştur. Bu esnada Balkanlarda yaşanan etnik çatışmalar AB'nin diplomatik müdaheleri ve bir uyumsuzluk yüzünden ABD'nin askeri gücünün vazgeçilmez olduğu görülmüştür.

BAB Avrupalı Devletlerarasında askeri düzeyde ABD olmaksızın kurumsal gelişimine de katkıda bulunmuştur. Planlama merkezi, Askeri Komite (Genel Kurmaylardan oluşmaktadır.), Askeri Delegasyon Grubu (Daimi askeri temsilciler ve daimi başkanda oluşmaktadır.) Savunma Bakanları Konsey Toplantıları BAB çatısı altında yapılmıştır. Çalışma toplantılarında, farklı üyelik statüleri minimuma indirilmişti. BAB' in çalışma prosedürün ana karakterlerinden biri birlik duygusu ve askeri ve diplomatik konularda dahil tüm düzeylerde ortak kararlara ulaşmada eşit katılımı sağlamasıydı. BAB' in deneyimi Türkiye dahil olmak üzere bazı BAB ülkeleri için gelecek Avrupa Güvenlik yapısının temel elementlerinden birini sağlamıştır.¹⁴⁶

6.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA'DA GÜVENLİK YAPISI

1990'lar NATO, BAB ve AB için Soğuk Savaş sonrası dönemin radikal şekilde değişen belirsiz ve değişen güvenlik ortamı içerisinde kendilerini yeniden tanımlamaya çabalamışlardır. En radikal değişiklik Sovyet tehdidinin yok olmasıydı. Çünkü BAB Soğuk Savaş boyunca Doğu-Batı ayrımı nedeniyle tehdit algılamasındaki farklılıklar göz ardı edilerek NATO çatısı

¹⁴⁴ Avrupalı müttefikler; Türkiye, Norveç, İzlanda, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan

¹⁴⁵ Solomon, Hussein, Challenges to Global Security, I.B. Tauris, 2007 , s. 149

¹⁴⁶ Açıkmeşe, Sinem, The Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy, Perceptions, Journal of International Affairs, Vol: 9 Mart-Mayıs, s. 7

altında hareket edilmişti. Fakat Soğuk Savaş sonrası AB kendi güvenlik kimliği ihtiyacı tartışmalarından kaçması çok zordu.¹⁴⁷ Diğer yandan Avrupa'ya güvenlik ve savunma kimliğini geliştirmesi için uygun şartlar oluşturmuştur. Avrupa güvenlik ve savunma kimliği Soğuk Savaşın sona ermesiyle ortaya çıkmamasına rağmen, Avrupa'da iki kutupluluğun kalkmasıyla yeni bir hayat bulmuştur.

1992 yılında Maastricht Antlaşması API' nin yerine Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile getirmiştir. Maastricht Antlaşmasının ikinci sütununun altında tüm dış ve güvenlik konularını kapsayan ODGP' nin oluşumunu ilan ediyordu.¹⁴⁸ ODGP' nin etkileyici bir isme sahip olmasına rağmen, nitelik bakımından API ile ODGP arasındaki fark çok azdır. Tabi ki Maastricht sonucu AB bir savunma oyuncusu olmamıştır; ancak 1950'lerden beri savunma üzerinde oluşan bir tabu yıkılmıştır. Bir süre sonra özellikle Eski Yugoslavya'daki çatışma nedeniyle, ODGP' nin gerekli askeri güçten mahrum olduğu açıkça görülmüştür.

Beklenen ortak savunma politikası gerçekleşene kadar BAB AB'nin savunma kolu olarak hizmet devam edecekti. Fakat 1990'ların başında BAB AB'nin savunma aracı olarak fonksiyonunu yerine getirecek gerekli askeri ve planlama kabiliyeti yoktu. O bir kağıt üzerinde bir örgüt olarak addediliyordu.

1990'lar BAB'ın görev ve kabiliyetleri diğer yandan NATO'nun dönüşümü aynı anda ilerliyordu. NATO Avrupa'da güvenlik düzenlemelerin zirvesine ulaşmış gibi görünüyordu. AGSK kavramı ise NATO çerçevesi içerisinde geliyordu.

Haziran 1992'de BAB'ın rolü ve görevlerini üzerine Petersberg Deklarasyonu kabul edilmiştir.¹⁴⁹ Deklarasyona göre NATO'nun görevini ortak savunma olarak teyit etmiş ve kendi operasyonlarını Petersburg Görevleri denilen barış yapma ve koruma, kriz yönetimi ve insani operasyonlarla sınırlandırmıştır. Savunma AB'nin gündeminde yer almasına rağmen Soğuk

¹⁴⁷ Peterson, John, Europe and America, Routledge, 1996, s.129

¹⁴⁸ Jan, Zielonka, Constraints, Opportunities and Choices in European Foreign Policy, Kluwer Law International, London, 1998, s. 1

¹⁴⁹ Çaşın, Mesut, Uğur Özgöker ve Halil Çolak, Avrupa Birliği, Nokta, 2007, s. 266

Savaş sonrası dönemde ortak savunma politikasında AB'nin ilerleyişi NATO'nun kurumsal üstünlüğü tarafından gölgede bırakılmıştır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası NATO'nun yeniden dizayn edilmesi için ilk teşebbüs 1991 Roma Zirvesinde “ Yeni Stratejik Konsept” Bu konsept Atlantik ittifakının gelecek faaliyetlerinin üç ana yüzünü betimlemektedir: güvenliğe daha geniş bakış, kriz yönetimi görevleri için askeri kabiliyetlerinin yeniden yapılanması ve kendi güvenlikleri açısından Avrupalı müttefiklerin daha fazla inisiyatif ve sorumluluk almasına izin verme. İkinci olarak, 1994 Brüksel Zirvesinde NATO AGSK NATO'nun ve BAB'ın dahil olduğu çok uluslu ordulararası kuvvet birlikleri (Combined Joint Task Forces- CJTF) destekleyen yeni bir proje başlattı. 1996 Berlin bakanlar toplantısında AGSK ve CJTF conceptleri daha da detaylandırılmıştır. ¹⁵⁰ NATO'nun kaynakları ve kabiliyetleri BAB'ın ABD'nin olmadığı operasyonlarda kullanabilir; ancak bu olaylara göre değişebilmektedir. Üstelik BAB'ın ittifakın kaynaklarını kullanabilmesi Kuzey Atlantik Konseyinin onayını gerektirmektedir. Bu şart maddesi Avrupa ötesindeki kriz yönetiminde NATO'nun üstünlüğünü onaylamıştır. Bu düzenlemeler Avrupa'ya dayalı savunma kimliğini güçlendirmekten ziyade BAB'ın NATO'ya askeri kabiliyet açısından bağımlılığını artırmaktadır. ¹⁵¹

NATO'nun savunma konuları üzerindeki egemenliği AB'nin ortak savunma politikaları üzerine gölge düşürmektedir. Amsterdam Antlaşması savunma alanında bazı mütevazı gelişmeler hariç hiçbir önemli değişiklik getirmemiştir. Yeni antlaşmanın en yeniliği Petersberg görevlerini ODSP sahası içerisine dahil etmesiydi. Bu görevleri yapabilmek için AB BAB'dan yararlanacaktı. Diğer bir deyişle, BAB Birliğe operasyonel kabiliyet özellikle Petersberg görevleri için erişim sağlayacaktı. Fakat bu görevler daha çok AB'nin savunmasından çok güvenliği ile ilgilidir. Amsterdam Antlaşmasının 17. maddesinde NATO'nun savunma alanında kurumsal üstünlüğünü kuvvetlendirmektedir. Üstelik Antlaşma savunma alanında NATO'nun egemenliğini artırmış ve AB'nin savunma rolünden ziyade güvenliği için uygun bir rol planlamıştır.

¹⁵⁰ Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı, Berlin, 3 Haziran 1996

¹⁵¹ Brian, White, Understanding European Foreign Policy, Palgrave, New York, 2001, s.143

Sonuç olarak, Soğuk Savaşın hemen sonrasında AB kendi savunma politikasını geliştirme fırsatı yakalamıştır. Fakat bu fırsatı 90'ların ortasından itibaren NATO'nun beklenmedik şekilde ortaya çıkışıyla kaçırmıştır. Diğer yandan İngiltere'nin ortak savunma kimliğine karşı ihtiyatlı olması bunda etkilidir.

6.2.1. ORTAK AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI'NA DOĞRU

1998'in sonuyla, Amsterdam Antlaşması onaylanmadan Avrupa'nın gündemine ortak savunma politikasının yeniden geliştirilmesi ihtimali ortaya çıktı. Bu süreç Aralık 1998'de St. Malo'da Fransa-İngiltere zirvesinde -daha sonra genellikle St. Malo süreci- AB'nin kendisinin vizyonu olan sivil güce karşı en önemli meydan okumaydı. Birbirini izleyen Avrupa Konseylerinde – Cologne, Helsinki, Feira, Nice, Laeken ve Kopenhag- Avrupa savunma politikası üzerinde ilerleme göstermiştir.¹⁵²

6.2.1.1. THE PÖRTSCHACH ZİRVESİ: İLERİYE DOĞRU BİR ADIM

Tony Blair'in 1998 Ekim'inde Avusturya'nın Pörschach şehrinde Avrupa Konseyi toplantısında savunma üzerine yaptığı konuşmada ortak savunma politikasının geliştirilmesi üzerine İngiltere'nin duruşundaki değişikliğe işaret etmekteydi. ODSP'nin mevcut durumunu kabul edilemez, zayıf ve karışıklık olarak karakterize eden İngiltere, Blair; artık İngiltere'nin eğer Avrupa savunma politikasının gelişimine NATO'yla uyumlu, politik açıdan hükümetlerarası ve askeri açıdan da güvenilir olduğu takdirde hiçbir itirazının olmadığını belirtmiştir.¹⁵³

6.2.1.2. ST. MALO DEKLERASYONU

Fransa ile İngiltere arasında Fransa'nın kuzey sahil şehri St. Malo şehrinde 3–4 Aralık 1998'de ikili arasında yapılan toplantı Avrupa savunma

¹⁵² Özgöker, Uğur, Çaşın Mesut Hakkı, Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi, s. 263

¹⁵³ Wallace Helen, Wallece William, Policy Making in the European Union, Oxford University Press, 2000, s. 487

macerası için çıkış noktasıydı. Hem Blair hem de Chirac AB'nin askeri ve siyasi kabiliyet olarak otonom olmasını savunmuşlardır. Açıklamada: "AB uluslararası krizlere karşı gelmek üzere kullanmak için güvenilir askeri güç desteği ve otonom eylem kapasitesine sahip olmalıdır." Fakat AB İttifakın tümüyle olmadığı durumlarda askeri operasyonlara karar verip ve onaylayacağı vurgulandı. Üstelik İngiliz-Fransız anlaşmasında; Avrupa savunma kimliği modernleşmiş Atlantik İttifakının canlılığına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Bazı sınırlamalara rağmen St. Malo AB'nin ortak savunma politikasının başarısı için ilk adımdı.

6.2.1.3. COLOGNA ZİRVESİ

1999 Cologne Zirvesiyle, Avrupa AGSP' nin başlangıcının otonom askeri faaliyetlerin deklarasyonu ile ilk defa ortak savunma politikasını üstlendiler. Cologne'da ortak savunma politikasının aşamalı gelişimi için detaylı çerçeve oluşturuldu. Üye ülkeler gelecek AB askeri operasyonların stratejik yönelimi, siyasi kontrolünü sağlamlaştırmak, kriz yönetiminin karar verme mekanizmalarını düzenlemek için siyasi zemini hazırladılar. Genel olarak Cologne Zirvesindeki anlaşmayla ortak savunma politikasının gelişiminde çok önemli bir kilometre taşı oldu. Oysa ki bu süreç birkaç yıl öncesine kadar düşünüleliyordu.

Aralık 1999'da Helsinki Avrupa Konseyinde AB liderleri AGSP yerine OAGSP' yi kullanmaya başlamışlardır. Dile ait bir değişikliğin dışında, AB daimi askeri ve siyasi kurumlar ve kurarak ve Temel Hedefi benimseyerek mali ve ekonomik gücüne ek olarak askeri güç eklemeye karar vermiştir. Temel Hedef¹⁵⁴ kapsamında AB liderleri AB öncülüğündeki operasyonlarda gönüllü olarak işbirliğinde anlaşmışlardır. Üye ülkeler 2003 yılından itibaren 60 gün içerisinde en az bir yıl için Petersberg görevlerini yapmaya yetenekli 50.000–60.000 kişilik askeri gücü konuşlandırmak için uzlaştılar. Fakat üye ülkeler bu sürecin Avrupa ordusunun oluşturulması anlamına gelmediğini ilan etmişlerdir. Üye ülkeler gerekli siyasi rehberlik ve askeri operasyonlar için stratejik idareyi sağlayan siyasi ve askeri birimleri oluşturmakta istekli olduklarını ilan ettiler.

¹⁵⁴ Temel Hedef kapsamında bahsedilen güçler 'Acil Müdahale Gücü' adını alacaklardır.

6.2.1.4. HELSİNKİ SONRASI GÜVENLİK VE ASKERİ BOYUT

Helsinki Zirvesi sonrası, her Avrupa Konseyi toplantısı OAGSP' nin gerçekleşmesinde daha fazla ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Haziran 1999 Feira Zirvesinde OAGSP hakkında önemli kararlar alınmıştır. İlk olarak, kriz bölgelerine gönderilmek üzere 5000 polise kadar taahhüt edilerek kriz yönetimin sivil boyutu güçlendirilmiştir. İkinci olarak, AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkeleri – Türkiye, Norveç, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya- AB'nin öncülüğündeki operasyonlarda katılımı için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Aralık 2000'de Nice Avrupa Konseyinde, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO müttefiklerin AB öncülüğündeki operasyonlara katılımı, NATO kaynaklarına ve kabiliyetlerine erişim sorununun yanı sıra OAGSP kurumsal çerçevesi ve askeri operasyonların planlama süreci çözümlenmiştir. Sonuç olarak, yeni askeri ve siyasi birimlerin ve temel hedefin gelişimi sağlanması OAGSP projesinde kağıt üzerinde olsa da ilerleme işaretlerini göstermiştir.

6.2.1.5. KOSOVA KRİZİNİN AB GÜVENLİK PERSPEKTİFİNE ETKİSİ¹⁵⁵

1999 İlkbaharında Kosova krizi ABD ve Rusyasız Avrupa'da önemli krizleri çözme konusunda hareket etmekte ciddi problemleri ortaya çıkarmıştır. Üstelik AB'nin askeri olarak tek başına hareket etme kabiliyetindeki eksiklikleri göstermiştir. Ne yazık ki Kosova krizi kadar Güneydoğu Avrupa ülkeleri için istikrar paktları AB'nin karar alma süreçlerinde birtakım noksanlıkları ortaya çıkarmıştır.¹⁵⁶

Bunun sonucunda Amsterdam Zirvesiyle, AB güvenlik kimliği rolünü güçlendirmiştir. Eski ABD Bakanı Henry Kissinger'ın Avrupa'yla konuşmak istediğimde kimi ararım? sorusu yaklaşık 20 yıl sonra kağıt üstünde olsa da resmi bir cevap bulabilirdi. Amsterdam Zirvesinde AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası için yüksek temsilci atanmasına karar verilmiştir. Tabi resmi olarak bu adımlar atılırken üye ülkeler kendi siyasi alışkanlıklarını ortak dış ve güvenlik politikasını desteklemek üzere düzenleyecekler mi? üstelik

¹⁵⁵ Caşın, s. 266

¹⁵⁶ Gartner, Heinz, Europe's New Security Challenges, Lynne Rienner, 2001, s. 114,

belki hedeflerde uzlaşmalar bile o hedefe ulaşmak için araçlarda ve yöntemlerde karşılaşılan problemleri çözebilecekler mi? ¹⁵⁷

6.3. TERÖRİZMLE SAVAŞTA AVRUPA BİRLİĞİ

AB 11 Eylül terörist saldırılarına karşı farklı bir yolla OAGSP' nı kenarda bırakacak şekilde tepki göstermiştir. ABD'ye destek için istekli ve dayanışma içerisinde olmasının dışında AB terörizme karşı ekonomi ve mali enstrümanlardan polis ve adli işbirliğine birliğin tüm politikalarıyla koordineli bir yaklaşımla yoğunlaşmıştır. AB uluslararası terörizmle savaşmak için somut önlemler düzenlerken OAGSP' nin krizde nerede duracağı tartışılmıştır. OAGSP için operasyonel rol Kuzey Atlantik Konseyinde Acil Müdahale Gücü olarak NATO'nun Bosna, Kosova ve Makedonya'daki güçlerinin yerine geçmek vardı. Bu Avrupalı liderler tarafından yeni konjonktürde eksiklik olarak görülmüştür. Aralık 2001'de Laeken Zirvesinde Avrupa savunma gücüne operasyonel hale getirilmiştir.

OAGSP terörizmle savaşta kenarda kaldığı için suçlamak haksızlık olur. Çünkü bu operasyon NATO himayesinde yapılmaktadır. AB tarafından otonom askeri faaliyet için bir kapı bırakmamaktadır.

6.4. IRAK'TA SAVAŞ: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TUTUMU

Irak kriziyle karşı karşıya kalındığında AB'nin bölünmüş vizyonu tek ve birleşmiş bir ses çıkarmayarak açıkça belli oldu. Bir tarafta 'yeni Avrupa'- İngiltere, İtalya, İspanya ve birkaç AB üyesi ülke ve çoğu doğu Avrupa ülkesi- ABD liderliğini 'eski Avrupa'ya- birkaç küçük AB ülkesi tarafından desteklenen Fransa ve Almanya- karşı tercih etmişlerdir. İngiltere Saddam Hüseyin'i ortadan kaldırmak için ABD ile operasyonlarında işbirliği yapacağını deklare etmiştir. Fransa ve Almanya böyle bir savaşta yer almakta güçlü tereddütlerini belirtmişlerdir.

İki Avrupa arasındaki ayrışma 29 Nisan 2003'te Brüksel'deki mini zirvede Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksemburg'un Avrupa savunma birliğini görüşmek için bir araya geldiklerinde daha da büyümüştür. Bu dört

¹⁵⁷ Özgöker, s. 261

ülke askeri kabiliyetleri birlikte geliştirmede çok istekli olduklarını, savunma konularında görüşlerinde uyum sağladıklarını ve ortak silah ajansı kuracaklarını belirtmişlerdir. Bu mini askeri ittifak modeli çalışmayacaktı. Çünkü İngiltere, İtalya, İspanya ve ABD'nin yanında yer alan diğer ülkeler yukarıda bahsedilen inisiyatife karşı kendi yapılarını kurmuşlardır. Bu yüzden AB iki rakip güç merkezine bölünmüştür.¹⁵⁸

Bazı Avrupalılar ABD'yi Avrupalılar arasında keskin bölünmelere karşı suçlamıştır. Yeni Avrupa'nın bölünen yapısı uluslararası ilişkilerde bir aktör olarak AB'nin imajını olumsuz etkileyecektir. Üstelik biri Bosna'da diğeri Makedonya'da polis gücü misyonu olan iki askeri operasyonu (Makedonya, Kongo) tamamlamış olan OAGSP' nin geleceği için geniş yansımaları olacaktır.

6.5. AGSP' NİN POLİTİK YAPISI VE ZAYIFLIĞI

AGSP girişim bir boşlukta meydana gelmemiştir. Tam aksine ortak dış ve güvenlik politikası olan federal bir yapıya doğru giden AB'nin evrimiyle bağlantılıdır. İlk bakışta, AB üye ülkeleri siyasi ve askeri alanlarında entegrasyona devam etmek için güçlü dürtüleri var gibi gözükmektedir. Ekonomik ve Parasal Birlikle sağlanan ekonomik bütünleşme Avrupa entegrasyonunun siyasi boyutuyla paralel gelişme göstermeksizin tabiri caizse havada asılı kalmaktadır. Uluslararası organizasyonun neofonksiyonel teorisine göre, nispeten sınırlı öneme sahip alanlarda bütünleşme gittikçe daha fazla öneme sahip alanlarda entegrasyona yönelmektedir. Son olarak dış ve güvenlik alanlarına yönelmektedir. Bununla birlikte, öngörülebilir gelecekte ortak dış ve güvenlik politikası olan bir mevcudiyete doğru AB'nin evrimi gerçekleşmesi muhtemel değildir. Dört önemli neden böyle bir gelişmeyi engellemektedir: ulusal devlet farklılığı; Avrupa'daki üç büyük gücün stratejik tercihleri (Fransa, İngiltere ve Almanya); AB'nin devam eden genişlemesi ve ABD'nin muhalefeti. Sonuç olarak, AB göze çarpan stratejik kendine yetme eksikliğini göstermektedir.¹⁵⁹ Bu nedenlerin ilkiyle başlarsak, AB üye ülkelerin vatandaşlarının sadakatleri AB'nden ziyade kendi ana ülkelerinedir. Çünkü

¹⁵⁸ BBC News, Split EU leaders find Iraq compromise, 18 Şubat 2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2775839.stm>

¹⁵⁹ Hunter, Robert E. , The European Security and Defense Policy, RAND, 2002, s. 71

onlar her şeyden önce Avrupalıdan ziyade Fransız, Danimarkalı, İspanyol'dur. Bu insanlar devletlerinin daha büyük bir siyasi organizasyonda hazmedilmesine razı değillerdir. 10 yeni üye ülkenin AB'ye girmesi eşitsizlikleri artırmıştır. Farklılıkları göz önüne getirmiş ve bütünleşme sürecini zayıflatmıştır. Bu nedenle AB içerisinde birtakım sesler Irak savaşı esnasında AB'nin kurumsal organlarını atlatarak ABD tarafını tutmak olan bazı üye ülkelerin stratejik tercihleri ihanet olarak görülmüştür. Fakat Avrupalıların kendi anavatanları olarak gördükleri bir Avrupa yoktur, bu nedenle hiç kimse bir şeye ihanetle suçlanamaz.

Ortak Avrupalı kimliğinin eksikliği ve AB içerisinde ulusal kimliklerin devam eden ağırlığı nedeniyle AB üye ülkeleri farklı ulusal çıkarlar ve farklı dış tehdit algılamalarına sahip olmaya devam edeceklerdir. Sonuç olarak, güvenlik konularında AB partnerlerinin karşılıklı dayanışma içinde oldukları düşünülmemelidir. Aslında 1995 İspanya- Kanada çekişmesinde İngiltere'nin Kanada'yı desteklemesi bunu göstermektedir. Avrupa boyunca tehdit algılamaları çok düşük seviyeden (Danimarka, İrlanda) çok yüksek seviyeye (Yunanistan) değişmektedir. Bu da AB üye ülkelerin otonom AGSP'ye bağlılığını etkilemektedir. Diğer bir değişle, güvenlik ve savunma kavramları Avrupa boyunca farklı anlamları vardır. Her bir AB üye ülkesi savunma ve güvenlik kime ve neye karşı gibi temel bir soruya farklı bir cevap vermektedir.¹⁶⁰

Diğer yandan dış ve güvenlik konularında AB üyesi ülkelerin yöntem farklılıklar göze çarpmaktadır. AB üye ülkeleri Avrupa'nın savunması ve güvenliği konusunda üç farklı pozisyon ortaya çıkarmıştır: İngiltere'nin başı çektiği Atlantikçiler; Fransa'nın başını çektiği AB savunma boyutunu destekleyenler; Tarafsız ülkeler ve Danimarka askeri savunmayı yeniden vurgulamak yerine yumuşak güvenliği tercih edenlerdir.¹⁶¹

Ulusal farklılık Avrupalı en güçlü üç devletin stratejilerinde yansımaktadır. Bu stratejiler AB'nin siyasi entegrasyonunu geliştirmekten ziyade bertaraf etmektedir. Fransa'dan başlarsak, birçok dış tepkilere karşın

¹⁶⁰ Hunter, s. 149

¹⁶¹ Özgöker, s. 442

uluslararası ağırlığını artırmak için nükleer silahlar elde etmek için çabalamaktadır. Bundan başka, Fransa Avrupa entegrasyonunu desteklemesine rağmen, AB'ni hükümetlerarası yapı içerisinde tutmak, Alman gücünü dengeleme çabası ve Avrupa'da kendisini öncü bir rolü garanti etmek istemektedir.¹⁶²

Fransa'nın müstakil uluslararası rol çabasına mukabil, İngiltere kendisini büyük güç statüsünü ABD ile özel ilişkilere büyük oranda oturtmuştur. İngiltere uluslararası gücünü artırmak için bilinçli bir şekilde ABD tarafını tutmaktadır. Sonuç olarak ABD varlığının Avrupa'da devamı ve AGSP' nin NATO'nun altında yer almasına çabalamaktadır.¹⁶³ Aynı zamanda, İngiltere ulusal egemenliğini korumak için Avrupa bütünleşmesinin ulusüstü evrimini engellemek çabasıdır. Sonuç olarak, İngiltere devam eden AB genişlemesini savunmaktadır. Yeni üyelerin katılımı ulusüstü entegrasyon tehlikesini bertaraf edeceğine inanmaktadır.

Almanya büyüyen gücünün Avrupa'nın gerisinde oluşturduğu endişelerin farkındadır. Diğer yandan Almanlar geçmişin hatıralarını hala aklından çıkarmamaktadır. Bütün bunlar Alman dış ve güvenlik politikasının oluşumunda ciddi manilere yol açmaktadır. Körfez Savaşı ve Kosova Savaşı'ndaki katılımı artı Almanya'nın Irak Savaşı'na katılımını reddetmesine göre bu maniler hala mevcuttur. Sonuç olarak, Almanya ortak dış ve güvenlik politikası olan bir mevcudiyet kurmak için AB'nin artan siyasi entegrasyonu konusunu korunur gözükmeye konusunda hala ihtiyatlıdır.

AB'nin siyasi entegrasyonu ve ortak dış ve güvenlik politikasının kuruluşu Avrupa'nın üç büyük devletinin gündeminde değildir. Bu da AGSP' nin doğasına ve rolüne ciddi sınırlamalar getirmektedir.

Bu durum küçük devletler göz önüne alındığında da farklı değildir. Bu devletler ortak dış ve güvenlik politikası olan bir entiteye çevirme kaygısından daha çok kalkınmalarını ilerletmek için AB'den kaynak elde etme arzusundadırlar. Bu yüzden devam eden genişleme süreci Avrupa entegrasyonunun federal karakterini daha fazla zayıflatmaya hizmet

¹⁶² Bonen, Preben, Towards A Common European Security and Defence Policy, Compas, s. 9

¹⁶³ Solomon, s. 151

etmektedir. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri AB'ye üye olmaya yeterli görmeyip NATO şemsiyesi altına girmeyi de önemsediler.

ABD'nin AGSP' na karşı Washington'un doğal stratejisi rakip güçlerin ortaya çıkmasını engelleyerek ABD'nin küresel liderliğini güçlendirme amacındadır. 2000 Avrupa Konseyi Nice Toplantısında AGSP'nin otonom yapıda olacağından bahsedilmekte; ancak bir Avrupa ordusu oluşturma içermemektedir. Böylece, ABD güvenlik konularında ABD'den bağımsız bir politika izlemek isteyen AB'nin evrimini engellemeye çalışmaktadır.¹⁶⁴ Sonuç olarak, ABD sistematik bir şekilde AGSP'nı NATO sınırları dahilinde tutmaya çabalamakta ve NATO'yu Avrupa savunmasında ana rol oynamasını sağlamaktadır.¹⁶⁵ Bu çerçevede, 2002 yılında kriz yönetimi için AB'nin NATO'nun varlıklarından yararlanmasına imkân veren devamlı ilişkileri kuran bir çerçevede anlaşmışlardır. “AGSP için NATO ve AB'nin Deklarasyonun da çatışmanın önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarından iki organizasyonun işbirliği için yasal bir zemin sağlamıştır. Sonuç olarak, 2003 Brüksel Avrupa Konseyi toplantısında NATO'nun rızasıyla AB'nin operasyonel karargahları NATO karargahları içerisinde tutulması onaylandı.

6.5.1. AB KONVANSİYONU VE LİZBON ANTLAŞMASI'NIN AGSP' YE ETKİSİ

AB Anayasasının hazırlanıp referanduma sunulmasından sonra Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmesi, AB'nin güvenlik ve dış politika açısından tek seslilik sağlaması açısından önemli bir hamleydi. Yalnız AB'nin hem genişleyip hem de bu kadar cesur bir derinleşme hamlesi Avrupalıları korkutmuştur. Bunun yerine daha düşük profilli bir metin üzerinde anlaşan AB üye ülkeleri 1 Ocak 2009'da yürürlüğe girmesi planlanan Lizbon antlaşmasını 13 Aralık 2007 yılında imzalamışlardır. Bu metne göre AGSP yine hükümetlerarası bir karar alma mekanizması şeklinde karar almaya devam

¹⁶⁴ Adamski, s. 3

¹⁶⁵ Gnesotto, Nicole, AB Güvenlik ve Savunma Politikası, Tasam, 2005, s. 135

edecektir. Bu kadar genişleyen bir AB'nin AGSP' de istenilen demokratik ve legal karar alabilir; fakat etkinlik açısından hayal kırıklığı oluşturur.¹⁶⁶

¹⁶⁶ EurActiv, Lizbon Antlaşması, <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/lizbon-antlasmasi>

YEDİNCİ BÖLÜM

7. KÜLTÜREL VE SOSYAL GÜÇ BAKIMINDAN AVRUPA BİRLİĞİ

7.1. AVRUPA’NIN SINIRLARI VE TÜRKİYE’Yİ DIŞLAMA SÜREÇLERİ

Bir Avrupa kültürü tanımlamak, özünde Avrupa’nın ve Avrupalılığın sınırlarını çizmektir. Sınır çizmek ise esas olarak bir içleme ve dışlama işleme yapmak demektir. Avrupa kültürünün her tanımlanışı diğer bir deyişle Avrupa’nın Avrupalılığın sınırlarının her çizilişi bazı yerleri ulusları ve halkları Avrupa’nın içine alırken diğerlerinin de dışarıda bırakmakla eşanlıdır. Avrupa kültürü üzerine yazılanlara baktığımızda Avrupa’nın sınırlarının bazen tarihsel olarak çizildiğini görürüz. Buna göre örneğin Avrupa, Kutsal Roma İmparatorluğu’nun sınırlarını dinsel olarak çizer ve Avrupa’yı Batı Hıristiyanlığı ile özdeşleştirirler. Bir başka grup ise Avrupa’ya tarihsel olarak belirlenmiş neredeyse mistik coğrafi sınırlar koyar. Coğrafi olarak tanımlanan Avrupa kimi zaman Urallar’dan Atlantik’e uzanan toprak parçası kimi zaman Atlantik’ten başlayıp İstanbul Boğazı’nda biten alandır. Tarih, din ve coğrafya gibi özsel ve değişmez kriterlerin yanı sıra daha liberal ve daha seküler Avrupalı düşünürler ise Avrupa kültürünü ekonomik politik temeller üzerinden tanımlaya gelmişlerdir. Bu liberal-seküler tanıma göre Avrupa bir değerler topluluğudur. Avrupa değerleri bir yandan demokrasi özgürlük hoşgörü gibi siyasal diğer yandan da sosyal piyasa ekonomisi gibi ekonomik değerleri kapsar. Avrupa’nın kültürel haritası hangi kıstaslar esas alınarak çizilirse çizilsin Türkiye çoğu kez bu tanımlarla çizilen Avrupa haritasının dışında bırakılmıştır.¹⁶⁷

Tarihi süreç içinde Avrupa’nın Türkiye ile ilgili dışlayıcı anlatılarının üç ana aşamadan geçtiği görülür: İlki, erken modern dönemden 19. Asrın sonlarına dek “din”in (Hıristiyanlık’ın) temel dışlama nedeni olduğu aşama ki hala tarihi kültürel etkileri Türkiye’nin AB üyeliği sürecinde gözle görülmesi

¹⁶⁷ Yılmaz, Hakan, Avrupa Haritasında Türkiye, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 3

de bilinçaltında hissedilmektedir.¹⁶⁸ İkincisi, 19. Asrın sonlarından başlayıp iki savaş arası devrede de devam eden “medeniyet”in ana dışlama sebebi olduğu aşama¹⁶⁹; sonuncu ve üçüncüsü ise, Soğuk Savaşın sonundan günümüze kadar “kültür”ün ana dışlama teması olarak belirlediği aşamadır. Bu evrim sürecinde Soğuk Savaş bir ara oluşturulmuştur; bu dönemde Sovyetlerin Batı’yı tehdit etmesinden kaynaklanan hayatta kalma dürtüsü sonucunda Avrupa’nın Türkiye’yi dışlaması geçici olarak rafa kaldırılmıştır.

Başlangıç noktası erken modern döneme götürülebilen ve 19.asrın sonlarına kadar devam eden ilk aşamada din ana dışlayıcı tema olarak belirir. Buna göre, Türklerin imansız, kafir ve İsa karşıtı oldukları için Avrupa’dan dışlanmaları gerektiği savunulmuştur. Bu ilk aşamada Hıristiyanlık dinine dayanan dışlayıcı argümanlar sıkça Türkleri Avrupa topraklarından geri püskürtmek amacını güden siyasal ve askeri bir Avrupa koalisyonu kurmak konusunda da çok aktif rol oynayan din adamları tarafından formüle edilmiştir.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında ve tüm iki savaş arasındaki dönemde dışlama kriteri dinden “medeniyet”e dönmüştür. Böylece yeni tip dışlayıcı argümanlara Türkler modern Avrupa medeniyetiyle kıyaslandığında Barbarlar olarak resmediliyor, asırlar boyunca kaba kuvvetle işgal ettikleri Avrupa topraklarında medeniyetin gelişmesine imkan tanımadıkları söyleniyordu. Balkanların Avrupa’ya nazaran geri kalmışlığına sebep olarak gösterilen “Türk Boyunduruğu” olgusu, bu fikrin en güzel örneğidir. Medeniyet temelli dışlayıcı anlatılarda Türkler, Avrupa’dan köklerinin kazınması ve çıktıkları yere, yani Orta Asya steplerine geri gönderilmesi gereken bir yabancı güç olarak tasvir edilmişlerdir.

Yirminci yüzyılın sonrasında Soğuk Savaş’ın ardından dışlayıcı görüşler “kültür” üzerine oturtulmaya başlandı. Bu Avrupa’nın sınırlarını anlatan muğlak bir kavramdı. Bun sınırlar bazen tarihi (Kutsal Roma İmparatorluğu’nun kapsadığı alanlar); bazen dini (Hıristiyanlığın kabul edildiği yerler); bazen coğrafi (Ural Dağları ile Atlantik Okyanusu arasında kalan topraklar); bazen ekonomik (Avrupa’nın refah ve zenginlik ülkeleri); bazen de

¹⁶⁸ Rogowski, Ralf, Turner, Charles, The Shape of the New Europe, Cambridge University Press, 2006, s.134

¹⁶⁹ Ham, Peter Van, European Integration and Postmodern Condition, Routledge,2001, s.213

politik sınırlara (Demokrasi, insan haklarını içeren “Avrupalı değerler”) tekabül ediyordu. Ancak nasıl tanımlanırsa tanımlansın, bu Avrupa kültürü Türkiye’yi Avrupa’nın kültürel sınırları dışında bırakacak şekilde ifade ediliyordu.

Türkiye’nin AB üyeliğine karşı olan kültür-temelli dışlayıcı görüşler, Türkiye’nin resmi aday olduğu kararının çıktığı 1999 Aralık ayındaki AB Konseyi Helsinki Zirvesinden sonra da dile getirilmeye devam etmiştir. Avrupalı önde gelen siyasetçiler üyelik için yerine getirilmesi gereken Kopenhag Kriterleri Türkiye’nin AB üyeliği için yeterli olmayacağı aynı zamanda Avrupa’nın kültürel ortamına da kolayca uyum sağlaması gerektiği de söylemişlerdir.

Türkiye ve Avrupa arasındaki kültürel algılamalar sorununu irdelemek için şu noktalardan hareket edilebilir. İlk olarak Avrupa kültürünün bitmiş değil henüz inşa edilmekte olan bir yapı olduğudur. Dolayısıyla şimdiki Avrupa Birliği sınırları içerisinde hızla genişleyen bu coğrafyada ortak bir Avrupa kültüründen bahsetmek mümkün değildir.¹⁷⁰ Türkiye kültürü, oturmuş bir kültüre eklemlenen değil bilakis henüz oluşmaya başlayan Avrupa kültürüne kendi görüşlerini ortaya koyan bir zenginlik ve güç getirecektir.¹⁷¹ Dolayısıyla, Avrupa kültürü, Avrupa nerede başlar, nerede biter? , Avrupalı kimdir? gibi sorulara farklı ve göreceli yanıtların verilmesi normaldir. Çünkü Avrupa kültürü dinamik ve değişken durumdadır.

Türkiye’nin tarihsel açıdan Avrupa sömürgesi altında yer almaması, Avrupa kültürüne meydan okuyabilmiş yegane medeniyet olması, dolayısıyla Avrupa kültürüyle etkileşim içerisinde olması Avrupa kültür tartışmalarına özgün ve farklı bir yaklaşım getirmesini güçlendirmektedir.

7.1.1. AVRUPA’NIN İSLAMA BAKIŞI AÇISINDAN “DİĞER” ANLAYIŞI

Avrupa’da kimlik olarak “diğer”i dolduran birey veya toplum Müslümanlardır. Avrupa’daki azınlık ve göçmen nüfusa baktığımızda

¹⁷⁰ Ham, s. 95

¹⁷¹ Uğur, Mehmet, Canefe, Nergis, Turkey and European Integration, Routledge, 2004, s. 141

çoğunluğu Müslümanlar oluşturmaktadır.¹⁷² Dolayısıyla Avrupa'daki Müslümanları incelerken Avrupa'nın "diğer" anlayışı da ortaya çıkacaktır.

Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında Avrupa'da ilk kontak 711 yılında İspanya'da yaşanmıştır. Yezid'e bağlı İslam ordusu Vizigotları yenmiştir. Bu zafer yaklaşık 8 yüzyıl sürmüş olan İber yarımadasına İslam hakimiyetinin başlangıcı olmuştur. Bu zafer ayrıca birleşik bir Avrupa fikrinin oluşumu ve evrimine katkıda bulunan bir süreç olmuştur.

Şu anki Avrupa bütünleşme süreci her zaman pratikte değil ama teoride olsa bile geçmişe göre sekülerdir. İslam ile Hıristiyanlık arasındaki ilişki genelde modern Batı Avrupa'da bütünleşme sürecini özelde ise üye ülkelerin iç işlerinde AB'nin oynadığı rolü etkilemektedir. Orta çağların aksine ortak bir kimliğin oluşturulması ve sınırlar boyunca siyasi otoritenin güçlendirilmesi içeride Müslüman toplumlarının içselleştirdikçe mümkündür.

Avrupa'da Müslüman-Hıristiyan toplumsal ilişkilerinin düşmanca doğasının derin kaynakları vardır. Sonuç itibariyle Avrupa'da İslam'ın ve bu itibarla farklılıkların tartışılabilmesi için geçmişe ve şu andaki mevcut duruma bakmak gerekmektedir.

Avrupa tarihi hem kıtanın sistemik yapısından devletleri hem de devlet veya imparatorlukların içinden azınlık gruplarının dışlanması örnekleri ile doludur. Her zamanki gibi nihai sonuç ya devlet içi ya da devletlerarası savaş olmuştur. 30 milyondan fazla insanın öldüğü iki Dünya savaşından sonra dayandıktan sonra Avrupalılar dışlamaktan ziyade içselleştirmeye dayalı devlet oluşturma ve kurum kurma stratejileri ihtiyacı içinde olduklarını anladılar. Günümüze kadar gelen hem derinleşen hem de genişleyen Avrupa Birliği'ni oluşturarak geçmiş yıllarda acı şekilde aldıkları dersi uyguladılar. Fakat AB ve üye ülkeler Müslüman toplumları kendi kurumlarına ve toplumlarına entegre etmek için gerekli yolları bulma gayretinde olmaları gerekmektedir.

¹⁷² Byrnes, Timothy A., Katzenstein, Peter J., Religion in an Expanding Europe, Cambridge University Press, s. 74

7.1.2. 11 EYLÜL'ÜN AVRUPA'NIN ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK ANLAYIŞINA ETKİSİ

11 Eylül tüm Dünyada olduğu gibi Avrupa için de bir milat olmuştur. Bunun öncesinde Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte ABD yeni bir yüzyılın hegemonik temellerini atmaya başlamıştır. Bu temellerin akademik ayağında Samuel Huntington, Fukuyama gibi akademisyenler hazırlayıcı tezler öne sürmüşlerdir. Samuel Huntington, Dünyanın artık kültürler arası çatışma içerisinde olacağını söylerken; Fukuyama ise artık liberal demokratik düzenin galip geldiğini ve artık tek geçerli, hakim düzen olduğunu iddia etmiştir. Fakat Avrupa'nın ortasında yaşanan etnik ve dini çatışma ve savaş dalgası yeni dönemde her şeyin toz pembe olmadığını göstermiştir. 11 Eylül ise Avrupa'da milliyetçilik, yabancı düşmanlığının fikriyattan fiiliyata geçtiğini görmekteyiz. Özellikle Avrupa'da ikinci din durumunda olan İslam dinine mensup olan bireylerin yaşadıkları topluma entegre ol(a)madıklarını görülmektedir. Tabi bunun tek taraflı bir nedeni olması mümkün değildir. Bu hem çoğunluk toplumunun farklı kültürler karşısındaki hazımsızlığı, tarihsel bilinçaltındaki birikimin dışavurumu olurken diğer yandan azınlık durumundaki kültürün hakim kültüre uyum sağlamaktaki zorluğu olabilir.

Mesela Avrupa'ya göç eden Müslümanların İslamı anlama ve yaşama biçimini ele alırsak farklı coğrafyadan göç edip Avrupa göç edenler Müslümanlardan bir bölümü İslam'ın katı bir yorumunu yapmakta yaşadığı toplumla arasında katı duvarlar örmektedir. Sadece farklı din veya kültürü benimsemiş bireyleri bırakın iletişim kurmayı yok edilmesi gerektiğini ve onlarla “ cihat” adı altında savaşılması gerektiğini söylemektedir. Bu grup neyse ki çok azdır ama etkilidir. Madrid ve Londra patlamaları, Hollanda'da Van Gogh'un öldürülmesi medyanın İslam'ı indirgemeci bir anlayışla ve kasti olarak İslam'ın sadece bir tek bu yüzüyle göstermektedir. Dolayısıyla İslam'ın bu şekilde portreleşmesi çoğunluk kültüründe bir tepkiye ve kutuplaşmaya neden olmaktadır. Diğer bir grup ise; İslam'ın yaşadığı farklı ve hakim kültürle birlikte barış içerisinde yaşabileceğini, İslam'ın temel prensiplerinin demokratik bir düzenle çatışmasının mümkün olmadığını söylemektedirler. Bu grup çoğunluk olmasına rağmen sesleri fazla duyulmamaktadır. İlk gruba bakarsak radikal bir anlayış içerisinde. Bulunduğu toplum ve kültürünü

olduğu gibi kabul etmek yerine değiştirmek istemektedir. Bunun için şiddete bile başvurabilmektedir. Dolayısıyla bu durum Avrupa'nın seküler düzenini olumsuz etkilemekte toplumda kutuplaşmalara, gettolaşmaya ve dışlanmaya neden olmaktadır. Bu durum Avrupa'da çok kültürlülüğü destekleyenleri zor durumda bırakmakta diğer yandan aşırı milliyetçiliği kamçulamaktadır. 11 Eylül sonrası Avrupa'da yaşanan Madrid ve Londra patlamaları ve faillerinin Müslüman olması bu Müslümanların odak olduğu yabancı düşmanlığını artırmaktadır. Avrupa'da dini konularda en özgürlükçü olan ülkelerden bir olan İngiltere'de devletin dini konularda hiçbir politikası ve müdahalesi yokken 11 Eylül ve bilhassa Temmuz 2005 Londra saldırılarından sonra bu durum değişmeye başlamıştır. Özellikle Arap topraklarında yetişmiş El Kaide bağlantılı imamlar endişe kaynağı olmuştur. Bu durum Avrupa'nın yüzyıllar süren savaşlardan sonra insan hakları, çok kültürlülük ve hukukun üstünlüğü üzerine kurduğu Avrupa bütünleşmesinin karşısındaki en ciddi sorunlardan biridir.

Tablo15: Avrupa'da Müslüman Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı

Avrupa'da Müslüman Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı			
Ülke	Müslüman Nüfus Oranı	Toplam Nüfus	Müslüman Nüfus
Fransa	8.5%	64,107,812	6,000,000
Hollanda	5.0%	16,341,925	850,000
Avusturya	4.8%	8,169,929	400,000
İsviçre	4.3%	7,301,994	315,000
Almanya	4.0%	82,515,988	3,300,000
İsveç	3.9%	9,006,405	351,250
Belçika	3.8%	10,445,852	400,000
Andorra	3.6%	71,000	2,600
İspanya	3.0%	44,108,530	1,350,000
İngiltere	2.8%	59,834,300	1,615,526
Norveç	2.5%	4,593,041	150,000
Danimarka	2.0%	5,415,978	100,000
İtalya	1.5%	58,462,375	1,000,000
Lüksemburg	1.5%	448,569	6,000
İrlanda	0.8%	4,239,848	32,539
Portekiz	0.1%	10,084,245	10,000
Finlandiya	0.4%	5,293,545	20,000
İzlanda	0.3%	300,000	800

Kaynak: The Economist, Nisan 3, 2003

Avrupa çok kültürlülüğü barışçıl bir şekilde farklı kültürleri dönüştürmeden bir arada idare etmekle karşı karşıyadır. Avrupa Birliği'ne aday olan laik ve Müslüman Türkiye Avrupa'nın karşısındaki bu engeli aşmada yardım edebilir. Türkiye'nin Osmanlı mirasıyla almış olduğu engin deneyim sayesinde Avrupa'yla yüzyıllar boyunca yaşanmış kültürel, ekonomik ve siyasi etkileşim bu meydan okumanın karşısında en büyük avantajdır¹⁷³. Avrupa'nın ise Türkiye olmak üzere farklı kültürdeki toplumları onları asimile etmeden içleştirmenin yolunu bulmalıdır. Euro-İslam gibi İslam'ın sekülerleştirilmesi ve batı kültür yapısına uygun hale getirilip hadım edilmesi gibi sosyal projeler Müslümanları yaşadığı topluma uyumlu olmaktan ziyade huzursuzluk ve uzlaşma sağlanmasını engellemektedir.¹⁷⁴ Açıkçası hem azınlık olan Müslümanlar hem de hakim kültür arasında güven bunalımı yaşamaktadır. Avrupa'nın Türkiye'nin üyeliği karşısında takındığı ikilikli tavır bu güven bunalımını daha da artırmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliği Türkiye'nin modern İslam ülkesi olduğunu göstereceği gibi Avrupa'nın farklı dini inançları olan bireyleri dışlayan bir Hıristiyan toplumundan oluşan siyasi birlik olmadığını gösterecektir. Bu aynı zamanda Avrupa'nın özelde Türkiye'nin adaylığı genelde farklı dini inançlara karşı tavrı karşısında hayat bulan propaganda imkânı bulan radikal görüşlerin seslerinin kısılmasına neden olacaktır. Ancak Avrupa'nın hala Türkiye'nin üyeliği sürecinde beyaz adamın yükümlülüğü gibi sosyal mühendislik yapma çabası içerisindedir. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac Aralık 2003'te Türkiye'nin adaylığının kabulü ve müzakerelerin başlaması kararı alındıktan sonra yaptığı " Türkiye'nin Avrupalı olabilmesi için AB müktesebatını kabul etmesi yeterli değildir. Kültürel devrim de yapması gerekir"¹⁷⁵ açıklaması belki bireysel bir açıklama olarak kabul edilebilir; ancak bu görüşün AB'nin adaylık sürecinde diğer adaylarla kıyasladığımızda takındığı tavırla paralellik içerisinde olduğu görülmektedir.

AB farklı kültürleri hangi kimlik şemsiyesi altında tutacaktır?¹⁷⁶ AB'nin bu meydan okumaya karşı ortak bir kimliği var mıdır? Avrupalılar ne

¹⁷³ Gürdoğan, Nafiz, Türkiye küçük, Avrupa büyük vatan, Yeni Şafak, 12 Mayıs 2002

¹⁷⁴ Uğur, Canefe, s. 141-142

¹⁷⁵ Brand, Constant, 5 Ekim 2005, Turkey needs a cultural revolution to join the EU, Associated Press, <http://www.nysun.com/foreign/chirac-turkey-needs-a-cultural-revolution-to-join/21042/>

¹⁷⁶ Miles, Robert, Thranhardt, Dietrich, Migration and European Integration: The Dynamics of Inclusion and Exclusion, Fairleigh Dickinson University Press, s. 37-50

kadar kendilerinin seküler olduklarını söyleseler de ne kadar etnik olmayan temelde toplumlar olduklarını söyleseler de ismi Muhammet veya Ayşe olan onlar Almanya doğumlu ve ana dili Almanca olsa da Alman olamamaktır.¹⁷⁷ Bu durum Müslümanları kapalı gettolaşan bir azınlık toplumuna dönüştürmektedir. Türkiye'nin AB üyeliği olsun veya olmasın İslam dini Avrupa'nın bir parçası olarak kalmaya devam edecektir. Bunu göz ardı etmesi mümkün değildir. Özellikle Avrupa'nın ortasında bir Bosna trajedisi yaşanmış ve hala uzun vadeli bir çözüm bulunamamışken bu sorun AB'nin küresel gücünün turnosol kağıdı niteliğindedir.¹⁷⁸ Çünkü Bosna Avrupa'nın küçültülmüş hali gibidir. Birçok etnik ve dini sınıftan olmak üzere farklı kitleler bir arada yaşamaktadır. AB, bu farklılığı eritmeden dışlamadan bir arada yaşama formülünü geliştirmesi Avrupa'nın kimliksel bunalımını büyük ölçüde çözeceği gibi, yol ayrımındaki AB'nin vizyonunu dabüyütecektir. AB; Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezini çürütmek istiyorsa tüm tarafların bu sorunu düşük düzeyde Hıristiyan-İslam anlayışı retoriğinden ziyade sorun çözücü yollara girmesi gerekmektedir.¹⁷⁹

Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesi Avrupa'da geniş bir tartışmaya neden olmuştur. Bu da göstermektedir ki Türkiye'den ziyade AB bir "bölünmüş ülke" (Torn country) konumundadır. Çünkü AB kültürel kimliğinin daha ne olduğuna, AB'nin sınırlarının ortak miras olan Batı medeniyeti ve Hıristiyanlıkla mı yoksa liberalizm, evrensel insan hakları, demokrasi ve çok kültürlülükle mi? çizeceği konusunda bölünmüş durumdadır.¹⁸⁰

Avrupa Birliği'nin uluslararası alandaki konumu Türkiye'nin Avrupa bütünleşmesindeki durumu belirleyecektir.¹⁸¹ AB'nin küresel gücü burada yatmaktadır. Çünkü AB her zaman yumuşak gücüyle (Çok kültürlülük, insan hakları, hukukun üstünlüğü) dünyada sesini duyurmuştur.¹⁸² Bu meydan okuma AB için turnosol kağıdı görevini görecektir. Ayrıca Türkiye'nin Osmanlı'dan aldığı kadim kültür anlayışı ve birikimi, yine Osmanlı'nın çok kültürlü bir

¹⁷⁷ Yılmaz, Adem, "AB'nin temel problemleri", Küresel Güçler, Küre, 2005, s. 152

¹⁷⁸ Ham, s. 214

¹⁷⁹ Byrnes, s. 72

¹⁸⁰ Byrnes, s. 74

¹⁸¹ Griffiths, Richard T., Özdemir, Durmuş, Turkey and The EU Enlargement, İstanbul Bilgi University Press, İstanbul, 2004

¹⁸² Vogler, John, The European Union as a Global Actor, Routledge, 2006, s. 37

imparatorluk anlayışıyla farklı din, dil, ırktan insanları bir arada idare etmesi Avrupa için bir fırsattır. Avrupa'nın hala başta Balkanlarda yaşadığı etnik ve dini çatışmalar, AB üye ülkelerinde yaşayan azınlık Müslümanların marjinalleşmesine ve dışlanmasına bir çözüm getirememesi Türkiye'nin üyeliği büyük bir zenginlik getirecek AB'nin "diğer"le köprü kurmasını sağlayacaktır.¹⁸³ Çok kültürlülüğün gerçek manada Avrupa'da içselleşmesi AB'yi uluslararası sorunlarda küresel bir oyuncu ve güç haline getirecektir.

7.1.3. AVRUPA KİMLİĞİ: TÜRKİYE ÜYELİĞİNİN ETKİSİ

Belli gruplar, Türkiye'nin AB'ye katılımı olduğunda Avrupalılık kavramının büyük ölçüde zarar göreceğini iddia etmektedir. Mesela AB'de Türkiye'ye Hayır Deklarasyonunda muhalifler Türkiye'nin Doğuya ait olduğunu Avrupalı değil İslam ülkesi olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddiaya göre Türkiye Avrupalı değildir. Fakat Avrupalı kimdir ?, Avrupa nerededir?

Açıkçası orta çağ perspektifinden bakarsak, Türkler Avrupa'nın bir toprak parçasında yaşasalar da Onlar Avrupa'da yaşadığı benimsenemez. Avrupalılar Avrupalılıkta çelişmektedir. Türkler Avrupa kimliğinin şekil almasında 'diğer'in rolünü almaktadır.

Coğrafi olarak Avrupa olarak öyle bir yer yoktur. Avrupa Avrasya kıtasının Arap veya Hindistan gibi büyük yarımadalarından birisidir. Eski zamanların Avrupa'sına baktığımızda Yunan veya Roma medeniyetleri kendilerini Avrupa medeniyeti olarak değerlendirmediklerini görülmektedir. Fakat Akdeniz kimliği o zamanı kuşatmıştır. Aynı bakış açısıyla ne Hıristiyanlık ne de Yahudilik Avrupa'da doğmamıştır. Kavramsal olarak, Avrupa'da siyasal ve farklı bir medeniyet kimliği kazanma İslam'ın yükselişiyle birlikte gelmiştir. İslam orduları Avrupa'nın Hıristiyanlarını İber yarımadasından kuşatmış onları Akdenizin kuzeyine hapsedmiştir. Bu umutsuzlukta ortak dava için toplanan bu insanlar ortak düşmanın karşısında ortak özelliklerini ortaya çıkarmışlardır.

Birçok Roma ve Avrupa şehrinin yok olmasıyla sonuçlanan Orta Asya steplerinden saldırılar yüzünden bir noktada toplanmalar geçici olması

¹⁸³ Ham, s. 213

nedeniyle medeniyetsel bir başkaldırıya yol açmamıştır. Diğer yandan saldıran kabileler işgal ettikleri topraklarda karışmışlardır. Buna rağmen Barbar saldırıları hafızalarda hala tazedir. Müslüman saldırıları bu saldırılarla tanımlanmıştır. Türklerin ortaya çıkışı Avrupa'daki sıkışmış insanları daha da geriye çekilmeye zorlamıştır. İstanbul'un fethi gerçekten büyük bir şok yaşatmıştır.

Balkanları kontrol eden Osmanlılar Akdenizde egemenlik sağlayarak Karadenizi Osmanlı gölüne çevirmişlerdir. Osmanlı öyle bir askeri güce sahip olmuştur ki ona karşı birleşmeksizin savaşmak imkansız hale gelmiştir. Bu dönemde Osmanlıların Balkanlardan, Akdenizden ve Karadenizden artan baskılarla Avrupalıları sıkıştırmıştır. Bu Hıristiyan milletler denizleri tek çıkış noktası görmüşlerdir. Bu nedenle Osmanlılar Keşifleri hızlandırmıştır.

Kısaca, Türkler, Avrupa kimliğinin oluşumunda özel bir rol oynamıştır. Hıristiyan Avrupa kendisini Türk tehdidiyle tanımlamıştır.¹⁸⁴ Fakat büyük savaşların olduğu zamanlarda bile Türkler Avrupa sisteminin bir parçasıydı. Osmanlı Devleti her zaman Avrupa güç dengesinin bir parçasıydı. Osmanlı padişahları kendilerini Avrupalı olarak görüyorlardı. Padişahlar kendilerine İslam'ın ve Doğu Roma'nın sultanı olarak hitap edilirdi. Çin, Hindistan ve Latin Amerika'ya karşın Türkler de Avrupalılık fikri vardı. Üstelik Osmanlılar kendi geleceklerini Orta Asya veya Orta Doğu'da değil Avrupa'da görmüşlerdir. Ne Orta çağlarda ne de daha sonra Türkler arasında Avrupa karşıtlığı duygusu olmamıştır. Bu bakımdan Türklerin Avrupa kimliğinin antitezi olduğu fikri kabul edilebilir olsa da söz konusu olan Avrupa kimliği bugünün standartlarına dayanmayan, kabul edilemez ve eski Orta çağların prensiplerine dayanmaktadır. Zayıf adalet duygusu, dinsel bağınazlık, çatışma kaynaklı siyaset anlayışı yüzyıllar boyunca daha da kötüleşmiştir. Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi, Reform, Renosans, Dünya savaşları, modernleşme tüm bu süreçler Avrupa ve Avrupalılık kavramları üzerinde yoğun etkisi vardır. Türkler bilinçaltında Avrupalılık anlayışında 'diğer' olarak hala görülse de bugünkü Avrupa'yı temsil eden değerler ve prensipler dinsel farklılık ve çatışma kültürü değildir. Liberalizm, demokrasi, bireysel haklar,

¹⁸⁴ Uğur, Mehmet, Canefe, Nergis, Turkey and European Integration, Routledge, 2004, s. 127

kadın ve çocuk haklarıdır. Bu bakış açısından baktığımızda 21. yüzyıldaki Avrupa ile Orta çağ Avrupası arasında derin bir uçurum vardır. Orta Çağ Avrupa'sı yalnızca modern Avrupa'nın oluşumunda bir safhadır. İdealize edilmemelidir. Eski Avrupa Yeni Avrupa'nın dostu değil düşmanıdır. Geçmişe dönüş bugünün feda edilmesidir. Avrupa'nın günümüzdeki aşamaya gelmesi devamlı surette yenilenme sürecidir. Avrupa'nın bugünkü şekline ulaşan evrimi değerlerini sorgulamasıdır. Fransız Devrimi monarşi ile cumhuriyet arasındaki çatışmanın sonucudur. Burjuva ile aristokrasi, kapitalizmi ile komünizm, Katoliklik ile Protestanlık, otoriterlik ile demokrasi, ırkçılık ile eşitçilik arasındaki mücadeleler Avrupa'nın kendi eski ilkelerini yeniden değerlendirmiş ve her mücadeleden sonra yeni ilkeler kazanmış; faşizm, ırkçılık ve soykırım gibi badireleri atlatmıştır. Diğer büyük çatışmanın şimdi zamanıdır. Avrupa hangi ilkeleri göre oluşacaktır? Geçmişin terk edilmiş dinsel bağnazlık üzerine mi yoksa 21. yüzyılın modern değerleri üzerine mi kuracaktır? Üstelik Türkleri ve Müslümanlı kucaklayan bir Avrupa geçmişin yüklerine karşı özgürleşecektir. Türklerin AB'ye dahil edilmesi Avrupalılık tanımının 'diğer' üzerine değil bilakis daha fazla yapıcı değerler üzerine olacaktır.¹⁸⁵ Bu değerler insan hakları, kazancın eşit paylaşımı, özgürlük, demokrasi ve liberal ekonomi olmalıdır. Türkiye'nin AB'ye katılıp katılmamasına göre Avrupa bu geçmişin yükünden kurtulmadan güçlü olamaz. Avrupa Haçlı Seferleri, dini çatışmalardan sekülerizmle; monarşiden toplumsal hareketlerle; Faşizm ve Nazizimden dünya savaşlarıyla kurtulmuştur. Medeniyetler arası savaştan yüzyıllarca 'diğer' olarak gördüğü gücü kabul ederek engel olabilir.¹⁸⁶

AB her yeni üyeyle güçlü bir Avrupa'ya doğru gitmektedir. Fakat Türkleri ve Müslümanları dışlayan her genişleme Orta Çağ Avrupa'sını tekrar canlandırmaktır.

¹⁸⁵ Laçiner, Sedat, Özcan, Mehmet, Bal, İhsan, European Union with Turkey, USAK, 2005, s.

19

¹⁸⁶ Vogler, s. 56

7.2. HIRİSTİYANLIĞIN AVRUPA BİRLİĞİ ÜZERİNDE ETKİSİ

En önemli kültürel unsurlardan biri olan din modern Avrupa politikasına önemli biçimde şekil vermiştir. Birçok ülkedeki devletle kilise arasındaki resmi bağlantılar siyasi kurumları dini sembollere ve siyasi yapıyı kilise etkisine açmışlardır.¹⁸⁷ Üstelik Avrupa'daki parti sistemleri Reform ve Fransız devrimine dayanan dini tartışmaların işaretlerini taşımaktadır.¹⁸⁸ Bu dini partiler birçoğu isimlerinde 'Hıristiyan' adını kullanmakta, dini prensiplerle uyumlu politikalarını sürdürmektedir. Hem sol hem de sağ aşırı sol partilere karşıdır. Sonuç olarak dini ilişki ve pratik hala bireysel oy seçiminde güçlü bir göstergedir.

Tarihsel olarak dinin Avrupa politikasındaki rolü fazla vurgulanmasa da bütünleşmeyi kolaylaştırıcı rolünün olduğu söylenmektedir. Karl Deutsch ortak Protestan bağlılığının İngiltere'nin ulusal birleşimini kolaylaştırdığı söylemiştir.¹⁸⁹ 1950'lerde Avrupa bütünleşmesi Konrad Adenauer, Robert Schuman ve Alcide de Gasperi gibi dindar Katoliklerce yürütülen Hıristiyan Demokratik Proje olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁹⁰ Avrupa Birliği savaş sonrası bütünleşme yıllarında ekonomik bir topluluk olabilir. Fakat din özellikle Katoliklik açık şekilde bağlantılıdır. Ayriyeten, tek Avrupa federasyonu isteyen Katolik uluslarla; pragmatik şekilde egemen devletler arasında yakın işbirliği isteyen daha sonra Avrupa bütünleşmesine katılan İngiltere, Danimarka, Finlandiya, İsveç gibi Protestan ülkeler büyük bir bölünme yaşamıştır.¹⁹¹ Protestan ülkeler hala elit ve halk katında zaman zaman yükselen tarihi 'Katolik Avrupa' güvensizliğinin dahil olduğu tarihsel ve siyasi nedenlerden dolayı egemenliği devretme konusunda tereddütlüdür.¹⁹² Diğer yandan Katolik kilisesi Avrupa Birliği'ni ve genişlemesini desteklemiştir.

¹⁸⁷ Monsma, Stephen V. Ve Christopher Soper, *The Challenge of Pluralism: Church and State in Five Democracies*, Rowman and Littlefield, 1997, s. 27

¹⁸⁸ Broughton, David and Mark Donovan, *Changing Party Systems in Western Europe*, Continuum International Publishing, 1999, s. 180

¹⁸⁹ Nelsen, Brent F., *Christianity and Public Support for the European Union: A Multivariate Analysis*, 2001, s. 3

¹⁹⁰ Fogerty, Michael P., *Christian Democracy in Western Europe: 1820-1953*, Routledge&Kegan Paul, s. 55

¹⁹¹ George, Stephen, *Awkward Partner: Britain in the European Community*, Oxford, 1998, s.

78

¹⁹² Spiering, M., *Britain in Europe*, Rodopi, 1988, s. 16

Katoliklik orta çağlarda Papa'nın ruhani liderliği altında Hıristiyan birliği aramaktaydı. Bugün ise Katolik görüşü tamamen farklıdır. Kilise Avrupa'yı siyasi otorite altında birleştirmekten ziyade ruhani liderliği altında birleştirmeye ilgilenebilir. ¹⁹³Fakat Kilise öğretileri Katolik liderlere ve vatandaşlara yön vermekte, Avrupa Birliği bütünleşmesini bir bakıma Hıristiyan değerlerini savunarak desteklemektedir. ¹⁹⁴ Protestanlık' ın Avrupa Birliği hakkında kuşkuculuğu anlaşılabilir. Hıristiyanlık evrenselci bir din olabilir; fakat on altıncı yüzyıl olayları Protestanların Hıristiyan birliğini anlayışlarına şekil vermiştir. Katolik dini ve siyasi hegemonyasına karşı mücadele Reform hareketinin ulus devlete güvenini güçlendirirken enternasyonal Katolikliğe güvensizliğe yol açmıştır. Bu yüzden Protestan anlayışında ulusal egemenlik ile din arasında bir bağa yol açmıştır. Sekülerleşmenin yoğun bir şekilde yaşanmasına rağmen kültürel Protestanlık kendi dini liderlerinin bütünleşmeyi desteklemesine rağmen ¹⁹⁵ Kuzey Avrupalıları Avrupa'nın merkezi hükümetlerinin bütünleşme çabalarına karşın ulusal egemenliği korumak istemişlerdir.

7.2.1. AVRUPA ANAYASASINDA HIRİSTİYANLIK TARTIŞMALARI

Eski Fransa Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing başkanlığında Avrupa Birliği'nin ilk anayasası hazırlanmıştır. 6 Şubat 2003 yılında anayasanın ilk 15 taslak maddesi açıklanmıştır. Bunlar üye ülkelerin ulusal kimliğine ve insan hakları kadar sosyal adalet ve çevre konularını içermekteydi. ¹⁹⁶ Fakat ne tanrı ne de dinden bahsetmiyordu. Alman, İtalyan, Polonyalı ve Slovak delegeler "Tanrı" ve Avrupa'nın Hıristiyan mirası ifadelerinin eklenmesi desteklemişlerdir. Fransa, İspanya ve Hollanda gibi daha seküler ülkeler buna karşı çıkmışlardır.

¹⁹³ Nelsen, s. 4

¹⁹⁴ Vatikan, II. Special Assembly for Europe, 1999, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_19071999_europe-instrlabor_en.html

¹⁹⁵ Carey, George, The millennium and the soul of Europe, 22 Ağustos 2000, <http://www.archbishopofcanterbury.org/speeches/990327.htm>

¹⁹⁶ BBC, "God missing from EU constitution", 6 Şubat 2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2734345.stm>

Özellikle dini muhafazakar gruplardan ve Vatikan'dan Tanrı ve Hıristiyanlığın anayasada yer alması ve kabul edilmesi için güçlü baskı kurmuşlardır. Bu gibi referansların dahil edilmemesi Müslüman nüfusun hassasiyetleri nedeniyle olabilir.

Mevcut tüm Avrupa Birliği üye ülkelerin vatandaşları kendilerini Hıristiyanlık ortak paydasında tanımlamaktadır. Çoğu devletle kilisenin ayrılığı prensibini uygulamaktadır. Çoğunun yine Hıristiyanlık mirası kendi anayasalarında atıf yapılmamıştır. Özellikle yeni katılan AB üyeleri (Polonya başı çekmiştir.) AB anayasasının bir yerinde Hıristiyan değerlerine dahil edilmesini istemiştir.¹⁹⁷

Fransa'nın başı çektiği seküler bir geleneğe sahip olan ülkeler AB anayasasında dine referans yapma ihtiyacının ötesinde çoğulcu modern Avrupa iddiasında bulunmuşlardır. Bazı politikacılar Hıristiyanlık değerlerine referans gelecekte Türkiye gibi çoğunluğu Müslüman olan ülkeleri AB genişleme sürecinde daha zor duruma getireceğini söylemişlerdir.¹⁹⁸

7.3. AVRUPA'DA ETNİK ÇATIŞMALAR

Dünya çok hızlı değişmekle birlikte günümüzde yüz yüze kaldığımız azınlık hakları ve kimliklerin çok etnikli devletler içerisinde korunması ve desteklenmesi, devletlerin toprak bütünlüğünü korurken kendi kaderlerini tayin etme talepleriyle uzlaştırma gibi bazı temel konular yüz- yüz elli yıl boyunca uzmanlarca uğraşılmaktadır. Bu konular Avusturya Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının tarih sahnesinden çıkmalarının en önemli nedenlerinden biridir. İki büyük savaş arasında Büyük güçler ve daha sonra Milletler Cemiyeti bazı ulusların self determinasyon ve çok etnikli devletlerde yaşayan azınlıkları koruma istekleri tatmin etmeye çalışmıştır. Fakat bu istekleri karşılamak için çok az uzlaşmış uluslararası standart vardır ve bunlar da güç politikası sayesinde zayıflatılmıştır. Azınlık hakları ve self determinasyon

¹⁹⁷ DW-World.de, "God's Place in the EU Constitution Continues to Divide, 03,10,2003, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,985271,00.html>

¹⁹⁸ Journal of Turkish Weekly, Christian Values: New EU Membership Criteria for Turkey?, <http://www.turkishweekly.net/news.php?id=38880>

kötüye kullanmaya açık şeylerdir. Hitler'in yayılmacı planları için meşruiyet sağlaması buna örnektir.¹⁹⁹

Etnik çatışma günümüzde Avrupa'da geniş ölçekte şiddetin ana kaynaklarından biridir. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra iki kutuplu güç sisteminde dondurulmuş olarak kalan sorunlar gün yüzüne çıkmıştır. Özellikle baskıcı komünist sistem altında yaşayan devletlerin (Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Eski Yugoslavya) dönüşümlerinde yaşadığı bir takım sorunlar iç etnik çatışmalara neden olmuştur. Milliyetçilik ön plana çıkmış yeni ortaya çıkan devletlerin devlet kurmalarında önemli bir parça olmuşlardır. Etnik çatışmalar başlangıçta siyasi seviyede çok küçük grupların aşırılıkları yüzünden başlamaktadır. Etnik çatışmalar bir bakıma kaçınılmazdır. Bazı politikacılar psikolojik karışıklıklar ve geçiş dönemini iktidara geçmek için bir fırsat olarak kullanmışlardır. Bir etnik grubun etnik veya ulusal kimliğini yeniden kurarken gayet kabul edilebilir olurken diğer yandan istenmeyen etkilere neden olabilmektedir. Tarihsel nedenlerden dolayı bir grubun etnik veya ulusal açıdan canlanması diğer gruplar tarafından kuşku ve güvensizlik içerisinde bakabilmektedir. Bu şartlar altında bir takım politikaları savunmak bazı öngörülemeyen hasımlıklara provoke edebilir. Bazı liderler bilerek bu hasımlıkları körükleme arayışına girmektedir. Uzun yılların mağduriyet hissiyatıyla diğer gruplar suçlu olarak tanımlanabilmektedir. Eğer günah keçisi oluşturma diğer grupların çıkarlarına zarar verme ve onları dışlamayla sonuçlanırsa sonrasında büyük ölçüde büyük ölçekli şiddete yol açmaktadır.²⁰⁰ Trajik olayların kaynağı olan etnik ve ulusal kartlar Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa kıtasında görülmüştür. Özellikle Yugoslavya'nın çöküşü ve parçalanması esnasında yukarıdaki bahsedilen tanımlamalar yaşanmıştır.

Doğu Avrupa'da 1990'larda yaşanan dönüşüm milliyetçi rekabeti körüklemiş ve etnik ve sivil savaflara yol açmıştır. Milliyetçi hareketler özellikle eski Yugoslavya'da ortaya çıkmaya başlamıştır. Sırp, Hırvatlar ve

¹⁹⁹ Stoel, Max van der, CSCE High Commissioner on National Minorities, to the Fourth International PIOOM Symposium: "Ethnic Conflicts and Human Rights Violations in Europe", Leiden, Hollanda, 25 Haziran 1993, s. 2

²⁰⁰ Stoel, Max van der, CSCE High Commissioner on National Minorities, to the Fourth International PIOOM Symposium: "Ethnic Conflicts and Human Rights Violations in Europe", Leiden, Hollanda, 25 Haziran 1993, s. 3

Bosnalılar arasında kanlı savaşların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milliyetçiliğin yükselişi ve miliyetçi hareketler sosyalizmin çökmesinden sonra devlet gücünü ele geçirme fırsatını yakalamışlardır. Komünizm sonrası dönemde milliyetçiliğin patlaması olarak nitelendirebiliriz. Yeni devletlerin doğuşunun coşkusu ulusal kimliğin öne çıkmasıyla birlikte “diğer” insanların haklarına saygısızlığı da beraberinde getirmiştir. Bazı eski komünist blok ülkelerinde şiddetli çatışmalar ve iç etnik gerilimlere yol açmıştır.²⁰¹

7.3.1. BALKANLARDA ETNİK ÇATIŞMALAR

Milliyetçi ayaklanmalar Yugoslavya'nın 1989 yılında parçalanmasıyla başlamıştır. 1991 yılında Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu yeni konjonktür Bosna Hersek'te yaşayan Sırp ve Hırvatların dahil olduğu etnik gruplar arasında ayrılıkçı savaşa neden olmuştur.

Birkaç yıl sonra Kosova'daki Arnavutlar Yugoslavya'dan bağımsızlığı için oy verdiler. 1998 yılında Yugoslavya Başkanı Miloseviç Arnavutlara karşı etnik temizlik için Kosova'ya orduyu göndermiştir. Yalnızca iki hafta içerisinde 250.000'den fazla Arnavut mülteci Kosova'dan Makedonya'ya geçmiştir. Batılı ülkeler ve özellikle NATO müzakerelerin tıkanmasıyla 1999 yılında 78 gün süren bombalama harekatı yapmıştır. Bombalamanın ardından Yugoslav güçleri Kosova'dan çekilmiş ve Kosova BM barışı koruma idaresi altında kalmıştır.

Sırp lar geri çekildikten ve Slobodan Miloseviç tutuklanmasından sonra Arnavut milliyetçiliği bölgede istikrarın en güçlü tehdidi olmuştur. Kosova'daki başarılarında cesaret alan Arnavutlar Makedonya'da Şubat 2001'de silahlı çatışmaları başlatmışlardır. Mayıs 2001'in sonunda Makedonya Eski Büyükelçisi Christopher Hill: “Arnavut ayrılıkçılar Kosova müdahalesini yanlış anladılar. Arnavutlar yalnızca Makedon ordusuna karşı değil aynı zamanda NATO ordusuna karşıdır.” demiştir.²⁰² Bu açıklama bölgede batı politikasını açıkça göstermiştir. Avrupalı ve Amerikalı yetkililerin barış

²⁰¹ Stoel, Max van der, International conference on “Facing Ethnic Conflicts”, Bonn, Almanya, 14 Aralık 2000

²⁰² Morrison, James, Supporting Macedonia, Journal Washington Times, 30 Mayıs 2001

çabaları sonucunda Ağustosta Arnavut gerillalarının silah bırakmasıyla olaylar büyümeden engellenmiştir.

Günümüzde Güney Balkanlar bölgesindeki ülkeler barış, istikrar, demokrasi ve ekonomik refah arayışı içerisinde. Geçmişten gelen milliyetçi fikirleri yok etmek için uğraşmaktadır. Ekonomik yardım, savunma bağları, siyasi ilişkiler ve Batılı kurumlara katılma perspektifi verilmesi bu ülkelerde yüksek beklentiler oluşturmuştur. Yayılmacılık ve ulusal gurur artık savaşları ve işgalleri bir yüzyıl öncesi gibi provoke etmemektedir.

Kosova'nın nihai statüsü konusunda yürütülen görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır. BM'nin özel temsilcisi Martti Ahtisaari Kosova için sınırları tanımlanmış bir bağımsızlık formülü öneren rapor sunmuştur. Kosovalı Arnavutlarla ABD ve bazı AB ülkelerinin desteklediği bu plan Sırp ve Rusya'nın şiddetli muhalefeti ile karşılaşmıştır. BM nezdinde yürütülen görüşmelerden sonuç alınamaması sonrası 17 Şubat 2008 yılında Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir.

Diğer yandan çok etnikli, çok dinli nüfus yapısına sahip olan Bosna-Hersek'te Dayton Antlaşmasından sonra başarılı olduğu söylenemez. Etnik gruplara ait olan insanlar yeni devletle işbirliği olma konusunda istekli değildirler ve genellikle kendi etnik gruplarıyla birleşme istegindedirler. Bosna-Hersek'te Hırvatlar ve Sırp lar kendi bölgelerinin ayrılmasını ve Hırvatistan ve Sırbistan'la birleşmesini tercih etmektedir.

7.4. AVRUPA KÜLTÜREL KİMLİĞİ

Avrupalı kimliği ile ilgili çoğu tartışmanın çıkış noktası, politik toplumun bütünlüğünü garanti altına alabilecek, eylemlerine yol gösterecek ve politik topluma meşruluk ve anlam kazandıracak değerler birliğine ve referanslara ihtiyaç duyduğu fikridir.

1989'da Doğu Avrupa'da Komünizmin yıkılması ve 1992'de Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin kurulması birçok alanda Avrupa Toplumu'nu yeni ve daha güçlü yetkilerle donatmıştır (Örneğin, Dışişleri alanı, güvenlik ve savunma). Ayrıca iki eski ve önemli soru yeniden akıllara

takılmaya başlamıştır: AB sınırlarının ve vatandaşlarının gözündeki Birlik'in politik meşruluğunun tanımlanması- bütün Avrupalıları birleştiren ve Topluluğu bir arada tutan bir “yapıştırıcı” olması.²⁰³

1992'de Maastricht Antlaşması ile ekonomik birlik anlayışına, kültürel, sosyal ve siyasal boyutlar eklenerek 'birlik' kavramı genişletilmiştir. Antlaşmanın 151. maddesinde, 'Birlik, üye ülkelerin kültürlerinin gelişmesine katkıda bulunacak, bir yandan da milli ve bölgesel farklılıklarına saygı duyacak, aynı zamanda ortak kültürel mirası ön plana çıkaracaktır.' denilmiştir.²⁰⁴ Maddenin devamında Avrupa birliği inisiyatiflerinin, üye ülkeler arasında işbirliği kurulmasını teşvik edecek şekilde kullanılacağından ve gerekirse birliğin, üye ülkelerin kültürel faaliyetlerini destekleyip, ihtiyaçlarını karşılayacağından söz edilmiştir. Asıl amaç, 'Avrupa Kültür Alanı'nın yaratılmasını teşvik etmek olarak ortaya konulmuştur.

Şimdiye kadar AB'nin kimliği çoğunlukla politik olarak tanımlanmıştır. Antlaşmalara göre AB, “özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı ve temel haklar ile hukukun üstünlüğü” ilkeleri üzerine kuruldu. Eğer bu ilkeleri herhangi bir üye ülke ciddi bir şekilde ihlal etme tehlikesi varsa, o ülkenin üyelik haklarının bir kısmı askıya alınabilir.²⁰⁵ “Çeşitlilik içinde Birlik” ilkesiyle ilintili olarak, Birlik, “ortak kültürel mirasını öne çıkarırken” sahip olduğu kültür çeşitliliğini de teşvik etmektedir.²⁰⁶

Yeni bir üyenin katılımına atıfta bulunularak yapılan tanımda, herhangi bir “Avrupa devleti” üyelik için başvurabilir denirken, “Avrupa”nın sınırları tarif dışı bırakılmıştır.²⁰⁷ Buna ek olarak aday ülkenin oturmuş ve

²⁰³ Euractiv, AB'nin değerleri ve kimliği, <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/avrupali-degerleri-ve-kimligi>

²⁰⁴ AB, Maastricht Antlaşması, http://europa.eu/eur-lex/en/treaties/dat/EU_consol.pdf

²⁰⁵ Euractiv, Austria's Haider affair gave the EU an 'emergency brake', 11 Haziran 2006, <http://www.euractiv.com/en/future-eu/austria-haider-affair-gave-eu-emergency-brake/article-151443>

²⁰⁶ AB Kurucu Antlaşma, http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/dat/12002E/pdf/12002E_EN.pdf, Madde 151.

²⁰⁷ AB Kurucu Antlaşma, http://europa.eu/eur-lex/en/treaties/dat/EU_consol.pdf, Madde 49

demokratik kurumlara sahip olması, işleyen bir pazar ekonomisi ve yeterli idari yapılara sahip olmalıdır.²⁰⁸

Yine de bazı politikacılar ve gözlemciler göre AB'nin geçerliliği daha fazla olan güçlü bir kimliğe ihtiyacı var. Anayasa Antlaşması'nın üzerinde yürütülen çalışmalar sırasında ortaya çıkan temel anlaşmazlıklar ise antlaşma metninin giriş bölümünde “Tanrı” veya “Hıristiyanlık” kavramlarına atıfta bulunulması yerine şimdi “Avrupa'nın dini mirası” kavramının ('Religious inheritance' (dini miras)) kullanılması çevresinde yoğunlaşmıştır.

AB üyesi ülkelerin farklı tarihleri, farklı siyasi, ekonomik ve toplumsal kültürleri vardır. Ortak gibi görünen tek alan, dinî kültür, yani Hıristiyanlıktır. Bu nedenle, Avrupa kimliğinin Hıristiyanlık üzerine kurulması gerektiğini düşünenler bulunmaktadır. Hıristiyanlık inancının, Avrupalılık ruhunun temelini oluşturduğu gerçektir. Hıristiyanlık, bir “kültür” veya “bilinç” olarak dinsiz ya da ateist Avrupalılarda bile mevcuttur.

Bu düşünce doğrultusunda, Avrupa Anayasasının taslak çalışmalarında, Hıristiyanlığa referans verilmesi gündeme gelmiştir. Papa II. Jean Paul'un “Hıristiyanlığın farklı farklı ülkelerin tarih ve kültürlerine katkısı, ortak hazinenin bir parçasıdır ve anayasada yer alması gereği de işte bu nedenle mantıklıdır”²⁰⁹ şeklindeki sözleri uzun süre tartışılmıştır. Laiklik tartışmalarına da sebep olan bu konu, laiklik taraftarlarının baskın gelmesi ile sonuçlanmıştır. Böylece Anayasada herhangi bir din ya da inanca referans yapılmamıştır.

Türkiye'nin olası AB üyeliğinin yanında küreselleşme ve göçle ilgili sorunlar da kimlik tartışmasının bir parçası haline gelmiş durumdadır.

AB'nin en önemli kültür programı Culture 2000'dir. Avrupa parlemontosu tarafından 5 Eylül 2001'de alınan kararlar arasında yer alan 'Culture 2000' programı ise beş yıllık (2000-2004) bir programdır. Programda kültür, 'İnsanların kimliklerini oluşturmak için yaslandıkları dayanak noktası,' olarak tanımlanmış, Parlamentonun görevinin ise ortak bir kültürel taban, bir

²⁰⁸ Avrupa Konseyi, Kopenhag, 21-22 Haziran 1993, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72921.pdf, s. 14

²⁰⁹ Altınbaş, Deniz, Avrupa Kimliği, ASAM Stratejik Öngörü, Ekim 2006, s. 15

Avrupa toplumu alanı oluşturmak, yurttaşların bu alana ait oldukları duygusunu artırmak olduğu belirtilmiştir.²¹⁰

Program aracılığıyla, Avrupalılar için ortak bir kültürel alan yaratılmasını teşvik etmek, sanatsal ve edebi yaratımları geliştirmek, Avrupa tarihi ve kültürü hakkında bilgileri yaymak, tanıtmak, uluslararası dağıtımlarını sağlamak, kültürel miras alanlarını geliştirmek, üye devletle arasında kültürel diyalogları ve sosyal entegrasyonu güçlendirmek gibi amaçlar güdülmektedir. Kültür alanında Avrupa ve dünya pazarlarına yönelik gelişmelerin sağlanabilmesi için sektör çalışanlarının, endüstrinin gereklilerini karşılayabilecek şekilde yönlendirilmeleri, Avrupa ve dünya pazarlarında rekabet eden ürünler oluşturabilmeleri için bilgi, yetenek ve becerilerini artıracak şekilde eğitilmeleri hedeflenmiştir. Artistik ve ticari değer açısından yüksek ürünler üretilmesi için yeni teknolojilerin özellikle dijital teknolojilerin uygulanması konusunda eğitim verilmesi öngörülmüştür. Bunun temel nedeni de teknolojik gelişmelerden geri kalmayıp, dünya pazarında ekonomik liderliği elinde bulunduran Amerika ve Japonya gibi iki devletle rekabet edebilecek Avrupalı işgücünü yaratmaktır. Desteklenecek kültürel projelerin, uluslararası markette rekabet edebilecek potansiyele sahip olmalarına dikkat edilmektedir. Sanatçıların, kültürel ürünlerin, sektör çalışanlarının ve gerçekleştirilen kültürel aktivitelerin serbest dolaşım prensibi sayesinde, bütün üye devletleri kapsayan geniş bir pazara hitap etmeleri, Avrupa kültürünün erişilebilirliğini, ekonomik getirilerini artırmakta ve de taşıdıkları anlamların içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

²¹⁰ EU Culture 2000, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l29006.htm>

SONUÇ

Bir küresel güç olan Avrupa Birliği Soğuk Savaş sonrası yeni bir döneme girmiştir. İki kutuplu dünyanın sona erdiği dolayısıyla iki kutup arasındaki sınırların ortadan kalktığı bir dönem yaşanmıştır. Güç kavramı da bu yeni konjoktüre göre değişmiştir. Soğuk Savaş döneminde devletlerin askeri ve nükleer açıdan öncelikli olarak ön plana çıkarken; Soğuk Savaş döneminden sonra siyasi sınırların ortadan kalktığı gibi ekonomik sınırlar da ortadan kalkmıştır. Bu nedenle ekonomik ve finansal açıdan etkili olmak askeri veya nükleer güç olmadan da güçlü olunabileceğini göstermiştir. Tabi ki bunun sınırları vardır. Avrupa Birliği özellikle ekonomik bütünleşmede yakaladığı başarıyı siyasi ve askeri bütünleşmede henüz gösterememiştir. Dolayısıyla kendisini güçlü olduğu alanlarda küresel etkisini göstermek ve artırmak istemektedir. Avrupa Birliği özellikle bir Kantçı dünya barışı istemektedir. Dünya düzeninin çok taraflı ve uluslar arası hukuka dayanması gerektiğini savunmaktadır. Avrupa Birliği kendisini bir sivil güç olarak görmektedir. Dünyada yaşanan ekonomik, siyasi küreselleşme devletleri eskisinden daha fazla birbirine bağımlı hale getirmiştir.

Avrupa Birliği'ne tarihsel açıdan baktığımızda I. ve II. Dünya savaşlarının kıtaya vermiş olduğu büyük zararlar sonucu kıtadaki Avrupa ülkeleri dünya hegemonyasının ABD ve Sovyetler Birliği'ne geçmesiyle dünya sahnesinde küresel güç kaybı yaşamışlardır. Avrupa Projesi bir bakıma kıtanın tekrar küresel bir güç olma iddiasıdır. ABD o zamanki konjoktürede Batı Avrupa'yı Sovyetler Birliği'nin nüfuzundan kurtarmak için hem siyasi hem de ekonomik açıdan bu projeyi desteklemiştir. Sovyetler Birliği bu projeyi kendisine karşı bir proje olarak görmüş, soğuk bakmıştır. Avrupa Birliği ekonomik olarak bütünleşmede en üst seviyeye gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası konjoktürün değişmesiyle ve bütünleşmenin sonraki evresi olması nedeniyle siyasi ve güvenlik boyutu bakımından bütünleşmeye geçmiştir. Son Avrupa Anayasası, referandumda Fransa ve Hollanda'nın reddetmesiyle başarısızlığa uğramış ve rafa kaldırılmıştır. Son olarak Lizbon Antlaşması Avrupalı liderler tarafından kabul edilmesine rağmen İrlanda'nın referandumda reddetmesi Avrupa'nın siyasi bütünleşmesinde sancılı bir dönemin beklediğini ve siyasi

güçlerini devletlerin ulusüstü bir kuruma devretmekte temkinli olduklarını göstermektedir.

Avrupa Birliği güvenlik açısından ekonomik bütünleşmedeki başarısını henüz gösterememiştir. Savaş sonrası Avrupa'da bütünleşme çalışmaları başlangıcında Savunma alanında da teşebbüsler olmuş, ancak devletlerin savaştan yeni çıkmış olması nedenleriyle ve özellikle Fransa'nın Almanya'dan yeniden silahlandırılmasından endişe etmesi sonucu kısa sürede savunma alanında yetkilerini devretmekte çekinceli davranmışlardır. Soğuk Savaş sonrası kıtada iki kutuplu dünyanın gölgesinde kalmış etnik ve dini çatışmalar gün yüzüne çıkmıştır. Avrupa Birliği'nin bu çatışmalar karşısında çaresiz kalması ve yapıcı bir adım atamaması güvenlik alanında da bütünleşme çabalarını artırmıştır. Avrupa Birliği'ni kuran Maastricht Antlaşması Birliğe güvenlik boyutunu da katmıştır. Ancak Birlik olarak Avrupa'nın ulusal çıkarlardan öte tek ses olması yeni genişlemelerle daha da zorlaşmıştır. Avrupa Birliği'nin 2004 ve 2007 genişlemeleri güvenlik alanında tek sesliği şimdilik imkansız hale getirmiştir. Özellikle Irak Savaşında başta Fransa ve Almanya'nın savaş karşıtı olması, diğer yandan İngiltere'nin önderliğinde Birliğe yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri savaşa destek vermiştir. Diğer yandan Avrupa Birliği yakın çevresinde güvenlik açısından etkili olmaya başlamıştır.

Avrupa Birliği'nin küresel aktörlerle ekonomik ilişkileri son derece etkilidir. Birliğin Soğuk Savaş sonrası yaşanan ekonomik ve finansal küreselleşme karşısında ortak pazarı ve parayı gerçekleştirmeleri ticari ilişkilerinde etkili olmuştur. Avrupa Birliği'nin ABD ekonomisiyle ticari faaliyetleri dünya ticaretinin yarısını teşkil etmektedir. Rusya'yla özellikle dünyada önem kazanan enerji alanında ekonomik ve ticari işbirliği bu büyük pazarın Dünya'ya entegre olmasında yardımcı olmuştur.

Avrupa Birliği'nin küresel aktörlerle siyasi ilişkilerine baktığımızda tam anlamıyla bir kurumsallaşma ve her kurumuyla ilişki halinde olduğunu görmekteyiz. Her yıl yapılan Avrupa Birliği ile ABD, Japonya, Rusya ve Çin arasında zirveler ilişkiler açısından önem arz etmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu bu ülkelerde delegelik açarak bir nevi günlük ilişkileri

yürütmektedir. Avrupa Parlamentosu bu ülkelerin parlamentolarıyla irtibat halindedir. Ayrıca yapılan anlaşmalarla ilişkiler bir çerçeveye oturtularak kısa ve orta vadede hedefler ortaya konmuştur.

Avrupa Birliği kültürel açıdan bir arayış içerisindedir. Avrupa'nın siyasi sınırları kadar kültürel sınırları da henüz netleşmemiştir. Bu bakımdan Türkiye'nin AB üyeliği Avrupa'nın kimliksel arayışının bir turnosol kağıdı işlevi görecektir. Avrupa II. Dünya Savaşından sonra yaşamış olduğu travma geçmişte yapmış olduğu hataları tekrarlamamak için yeni bir adım atmıştır. Milliyetçiliğin Avrupa'da hiçbir tarafa yarar sağlamadığı görülmüş, belli alanlarda devletlerin ortak çıkarda birleşmelerine karar verilmiştir. Bu bakımdan Avrupa Birliği'nin temellerinin atılması kıtada yüzyıllardır yaşanan savaşların artık önüne geçilmesi açısından önemlidir. Avrupa Soğuk Savaş sonrasında yine böyle bir durumla karşı karşıyadır. Yaşanan etnik ve dinsel çatışmalar, Batı ile İslam arasında oluşturulmaya çalışılan düşmanlık ortamında Avrupa'nın tavrı önemlidir. Avrupa Birliği benimsemiş olduğu demokrasi, hukukun üstünlüğü, çok kültürlülük gibi değerleri pratik olarak değil her koşulda sahiplenmesi bir küresel aktör için artı bir değerdir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği bütünleşme süreci henüz tamamlanmamış bir projedir. Ekonomik anlamda yaşadığı başarıyı siyasi, güvenlik ve kültürel anlamda henüz başaramamıştır. Diğer yandan Avrupa Birliği dinamik şekilde değişen koşullar karşısında yeni radikal adımlar atabilir. Avrupa Birliği'nin 1950'lerden günümüze bu hale gelmesi tarihinde hep savaş görmüş bu kıta için olağanüstü bir durumdur. Avrupa Birliği'nin küresel anlamda siyasi ve güvenlik açısından değişen uluslar arası sisteme yeni katkılar yapacağı kesindir. Kendisini bir sivil güç olarak gören, askeri gücün yerine diplomasiye, çok taraflılığa ve ortak uluslar arası bir hukuk sistemi içerisinde olunması gerektiği savunan Avrupa Birliği dünyamızda gittikçe artan şiddet ve savaşa karşı yeni bir alternatif yol gösterebilir. Bununla bağlantılı olarak Avrupa Birliği zamanla siyasi ve askeri bakımdan geliştikçe yeni araştırılması gereken konular da çıkacaktır.

EKLER:**EK 1: AB- ÇİN İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ**

1975	Mayıs	İlk Avrupa Komisyon üyesi Sir Christopher Soames'in Çin'e ziyaretinden sonra iki taraf arasında diplomatik ilişkilerin kurulması
1978	3 Nisan	Ortak Komitenin oluşturulduğu Brüksel'de bir ticaret anlaşması imzalandı.
1979	Ocak	E. Colombo Çin'e ziyaret eden ilk Avrupa Parlamentosu başkanı oldu.
	Şubat	Roy Jenkins Çin'e ziyaret eden ilk Komisyon başkanı oldu. O Deng Xiaoping ile görüştü.
	18 Temmuz	Tekstil ticareti üzerine AT-Çin arasında ilk anlaşma imzalandı.
1980	16-19 Haziran	Strasburg'ta Ulusal Halklar Kongresi'nin ve AP'nu delegeleri arasında ilk parlamentolar arası toplantı yapıldı.
1983		AT ve Çin ilk Bilim ve Teknoloji işbirliği programına başladılar.
1984		Avrupa Siyasal İşbirliği kapsamında bakanlar düzeyinde ilk siyasal müzakereler gerçekleşti.
		AT İşletme eğitimi ve yerel gelişim gibi alanları kapsayan Çin'deki projelerle ilgili ilk defa işbirliği sağlandı.
1987		AT Çin'deki STK gelişimi faaliyetlerine ilk defa ortak destek verdi.
1988	4 Ekim	Pekin'de Avrupa Komisyonu Delegasyonu açıldı.
1989	Haziran	4 Haziran Tian An Men Meydanı olaylarına tepki olarak AT Çin ile ilişkilerini dondurdu. Silah ambargosunun da dahil olduğu bir takım yaptırımlar getirdi.
1990	Ekim	Konsey ve AP Çin ile ikili ilişkilerin yeniden tedrici bir şekilde kurulmasına karar verdi.
1991		İlk defa Avrupa Komisyonu Tibetli mültecilere yardımda bulundu.
1992		AT-Çin ilişkileri büyük ölçüde normalleşti. Fakat Silah ambargosu kalkmadı.
	Haziran	AT Çin'le çevresel işbirliğini başlattı.
1993	Ekim	Hong Kong'ta Avrupa Komisyonu Ofisi açıldı.
1994		AB-Çin Enerji Diyalogu oluşturuldu.
	Haziran	AB ile Çin arasında yeni bir siyasal diyalog açıldı.
1995	15 Temmuz	Avrupa Komisyonu Çin üzerine ilk yayını basdı. "Çin-Avrupa İlişkileri Uzun Dönem için Politika"
1996	Ocak	İnsan Hakları Konuları üzerine özel bir diyalog oluşturuldu.
	1-2 Mart	Çin ve AB ilk Asya-Avrupa Toplantısında aktif katılımcı oldular.
1997		Bilgi Toplumu üzerine diyalog başlatıldı.
		AB-Çin Akademik Ağ başlatıldı.

	23 Ekim	AB-Çin'in insan hakları üzerine diyalogu, İlkbahar 1996'da kesintiye uğramıştı, yeniden başladı.
1998	25 Mart	Avrupa Komisyonu "Çin'le Kapsamlı Ortaklık Kurma" adı altında bir kitap bastı.
	2 Nisan	İlk AB-Çin Zirvesi Londra'da yapıldı.
	22 Aralık	Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği üzerine anlaşma imzalandı.
	21 Aralık	2. AB-Çin zirvesi Pekin'de yapıldı.
2000	19 Mayıs	Çin AB ile ikili pazara giriş anlaşmasını tamamladı. Bu Çin'in DTÖ'ne giriş süreci için önemli bir mihenk taşı oldu.
	11 Temmuz	Zhu Rongji Brüksel'de Komisyonu ziyaret eden ilk Çin başbakanı oldu.
	13 Ekim	AB-Çin arasında Yasadışı Göç ve İnsan Kaçakçılığı üzerine Brüksel'de ilk defa yüksek düzeyde görüşmeler başladı.
	24 Ekim	3. AB-Çin zirvesi Pekin'de yapıldı.
2001	15 Mayıs	Avrupa Komisyonu "AB Çin Stratejisi" adında kitap bastı.
	5 Eylül	4. AB-Çin Zirvesi Brüksel'de yapıldı.
	17 Eylül	Yeni AB-Çin Bilgi Toplumu Çalışma Grubu başlatıldı.
	11 Aralık	Çin DTÖ'nün 143. üyesi oldu.
2002	1 Mart	Avrupa Komisyonu 2002-2006 Çin Strateji metnini oluşturdu.
	Nisan	AB ve Çin birkaç düzeyde düzenli toplantılar ve düzenli bir siyasal diyalog oluşturulması konusunda anlaşılabilir. (AB Dış İşleri Bakanları Troykası, Bölgesel yöneticiler)
	24 Eylül	5. AB-Çin Zirvesi Kopenhag'ta yapıldı.
	6 Aralık	AB-Çin Deniz ulaşımı anlaşmasını imzaladı.
2003		Eğitim, İnsan kaynakları gelişimi ve Kültür üzerine diyalog başlatıldı.
	10 Mart	AB Tayvan'da Avrupa Ekonomik ve Ticaret Ofisi kurdu.
	13 Ekim	Çin AB üzerine ilk siyasal metni açıkladı
	30 Ekim	6. AB-Çin Zirvesi Pekin'de yapıldı.
2004		2004 Çin'de Avrupa Yılı ilan edildi.
	Mart	AB Çin'in en büyük ticari partneri oldu. Çin AB'nin en büyük ikinci partneri oldu.
	8 Aralık	7. AB-Çin Zirvesi Lahey'de yapıldı.
2005	Şubat	İlk AB-Çin Mali Diyalog toplantısı yapıldı.
	5 Eylül	8. AB-Çin Zirvesi Pekin'de yapıldı.
	20 Aralık	İlk AB-Çin Stratejik Diyalogu Londra'da yapıldı.
2006	15 Mayıs	AB-Çin Bölgesel İşbirliği diyalogu başlatıldı.
	9 Eylül	9. AB-Çin Zirvesi Helsinki'de yapıldı.
2007	16-18 Ocak	Komisyon üyesi Ferrero-Waldner Çin'i ziyaret etti.

EK 2: AB-JAPONYA İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ

1959		Belçika'daki Japonya Büyükelçisi Üç Avrupa komitesine Japonya'nın ilk temsilcisi olarak yetkilendirilmiştir.
1974		Tokyo'da Avrupa Topluluğu Delegeliği açılmıştır.
1979		Avrupa Komisyonu tarafından İdari Eğitim Programı başlatılmıştır.
1984		İlk AB-Japonya Bakanlar düzeyinde Toplantısı yapılmıştır.
1986		AB Komisyonu Japonya araştırma birimlerinde ve üniversitelerinde çalışmak üzere genç araştırmacı bilim adamları için burs vermeye başlamıştır.
1987		Tokyo'da AT-Japonya Sanayi İşbirliği Merkezi kurulmuştur.
1991	18 Temmuz	Lahey' de AT ve Japonya arasındaki ilişkiler üzerine ortak deklarasyona imza atılmıştır. (İlk AT-Japonya Zirvesi)
1992	4 Temmuz	Londra'da 2. AT-Japonya zirvesi yapılmıştır.
1993		Bilim ve Teknoloji üzerine üst düzey forum yapılmıştır.
	6 Temmuz	3. AT-Japonya Zirvesi Tokyo'da yapılmıştır.
1994		Fiyat serbestisi diyalogu başlamıştır.
1995	Mart	AB Komisyonu Avrupa Konseyine "Avrupa ve Japonya: Sonraki Adımlar" adında rapor hazırlamıştır.
	19 Haziran	4. AB-Japonya Zirvesi Paris'te yapıldı.
1996		AB-Japonya Sanayi İşbirliği Merkezi Brüksel'de açıldı.
	Mart	AB ve Japonya Bankok'ta Asya Avrupa Toplantısına ilk defa katıldılar.
	29 Nisan	AB-Japonya Bakanlar düzeyinde toplantı yapıldı.
	30 Eylül	5. AB-Japonya Zirvesi Tokyo'da yapılmıştır.
1997	Ocak	İkinci "Japonya'ya Giriş" kampanyası başlatıldı.
	23 Nisan	Brüksel'de üst düzeyde müzakereler yapılmıştır.
	25 Haziran	6. AB- Japonya Zirvesi Lahey' de yapılmıştır.
	Eylül	Bilim, Teknoloji ve Yüksek eğitim alanlarında Tokyo'da İşbirliği üzerine konferansta AB-Japonya İşbirliği haftası; AB-Japonya arasında üye ülkelerle ortaklaşa düzenlenen siyasal ve ekonomik işbirliğine üzerine sempozyum düzenlendi.
1998	12 Ocak	7. AB-Japonya Zirvesi Tokyo'da yapılmıştır.
	3-4 Nisan	2. Asya Avrupa Toplantısı Londra'da yapılmıştır.
	4-5 Haziran	Tokyo'da üst düzey görüşmeler yapılmıştır.
	12 Ekim	Tokyo'da AB-Japonya Bakanlar düzeyinde toplantı

		yapılmıştır. Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Sir Leon Brittan'la Avrupalı işadamlarının 3. Tokyo ziyareti düzenlenmiştir.
	2-3 Kasım	Tokyo'da fiyat serbestisi üzerine üst düzey toplantı yapılmıştır.
1999	1 Ocak	Avro'nun başlangıcı
	22 Şubat	Tokyo'da fiyat serbestisi üzerine üst düzey toplantı yapılmıştır.
	22-23 Nisan	Brüksel'de üst düzey görüşmeler yapılmıştır.
	20 Haziran	8.AB-Japonya Zirvesi Bonn'da yapılmıştır.
	7-8 Ekim	İlk AB-Japonya yuvarlak masa ticaret diyalog toplantısı yapılmıştır.
	25-26 Kasım	İlk AB-Japonya Tüketici Diyalogu yapıldı.
2000	11 Ocak	AB-Japonya Bakanlar düzeyinde toplantısı Brüksel'de yapılmıştır.
	13 Ocak	Japonya Dış işleri bakanı Yohei Kono Paris'te Japonya-Avrupa İşbirliği'nin on yılı adında bir konuşma yaptı.
	17-18 Temmuz	2. AB-Japonya Yuvarlak masa ticaret diyalog toplantısı Tokyo'da yapılmıştır.
	19 Temmuz	9. AB-Japonya Zirvesi Tokyo'da yapılmıştır.
	20-21 Ekim	3. Asya-Avrupa Toplantısı Seul'de yapılmıştır.
2001	4 Nisan	AB ve Japonya Ticaret kolaylaştırma anlaşması imzaladılar.
	Mayıs	İlk AB-Japonya dostluk haftası düzenlendi.
	9-10 Temmuz	3. AB-Japonya Ticaret diyalogu yuvarlak masa toplantısı yapıldı.
	8 Aralık	10. AB-Japonya zirvesi Brüksel'de yapıldı.
2002	25-27 Nisan	Komisyon başkanı Romano Prodi'nin resmi çalışma ziyareti yapmıştır. Prodi Japonya parlamentosunda konuşan ilk Komisyon başkanı oldu.
	Mayıs	2. AB-Japonya Dostluk haftası yapıldı.
	7-9 Temmuz	4. AB-Japonya ticaret yuvarlak masa diyalog toplantısı yapıldı.
	8 Temmuz	11. AB-Japonya zirvesi Tokyo'da yapılmıştır.
	23-24 Eylül	4. Asya Avrupa Toplantısı Kopenhak'ta yapıldı.
2003	18 Mart	2. AB-Japonya Tüketici diyalogu Tokyo'da yapıldı.
	Mayıs	3. AB-Japonya Dostluk Haftası yapıldı.
	1-2 Mayıs	12. AB-Japonya Zirvesi Atina'da yapıldı.
	27-28 Mayıs	5. AB-Japonya Ticaret diyalogu yuvarlak masa toplantısı Brüksel'de yapıldı.
	10	AB ve Japonya Rekabet anlaşmasına imza attı.

	Temmuz	
2004	10 Şubat	10. AB-Japonya Emek üzerine sempozyum düzenlediler.
	1 Nisan	İlk AB Enstitüsünü Japonya’da açıldı.
	Mayıs	4.AB-Japonya Dostluk Haftası düzenlendi.
	20–21 Haziran	6. AB-Japonya ticaret diyalogu yuvarlak masa toplantısı Tokyo’da yapılmıştır.
	22 Haziran	13. AB-Japonya Zirvesi Tokyo’da yapılmıştır.
	7–9 Ekim	5. Asya Avrupa Toplantısı Vietnam Hanoi’de yapılmıştır.
2005	2 Mayıs	14. AB-Japonya Zirvesi Lüksemburg’ta yapıldı.
	15–20 Mayıs	26. AP- Japonya parlamentolar arası toplantısı Tokyo’da yapılmıştır.
	7-8 Temmuz	AB-Japonya ticaret diyalogu yuvarlak masa toplantısı yapılmıştır.
2006	2 Şubat	AB ve Japonya nükleer enerjinin barışçıl amaçlar için kullanılması konusunda işbirliği anlaşması yapmışlardır.
	6–7 Nisan	AB-Japonya Ortak Sempozyum “ AB-Japonya ilişkilerinde Yeni Vizyonlar” Brüksel’de yapılmıştır.
	24 Nisan	15. AB-Japonya Zirvesi Tokyo’da yapılmıştır.
	Mayıs	6. AB-Japonya Dostluk Haftası yapıldı.
2007	Mayıs	7. AB-Japonya Dostluk Haftası yapıldı.
	5 Haziran	16. AB-Japonya Zirvesi Berlin’de yapıldı.

EK 3: AB-RUSYA İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ

1988		Gelecek için işbirliği deklarasyonu imzalandı. Karşılıklı ilişkiler ilk defa Mikhail Gorbachov zamanında başladı.
1989		AT-Sovyetler Birliği arasında on yıllık ticari ve işbirliği anlaşması yapıldı.
1994	24-25 Haziran	Ortaklık ve İşbirliği anlaşması Korfu’da imzalandı.
1997	1 Aralık	Avrupa Birliği’nin Rusya’nın Çeçenistan çatışmasına müdahalesi nedeniyle Ortaklık ve İşbirliği anlaşması 1997’de yürürlüğe girebildi. Ortaklık ve İşbirliği anlaşmasının temelinde uluslar arası güvenlik ve barışın desteklenmesi, demokratik normların ve siyasal ve ekonomik özgürlüklerin desteklenmesi vardır.
	12-13 Aralık	Fin İnisiyatifi Lüksemburg Avrupa Zirvesinde kabul edildi. Finlandiya’nın AB’ye girmesiyle Rusya’yla ortak sınırlara ulaşıldı. Bu nedenle Lüksemburg İnisiyatifi; Kuzey Buz Denizi, Baltık Denizi bölgesi ve Kuzey-Batı Rusya’yı kapsayan Rusya’yı sınır ötesi işbirliğiyle Avrupa yapılarına entegre etme amacındadır.
1998	15 Mayıs	İlk AB-Rusya Zirvesi Birmingham’da yapıldı.
	27 Ekim	İkinci AB-Rusya Zirvesi Viyana’da yapıldı.
1999	18 Şubat	Üçüncü AB-Rusya Zirvesi Moskova’da yapıldı.
	4 Haziran	Rusya Ortak Stratejisi kabul edildi. 2004 Haziran’a kadar geçerli kaldı.
	Ekim	Rusya AB Orta Dönem Stratejini kabul etti. (2000–2010)
	22 Ekim	Dördüncü AB-Rusya Zirvesi Helsinki’de yapıldı.
	Aralık	Fin İnisiyatifi Helsinki Zirvesinde resmi olarak başlatıldı.
2000	29 Mayıs	Beşinci AB-Rusya Zirvesi Moskova’da yapıldı.
	3 Ekim	AB ile Rusya arasında Enerji Diyalogu kurumsallaştırıldı.
	30 Ekim	Altıncı AB-Rusya Zirvesi Paris’te yapıldı.
2001	17 Mayıs	Yedinci AB-Rusya Zirvesi Moskova’da yapıldı.
	3 Ekim	Sekizinci AB-Rusya Zirvesi Brüksel’de yapıldı.
	27 Aralık	AB Ülke Strateji Metni (2002–2006) kabul edildi.
2002	29 Mayıs	Dokuzuncu AB-Rusya Zirvesi Moskova’da yapıldı. AB Rusya’yı Pazar ekonomisi olan bir ülke olarak kabul etti.
	17 Kasım	Onuncu AB-Rusya Zirvesi Brüksel’de kabul edildi.
2003	31 Mayıs	Onbirinci AB-Rusya zirvesi St. Petersburg’ta yapıldı. “Dört Ortak Alan” oluşumu üzerinde anlaşıldı. Ortak

		Ekonomik Alan, Ortak Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanı, Ortak Dış Güvenlik alanı, Ortak Araştırma, Eğitim ve Kültür alanı
		AB-Rusya arasında Daimi Ortaklık Konseyi kuruldu.
	6 Kasım	Onikinci AB-Rusya Zirvesi Roma'da yapıldı.
2004	9 Şubat	Avrupa Komisyonu Rusya'yla ilişkilerle ilgili Konseye ve AP'ye rapor sundu.
	27 Nisan	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasının yeni üye olan 10 ülkeye genişletilmesine dair protokol imzalandı.
	21 Mayıs	13. AB-Rusya Zirvesi Moskova'da yapıldı. Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne girişi ikili müzakereleri tamamlandı.
	25 Kasım	14. AB-Rusya Zirvesi Lahey'de yapıldı.
2005	10 Mayıs	Dört Ortak Alanın uygulanması için yol haritası üzerinde anlaşıldı.
	10 Mayıs	15. AB-Rusya Zirvesi Moskova'da yapıldı.
	4 Ekim	16. AB-Rusya Zirvesi Londra'da yapıldı.
2006	25 Mayıs	17. AB-Rusya Zirvesi Sochi'de yapıldı.

EK 4: AB-ABD İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ

1947	5 Haziran	George Marshall savaşta harap olmuş Batı Avrupa ülkeleri için kapsamlı ekonomik yardım planı sunmuştur.
1948	3 Nisan	Marshall Planı yürürlüğe girmiştir. ABD programın sonuna kadar Avrupalı ülkelere 12.4 milyar dolar vermiştir.
1952	30 Haziran	Marshall Planı sona erdi.
1953		İlk defa Avrupa Savunma Topluluğu ve Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ne ABD gözlemcisi atandı.
1954		Avrupa Kömür Çelik Birliği'nin başkanı Jean Monnet'in çalışmaları sayesinde ABD Washington'da Avrupa Komisyonu Delegeliği kurulmuştur.
1961		Avrupa Topluluklarına ABD misyonu kurulmuştur.
1964		Avrupa Komisyonu Delegeliği New York ofisi BM'ye gözlemci olarak kabul edilmiştir.
1971		Avrupa Komisyonu Delegeliği Washington Ofisi diplomatik ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahip olduğu kabul edilmiştir.
1975	1 Ağustos	ABD, Kanada, Sovyetler Birliği ve Avrupa ülkeleri tarafından Güvenlik ve İşbirliği Konferansının Helsinki Senedi imzalanmıştır.
1990	22 Kasım	ABD ve AB üye ülkeleri ortak bir deklarasyonu kabul etmişlerdir.
1995	Aralık	AB-ABD zirvesi Madrid' te yapıldı. ABD
1997	5 Aralık	AB-ABD Zirvesi Washington'da yapıldı. AB ve ABD Bilim ve Teknoloji anlaşmasına imzalamıştır. Zirve İklim Değişikliği, elektronik ticaret, Bosna-Hersek üzerine kararlar almışlardır.
1998	18 Mayıs	AB-ABD Zirvesi Londra'da yapılmıştır. Zirvede Transatlantik ekonomik ortaklığı, Hazar Enerjisi konuları ele alınmıştır.
	18 Aralık	AB-ABD Zirvesi Washington'da yapılmıştır. Zirvede Orta Doğu Barış Süreci, Batı Balkanlarda İşbirliği ilgili kararlar alınmıştır.
1999	21 Haziran	AB-ABD Zirvesi Bonn'da yapılmıştır. Zirvede Kosova, Ukrayna ve Erken Uyarı Mekanizması ile ilgili kararlar alınmıştır.

2000	31 Mayıs	AB-ABD Zirvesi Portekiz'de yapılmıştır. Zirvede Güney Doğu Avrupa, HIV, Bioteknoloji konuları ele alınmıştır.
2001	14 Haziran	AB-ABD Zirvesi İsveç'te yapıldı. Zirvede Güney Doğu Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Kore, Ukrayna, Kafkasya konuları ele alınmıştır.
2002	2 Mayıs	AB-ABD Zirvesi Washington'da yapılmıştır.
2004	28 Nisan	AB ve ABD arasında gümrük konularında işbirliği anlaşması imzalandı.
	26 Haziran	AB-ABD Zirvesi İrlanda'da yapılmıştır. Zirvede kitle imha silahlarının azaltılması, terörizmle mücadele, Irak, Büyük Orta Doğu, Sudan, HIV konuları ele alınmıştır.
	Haziran	AB-ABD Mali Pazarlar Düzenleyici Diyalogu oluşturuldu.
2005	20 Haziran	AB-ABD Zirvesi Washington'da yapılmıştır. Zirvede Terörizm, Orta Doğu Barış görüşmeleri, kitle imha silahları ele alınmıştır.
2006	21 Haziran	AB-ABD Zirvesi Avusturya'da yapıldı. Zirvede Irak, Afganistan ve Balkanlar ele alınmıştır.
2007	30 Nisan	AB-ABD Zirvesi Washington' ta yapıldı. Transatlantik Ekonomik Entegrasyon çerçeve anlaşması ve AB-ABD havacılık anlaşması imzalanmıştır. Zirvede ayrıca enerji güvenliği, iklim değişikliği,siyasi ve ekonomik konular ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

A.KİTAPLAR:

Adamski, Janet. Old Europe,New Security. Ashgate Publishing. 2006

Akçapar, Burak, Turkey's New European Era, Rowman&Littlefield, 2006.

Aktar, Cengiz. Avrupa Okumaları. Kanat. 2003

Arıkan, Hakan, Turkey and the EU: An Awkward Candidate for EU Membership?, Ashgate Publishing, 2006.

Aybet,Gülnur, The Dynamics of European Security Cooperation on 1945-1991, Macmillian,1997.

Aykaç, Mustafa, Zeki Parlak, Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri, Elif Yayınları, 2002.

Bağcı, Hüseyin, Türkiye ve AGSK Beklentiler ve Endişeler, İdris Bal (Editör), 21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası, Alfa Yayınları, 2002.

Baldwin, David A., Paradoxes of Power, Oxford, 1989.

Baylis J. Ve Smith S., Globalization of Politics, Oxford University Press, 2004.

Blanning, T.C.W., The Oxford History of Modern Europe, Oxford, 2000.

Brian, White, Understanding European Foreign Policy, Palgrave, New York, 2001.

Broughton, David and Mark Donovan, Changing Party Systems in Western Europe, Continuum International Publishing, 1999.

Bono, Giovanna. The Impact of 9/11 on European Foreign and Security Policy.ASP/VUBPRESS, 2006

Bonen, Preben, Towards A Common European Security and Defence Policy, Compas.

- Brown, Chris, Understanding International Relations, Macmillan, 2001.
- Byrnes, Timothy A., J Peter Katzenstein. Religion in an Expanding Europe. Cambridge University Pres. 2006.
- Chan, Victor D., Globalisation and the Study of International Security, Journal of Peace, 2000
- Çaşın, Mesut Hakkı, Uğur Özgöker. Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri. Arion. 2008
- Çaşın, Mesut, Uğur Özgöker ve Halil Çolak. Avrupa Birliği. Nokta. 2007
- Çarkoğlu, Ali, Barry Rubin. Turkey and the European Union. Routledge. 2001
- Dahl, Robert A., The Concept of Power, Behavioral Science, 1957
- Dedeoğlu, Beril, Adım Adım Avrupa Birliği, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996.
- Drucker, P., Managing Fort he Future: The Nineties and Beyond, New York, Dutton, 1992.
- Dunning, J. H., Multinational Enterprises and the Global Economy, London, 1993
- El-Agraa, Ali M. The European Union: Economics and Policies. Cambridge. 2007
- Folk, Richard, Yırtıcı Küreselleşme, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
- Fogerty, Michael P., Christian Democracy in Western Europe: 1820-1953, Routledge&Kegan Paul.
- Fuller, Graham ve Lesser, Ian, Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China, Westview, RAND, Boulder Co., 1993
- Gartner, Heinz. Europe's New Security Challenges. Lynne Rienner. 2001.
- George, Stephen, Awkward Partner: Britain in the European Community, Oxford, 1998.

- Gnesotto, Nicole. AB Güvenlik ve Savunma Politikası. Tasam. 2005
- Gibbs, Lindy, Is The European Union Becoming A Great Power, Sydney University, Australia, 2001.
- Gözen, Ramazan, Uluslar arası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül, Alfa, İstanbul, 2004.
- Ham, Peter Van. European Integration and Postmodern Condition. Routledge. 2001.
- Haugaard, Mark, Howard H. Lentner. Hegemony and Power. Lexington. 2006
- Held D., McGrew A., Goldblatt D. ve Perraton J., Global Transformations: Politics, Economics and Culture, Polity Press, Cambridge, 1999.
- Held, David, Political Theory and The Modern State, Stanford California: Stanford University Pres., 1995
- Hill, Christopher, The Changing Politics of Foreign Policy, Pelgrave, 2003.
- Hunter, Robert E. , The European Security and Defense Policy, RAND, 2002.
- Jan, Zielonka, Constraints, Opportunities and Choices in European Foreign Policy, Kluwer Law International, London, 1998.
- Keohane, R.O., Nye, J.S., Globalisation: What's New? What's Not?, Foreign Policy, İlkbahar 2000.
- Keohane, R., O. ve Joseph Nye, Power ve Interdependence , New York: Harper Collins, 1990
- Kohler-Koch, Beat, Berthold Rittberger. Debating the Democratic Legitimacy of the European Union. Rowman&Littlefield. 2007
- Laçiner, Sedat, Özcan, Mehmet, Bal, İhsan, European Union with Turkey, USAK, 2005.

Miles, Robert, Dietrich Thranhardt. Migration and European Integration: The Dynamics of Inclusion and Exclusion, Fairleigh Dickinson University Press. 1995

Mathieu, Jean-Luc. Avrupa Birliği. Dost. 2006

Monsma, Stephen V. Ve Christopher Soper, The Challenge of Pluralism: Church and State in Five Democracies, Rowman and Littlefield, 1997.

Morganthou, Hans J., Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, McGraw-Hill.

Müftüler, Meltem, Turkey's Predicament in the Post Cold-Cold Era, Futures, Vol. 28, No. 3.

Nelsen, Brent F., Christianity and Public Support for the European Union: A Multivariate Analysis, 2001.

Nugent, Neill. The Government and Politics of the European Union. Duke University Press. 2006

O'Neill, Michael. The Politics of European Integration. Routledge. London. 2002

Peterson, John. Europe and America. Routledge. 1996

Peterson, John ve Bomberg, E., Decision-making in the European Union, Macmillan, Basingtoke, 1999.

Phillips, Ann L., Power and Influence After The Cold War: Germany in East-Central Europe, Rowman&Littlefield, 2000.

Rogowski, Ralf, Turner, Charles, The Shape of the New Europe, Cambridge University Press, 2006.

Ross, Cameron, Perspectives on the Enlargement of the European Union, Brill, 2002

Solomon, Hussein. Challenges to Global Security. I.B. Tauris. 2007.

Spiering, M., Britain in Europe, Rodopi, 1988, s. 16.

Strange, Susan, What About International Relations?, Allen&Unwin, 1984.

Strange, Susan, The Erosion of the State, Current History, 1997.

Strange, Susan, The Retreat of the State: The Diffusion of Power in The World Economy, Cambridge, New York: Cambridge University Pres, 1996.

Sorenson, George, IR Theory after the Cold War, Review of International Studies, 24.

Uğur, Mehmet, Canefe, Nergis, Turkey and European Integreation, Routledge, 2004.

Vogler, John, The European Union as a Global Actor, Routledge, 2006.

Wallace Helen, Wallece William, Policy Making in the European Union, Oxford University Press, 2000.

Warleigh, Alex, European Union: Basics, Routledge, 2004.

Warleigh, Alex, Democracy in the European Union, SAGE, 2003.

Yılmaz, Adem. "AB'nin temel problemleri". Küresel Güçler. Küre. 2005

Yılmaz, Hakan, Avrupa Haritasında Türkiye, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2005.

Zürcher, E. J., Linden, H. van der, Avrupa Birliği, Türkiye ve İslam, Başlık Yayınları, 2007.

B. GAZETELER

Brand, Constant, Turkey needs a cultural revolution to join the EU, Associated Press

Gürdoğan, Nafiz, Türkiye küçük, Avrupa büyük vatan, Yeni Şafak, 12 Mayıs 2002

C. DERGİLER

Altınbaş, Deniz, Avrupa Kimliği, ASAM Stratejik Öngörü, Ekim 2006, s. 15

Apostolos, Tsohatzopoulos, WEU's Challenge, NATO Review, Yaz 1998: 4

Eralp, Atilla, 2000, Turkey in the Enlargement Process: From Luxembourg to Helsinki, Perceptions, Vol. 5. No. 2.

Fukuyama, Francis, The End of History?, The National Interest, 1989

Huntington, Samuel, The Clash of Civilizations?, Foreign Affairs, Summer 1993

Morrison, James, Supporting Macedonia, Journal Washington Times, 30 Mayıs 2001

Müftüler, Meltem, Turkey's Predicament in the Post Cold-Cold Era, Futures, Vol. 28, No. 3.

Sadi, Ergüvenç, Turkey's Security Perceptions, Perceptions: Journal of International Affairs, Vol. 3 (2), Ankara

Ward, Michael Don ve House, Lewis, A Theory of the Behavioral Power of Nations, Journal of Conflict Resolution, 1988.

D. İNTERNET KAYNAKLARI

AB Rusya Delegasyonu: <http://www.delrus.ec.europa.eu/en/index.htm>

AB Çin Delegasyonu: <http://www.delchn.ec.europa.eu/>

AB Japonya Delegasyonu: http://www.deljpn.ec.europa.eu/home_en.php

AB ABD Delegasyonu: <http://www.eurunion.org/>

BBC News: BBC News, Split EU leaders find Iraq compromise, 18 Şubat 2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2775839.stm>

BBC, “ God missing from EU constitution”, 6 Şubat 2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2734345.stm>

Carey, George, The millennium and the soul of Europe, 22 Ağustos 2000,
<http://www.archbishopofcanterbury.org/speeches/990327.htm>

DW-World.de, “ God’s Place in the EU Constitution Continues to Divide,
03,10,2003, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,985271,00.html>
EurActiv, Lizbon Antlaşması, <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/lizbon-antlasmasi>

Journal of Turkish Weekly, Christian Values: New EU Membership Criteria
for Turkey?, <http://www.turkishweekly.net/news.php?id=38880>

Vatikan, II. Special Assembly for Europe, 1999,
http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_19071999_europe-instrlabor_en.html

E. KONUŞMALAR

Stoel, Max van der, CSCE High Commissioner on National Minorities, to the
Fourth International PIOOM Symposium: “Ethnic Conflicts and Human Rights
Violations in Europe”, Leiden, Hollanda, 25 Haziran 1993.

Stoel, Max van der, International conference on “Facing Ethnic Conflicts”,
Bonn, Almanya, 14 Aralık 2000